

RØDE FANE

Nr. 2 2012 Tidsskrift for kompartunistikk

**Søkelys på
AKP(m-l)s
faglige
politikk**

KRIG FØR -85?

I DETTE NUMMER

Storkrig før 1985?

Sovjets mangel på olje og militære forsprang på USA vil friste de nye tsarene til militære eventyr som vil føre til krig før 1985, hevder Egil Fossum. Side 4

Sovjet militært på offensiven.

Sovjet er overlegen USA når det gjelder konvensjonelle våpen og SALT-avtalen har ikke dokumentert de faktiske styrken deres når det gjelder atomvåpen. Side 9

Årsaken til Sovjets ekspansjon: Svakhet eller styrke. Side 14

Søkelys på AKP(m-l)s faglige politikk. Side 18

Myndighetenes samarbeid med tyske okkuperanter — et 40 års-minne! Side 26

DEBATT:

Økonomidebatt og rehabilitering i Kina: Gamle ordtak vert som nye. Side 31

DEBATT: Isoler ikkje AKP frå miljøørsla! Side 32

DEBATT:

UT av tvangstrøya! Prinsippprogrammet om sosialismen og demokrati. Side 34

BØKER: Mot de myke «kvinneverdier» – omtale av Kari Mundahl Johnsens «Hva er kvinnesak». Side 40

KULTUR: Intervju med Gudmund Vindland, forfatteren av «Villskudd». Side 44

BREV TIL REDAKSJONEN. Side 47

I NESTE NUMMER

Blir trygdevesenet offer for neste angrep fra statens sparekniv?

Søkelys på sosialisme og demokrati.
Duell mellom professor Arnfinn Stigen og Tron Øgrim.

RØDE FANE

Redaktør og ansvarlig
utgiver:
Rune Ottosen

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavsplass, Oslo 1.
Telefon: 11 45 73

Adresse distribusjonen:
Røde Fane, boks 83 Bryn,
Oslo 6.
Telefon: 67 49 90.
Postgiro: 2 20 84 78.
Abonnement: 110 kr. (8 nr.)
Trykt i offset hos
A/S Duplotrykk.

UTGITT AV
AKP(m-l)
NR. 2—1980
9. ÅRG. 16 KR.

Forsidefoto: NTB

Lærdommer fra streikekampene

Bussjåførene, rørleggerne og bygningsarbeiderne på Røros har avblåst sine aksjoner uten at kravene var innfridd. Verkstedsarbeiderne i NSB gjennomførte en kortvarig gå sakte-aksjon. Heller ikke de fikk igjennom sine krav i denne omgangen.

Den mest omfattende streikebølgen på flere tiår, med 3000 i «ulovlig» aksjon samtidig, endte med økonomisk nederlag for alle. Hvilke konsekvenser bør fagorganiserte trekke av dette? Står ikke lenger parolen «Det nytter å streike» til troende?

□ □ □

I denne bølgen skjedde det ting som nærmest bør stå som historiske eksempler. Vi tenker da først og fremst på jentene på Greåker Dampvaskeri. På bønn av lavtlønnsstigen. Kvinnearbeidsplass. De trosset trusler om nedlegging og streiket seg til et tillegg på 2,75. Etter mange år med svada om «sosial profil» skar de igjen nom tåkepratet og handlet sjøl. De har med sin modige aksjon gitt fagbevegelsen et sterkt eksempel.

□ □ □

De siste aksjonene, som altså led nederlag økonomisk, ble i stor grad ramma av NAFs nye harde linje. 15. februar var den absolutte sluttfristen for lokale forhandlinger og aksjoner ifølge LO/NAF-av talen. I praksis ble det en prestisjesak for NAF å knekke alt som overskred fristen. Men det er ikke det viktigste.

NAF har satt seg som mål å få en kraftig innskrenkning i den lokale forhandlingsretten i denne tariffperioden. Aksjonene var en trussel, ikke på grunn av størrelsen på kravene, men på grunn av «smittefaren». NAF så det også som gunstig å få «statuert et eksempel». Særlig viktig ble det under tariffforhandlingene. NAF ville vise at de mener alvor. Dette blir ikke minst understreket av at de fortsatt opprettholder erstatningssøksmålet mot de streikende.

NAF har også forberedt seg grundig for de kampene som ville komme. Etter at Kraby overtok, har NAF omorganisert hele apparatet slik at de også har fått distriktsorganisasjoner. NAF har gitt klar beskjed til alle sine medlemsbedrifter om at de vil bli holdt økonomisk skadesløs så sant de står mot konflikter. I motsatt fall blir det bot. Både politiske, økonomisk og organisatorisk er NAF blitt sterkere. Det er ingen grunn til å tro at NAFs linje bare gjaldt for 1. kvartal i år. De vil nok stå like fast når de neste lokale forhandlingsrundene begynner, etter 1. april og til høsten.

De fagorganiserte har ikke vært tilsvarende forberedt.

□ □ □

De fagorganiserte vil ikke få noen støtte, hverken økonomisk eller politisk, fra LO- og forbundsledelser når det røyner på. Her står NAF sterkere, deres ledere re-

presenterer virkelig medlemmenes interesser. Kampkraften til de fagorganiserte må først og fremst styrkes gjennom et mer effektivt gjensidig støttearbeid på grunnplanet.

De siste aksjonene ble avblåst bl.a. på grunn av dårlig økonomi. Å holde 3000 arbeidere økonomisk skadesløs samtidig er en svær oppgave. AKP(m-l) har en ærerik tradisjon med streikestøttearbeid. Det er ingen grunn til å si seg fornøyd med vår innsats under de siste streikene. Men uansett hvor aktive vi hadde vært, så ville det ikke være nok til å hindre de økonomiske problemene som oppstod.

Først og fremst må klubbene og foreningenes støttearbeid trappes opp. Det bør vurderes å bygge opp kampfond i klubber og foreninger som ikke blir formelt bundet av «lover og avtaler». De streikendes egen innsats med bønnene har også stor betydning. Det trengs en diskusjon om forskjellige metoder som kan styrke den økonomiske beredskapen.

□ □ □

Flere av de siste aksjonene feilberegna delvis effekten av streikene. Spørsmålet om hvor hardt en streik rammer blir særlig avgjørende når NAF står så samla. Busstreiken medførte ikke det kaoset som mange hadde trodd, og som ville ha lagt et større press for å få den løst. NSB-aksjonen fikk aldri utprøvd effekten. Men også her gikk togene lenger enn flere hadde trodd. Det må grundigere undersøkelser til i framtida, tidspunkt og aksjonsform må vurderes meget nøye. Særlig viktig dersom mange aksjoner pågår samtidig, er det å ikke ta flere arbeidere ut i streik enn nødvendig for å ramme hardt.

□ □ □

Til og med statsministeren trådte til da lederen for busstreiken, Anders Vangsnes, sa at Arbeidsretten bare er en «fortolkningsinstans». Årsaken til de voldsomme reaksjonene var at Vangsnes i all hovedsak har rett. Arbeidsretten kan nemlig ikke som andre domstoler sette strafferettslige tiltak inn mot folk som ikke følger dens dom. Ingen kan idømmes straff for å ha forbrutt seg mot Arbeidstvistloven. Arbeidsretten kan dømme streikende til å betale erstatning til NAF. Men det kan bare skje dersom NAF reiser eget søksmål om det og faktisk kan bevise sitt tap. Selv da skal Arbeidsretten ta hensyn til den «skyldiges» økonomiske evne når eventuell bot skal fastsettes.

Det må fortsatt arbeides for å svekke Arbeidsrettens status. Samtidig må erstatningssøksmålene fra NAF møtes med felles innsats fra de fagorganiserte.

NAF kan slås, men det krever grundigere forberedelser enn før.

OHV

Den sovjetiske okkupasjonen av Afghanistan har blitt en dramatisk bekreftelse på AKP(m-l)s analyse av Sovjet som en imperialistisk supermakt og den viktigste kilden til krig og aggresjon i verden. Det er plutselig ikke lenger bare m-l'ere som snakker om en akutt fare for en ny verdenskrig. Det hersker imidlertid fortsatt mye usikkerhet rundt mange av partiets analyser, både når det gjelder det sannsynlige tidspunktet for

en ny krig, når det gjelder det faktiske styrkeforholdet mellom supermaktene USA og Sovjet og det indre grunnlaget for Sovjets ekspansjon. Vi vil her trykke tre artikler som tar opp disse spørsmålene. De uttrykker ikke noe offisielt syn fra partiet, men står for artikkelforfatterens egen regning. Vi håper at de vil stimulere til fortsatt debatt og ønsker flere innlegg velkommen.

Redaksjonen

STORKRIG FØR 1985?

Sovjet har flere grunner for å følge opp Afghanistan-invasjonen med nye militære eventyr. Mangel på olje, matvarer og avansert teknologi gjør både Europa og Midt-Østen til attraktive mål for de nye tsarene.

Det er større sjanse for at nye militære framstøt kommer i første halvdel av 80-årene enn i siste, bl.a. fordi USAs beslutning om militær opptrapping ikke vil gi resultater før om 5–6 år. Sovjet vil derfor ha størst forhåpninger om å vinne en konfrontasjon før 1985.

Dette er blant de tingene Egil Fossum tar opp i denne artikkelen.

Hendingene i Afghanistan har skapt krigsfrykt hos mange. En gallup som nylig ble offentliggjort viser at 4 av 5 nordmenn frykter nye sovjetiske framstøt. Det er dessverre grunnlag for en slik frykt. Den krigen vi i AKP(m-l) har advart mot i mange år har plutselig rykket nærmere.

I denne artikkelen tar jeg sikte på en omfattende behandling av faren for krig. Jeg tar ikke for meg alle muligheter som situasjonen rommer. Egentlig har jeg bare *ett* poeng, nemlig at en storkrig kan komme langt fortere enn vi er vant til å tenke oss. Hvorfor? Jo, fordi aggressoren Sovjet kan se seg tjent med å komme en ugunstig økonomisk, politisk og militær utvikling *i forkjøpet*. Slå til før situasjonen ute og hjemme går Sovjet for mye i mot.¹

A.J.P. Taylor, kjent engelsk historiker,

Sovjetiske tanks rykker fram under øvelse. Det kan bli alvor før 1985, frykter Egil Fossum.

nevner at de tyske generalene før første verdenskrig mente at året 1914 var det siste året Tyskland hadde muligheter for å vinne en storkrig i Europa. Grunnen var Tsar-Russlands økende styrke slik de vurderte den. De måtte slå til før utviklingen gikk dem for mye imot.² Dette illustrerer mitt poeng. Sovjet kan ikke i ro og mak sitte å planlegge sitt neste trekk med full kontroll over alle relevante faktorer. Trekk ved utviklinga av Sovjetøkonomien, utviklinga i militærbalansen og den politiske utviklinga internasjonalt går dem i mot. De får dårlig tid hvis de skal ha noen virkelig sjanse til å nå sine imperialistiske mål.

Jeg hadde tenkt å kalle artikkelen «Hvorfor det blir storkrig før 1985», men jeg ser at argumentasjonene min ikke

«bærer» en så presis spådom. Men synet mitt er at det er større sjanser for en storkrig før og rundt midten av 10-året enn i slutten. Så får jeg bare håpe at virkeligheten selv viser at jeg prater tull.

Vi må prøve å ta utgangspunkt i Sovjet-ledernes synspunkt. Jeg regner med at de tenker og handler rasjonelt. Jeg tror ikke Afghanistan var noen desperat handling. De visste at de ville tackle det militært, og de visste at verden vil gå dem imot politisk — ikke militært. Det var en nøye kalkulert risiko.

Allikevel er deres rasjonalitet begrenset. Sjøl en supermakt som Sovjet kontrollerer ikke alle faktorer. Det er mye den ikke vet og kan vite, bl.a. hva hovedmotstanderen USA vil gjøre (det vet kanskje ikke hovedmotstanderen selv.) Hitler, i

motsetning til generalene sine, regnet ikke med krigserklæring fra England da han gikk inn i Polen i 1939. Med sitt kjennskap til Englands militære muligheter til å oppfylle forpliktelsene overfor Polen, virket det lite sannsynlig, men han fikk krigen.

Japan arbeidet i mange år med planer for å overta de europeiske kolonimaktene og USAs interesser i Østen. USAs handelsboikott i august 1941 kom overraskende på dem og tvang dem til å slå til, i desember, før oljemangelen tvang dem i kne. Disse konsekvensene var i sin tur sikkert ikke forstått av USA. Det er mange ukjente faktorer i denne «krig-fredlikningen».

Carter gir militære garantier når det gjelder Gulfen, upresise riktignok, men hensikten er klar nok. Russerne må ligge

KRIGSFAREN

unna, ellers så smeller det. Han gjør det samme for Jugoslavia. Problemet sett fra USAs synspunkt er bare at de har små muligheter for å sette makt bak disse løftene, særlig når det gjelder Gulfen. Dette vet Sovjet, men allikevel kan de ikke være sikre på at det ikke blir krig om de allikevel gjør et framstøt. Det har den annen verdenskrig lært oss.

Hitlers krigsmål har vært mye diskutert. Vi kan imidlertid være sikre på at han ikke ønsket verdenskrig. Han ønsket heller ikke krig med England. Han ønsket hegemoni på det europeiske kontinentet, kolonier og en plass i solen ved siden av England, og han var beredt til å bruke militær makt for å oppnå det. Han fikk verdenskrigen. Sovjet har dyptliggende økonomiske behov for å ekspandere. De har vist ved en rekke anledninger at de er villige til å bruke militær makt. De er nødt til å drastisk redusere USAs innflytelse i verden for å oppnå sine økonomiske og politiske mål. Dette vil føre til krig, sjøl om kanskje hverken USA eller Sovjet ønsket akkurat den krigen, akkurat da, og akkurat der.

ØKONOMISKE FAKTORER SOM DRIVER FRAM KRIGEN

Sovjetøkonomien har vært i rask vekst siden 1917 og har utviklet seg fra en tilbakegående agrarøkonomi med en liten, men moderne storindustriell sektor, og til en utviklet imperialistisk økonomi. I mange år nå har veksten vært avtakende, men fortsatt er bruttoveksten ikke dårlig sett med vestlige øyne, rundt 2% vekst i bruttonasjonalproduktet pr. år. I mange år har Sovjet halt innpå USA når det gjelder størrelsen av BNP fra ca. 40% i 1955 til over 60% i 1979.

Sovjet er idag en utviklet imperialistisk økonomi med et svært allsidig næringsliv. På enkelte områder er det gått forbi USA. Allikevel er dette en koloss på leirfotter. Bladet «Economist» sier det slik: «Etter flere tiår med avtakende økonomisk vekst, befinner Sovjetøkonomien seg nå i store vansker. Økende råvarepriser, begynnende energiknapphet, lavere vekst i tilgangen på arbeidskraft og kapital og svak produktivitet peker på en haltende industri i 80-åra.»³ Bladet hevder også at veksten i 1979 var den laveste siden 1930.⁴

Den svenske økonomen Andreas Ådahl trekker særlig fram at rentabilitete-

ne på kapitalen er synkende, mens det samtidig er slik at en økt arbeidsproduktivitet først og fremst er avhengig av økt kapitalinnsats.⁵ Minskende kapitalproduktivitet og produktivitet hos arbeidskrafta viser at profitten går ned.

Jordbruksproblemene er ikke løst på tross av at en stadig større del av Sovjets samlede investeringer går til jordbruket. Det har videre vært nødvendig å øke investeringene i forbruksvareindustrien. Jeg tror ikke det uten videre er politisk mulig å skjære ned på det private forbruket i Sovjet i dag under normale forhold. Militærbudsjettet er stort og stigende, muligens så høyt som 11–13% av BNP, kanskje enda mer, mot USAs 5%.⁶

Med synkende produktivitet, minskende tilgang på arbeidskraft, stigende råvarepriser, synkende kapitalproduktivitet, de store landbruksproblemene og stagnasjon i økonomien som helhet: hvor skal kapitalen til nye investeringer tas fra? Fra utlandet blir det også vanskeligere å importere kapital, såvel som teknologi. Russerne selv har ikke gitt noe svar på problemet, og Bresjnev's tale på Sentralkomiteplenenumet i november malte et dystert bilde av situasjonen.⁷

En særegen rolle spiller oljen. Halve Sovjetindustrien drives av olje. Militæret bruker 1/6 såvidt jeg vet. Mye olje går til vasallene i Øst-Europa og ellers i verden, og de forskjellige krigene Sovjet driver koster sitt. Halvparten av Sovejts inntekter i hard valuta kommer fra olje og gass.⁸ Til vesten selger Sovjet olje og gass og kjøper korn og teknologi.

Sovjet er verdens største oljeproducent. Men utvinningstakten er raskere enn letetakten ifølge Economist og andre kilder. Sovjet mangler teknologi til å utnytte oljeforekomstene i det nordlige Sibir. Det mangler teknologi og spesialstål til de enorme rørledningene som skal til. Denne olja vil også bli dyr — når den engang måtte komme.

Olja er følgelig i ferd med å bli et stort problem for Sovjet. Allerede nå øker olje- og energiproduksjonen langsommere enn industriproduksjonen. Flere kilder hevder at Sovjet vil bli nettoimportør av olje i 80-åra. Men krisa vil oppstå før det — allerede når inntektene i hard valuta begynner å forsvinne om få år.

Til poenget: Jeg tror ikke Sovjet-lederne er villige til å «hangle» seg gjennom 80-åra med en rakst synkende profitt

og stadig økende økonomiske problemer. En slik utvikling vil underminere den politiske stabiliteten i landet, landets økonomiske styrke og hele den tekniske og industrielle basis for militærmakta. Fristelsen til å starte nye militære eventyr er stor. I Den persiske gulf finnes olje — i Vest-Europa teknologi,⁹ og ikke så rent lite matvarer heller.

Men hvorfor ikke være «snille gutter», drive avspenning og samarbeid, kjøpe teknologi og olje? Poenget er at dette har vært prøvd i mange år uten at problemene deres er løst. Sovjet er dårligere stilt i 1980 enn i 1970. Dette blir skjerpet ved at olje er en virkelig knapphetsvare av avgjørende betydning for begge supermaktene og alle land i verden. Der gis det ikke ved dørene.

Men profitten er fortsatt drivkrafta. Profitten i Sovjet går ned. Utenfor landets grenser derimot, er det profitt å hente. Men ettersom Sovjet totalt har en svakere økonomi enn USA klarer landet ikke å trenge ut USA. USA hindrer dem over alt. De kan vinne ved ulike handelsavtaler, men ikke ved kapitaleksport. Parallellen til forholdet mellom Tyskland og England i 30-åra er slående. Tyskland kontrollerte store deler av Balkan økonomisk gjennom handelsavtaler bl.a. men de klarte ikke å trenge ut England (og Frankrike) som eiere av kapital.

For å sikre seg mot USA trenger Sovjet nykolonier og «innflytelsesområder» akkurat slik Lenin sier det: Til de mange «gamle» motivene for kolonipolitikken har finanskapitalen føyd til kampen om råstoffkildene, om kapitaleksporten, og om innflytelsessfærer, det vil si sfærer for lønnsomme avtaler, konsesjoner, monopolprofitt og så videre, økonomisk territorium i det hele tatt.¹⁰

Alttså er Sovjet en utvikla imperialistisk økonomi, men en økonomi med svakhet. *Nettopp i denne forbindelsen mellom styrke og svakhet tror jeg vi må lete for å finne nøklene til Sovjets aggressive utenrikspolitikk — og Sovjets hastverk.* Særlig vil oljemanglene bidra til å tvinge aggresjonsspiralen oppover: slå til før det er for sent.

DEN MILITÆRE LIKNINGEN

De konvensjonelle styrkene er viktigst — i allefall opp til et visst konfliktnivå. Det er med dem man erobrer territorium, tar oljekilder osv. Det er mellom USAs og

KRIGSFAREN

Sovjets konvensjonelle styrker ulikhetene er størst. De kjernefysiske rustningene er i allefall av noenlunde samme størrelsesorden. Begge parter ser det slik at de konvensjonelle rustningene utvikler seg i en situasjon med tilnærmet kjernefysisk likhet. Allikevel kommer vi ikke helt utenom de kjernefysiske styrkene i denne artikkelen.

Nå er ikke jeg kompetent til å gi en teknisk vurdering av de to supermaktenes relative kjernefysiske styrke. Det er ikke nok å telle raketter, og stridsoder. Faktorer som treffsikkerhet, sprengkraft, leveringsmåte, sårbarhet, organisasjon osv. er alle relevante. Ekspertene er heller ikke enige om dette.

Noe er i allefall klart. Fortsatt er begge parter istand til å svare med svære ødeleggelser hos motstanderen sjøl om de blir angrepet først. Det skyldes særlig de ubåtbaserte rakettene (SLBM). Samtidig tror jeg det er riktig at Sovjets forsvar mot slike raketter er bedre enn USAs, og store deler av USA landbaserte raketter (ICBM) kan slås ut av Sovjet i et første angrep, mens det motsatte ikke er tilfelle i samme grad.

Carter planlegger nå en ny interkontinental rakett, MX, som stadig skifter utskytningssted og som er vanskeligere å ødelegge ved et lynangrep. Dette vil gi USA større muligheter til gjengjeldelse. Det bevilges penger til denne rakettene nå og den vil begynne å bli operasjonsklar rundt 1985. Skal Sovjet vente til da med å gjøre større militære framstøt, eller tidligere? Dette er nok en *underordna* faktor i hele risikoanalysen til Sovjet, men det er likefullt en faktor.

Men om de kjernefysiske våpnene er av noenlunde samme størrelsesorden, så gjelder det på ingen måte de konvensjonelle våpnene. Her dreier det seg virkelig om en nivåforskjell. Denne forskjellen består selv om «kjøttvekta» øker noe i Vestens favør hvis vi legger til henholdsvis NATO og Warszawapakten.

Sovjet gjennomførte en lynoperasjon i Afghanistan med 2–3 luftlandedivisjoner med tungt utstyr inkludert panser. De viste at de bl.a. kunne forsyne disse styrkene fra lufta. Sovjet har 10 slike divisjoner og kan følgelig gjennomføre såvel flere som større slike lynangrep — dagens blitzkrieg — og de kan holde dem i krig ved forsyninger luftveien.¹¹ Luftbrua i Etiopia i 1978 slo nok de vestlige militær-

Deserterte afghanske regjeringssoldater og geriljasoldater forbereder seg til kamp mot Sovjet i treningsleir. (Foto: Kjell Gjersest/Hassa Horn).

planleggerne med forferdelse. Intet land i vesten har noe tilsvarende.

Carter har påtatt seg ansvaret for området rundt det oljerike Gulfen. Men militærmakt til å gjennomføre det har han ikke. I løpet av 2 uker vil han kunne sette inn 2 divisjoner — med lette våpen, mot Sovjets tunge. Og en ting er å frakte troppe, noe ganske annet er å forsyne dem i krig. «Den virkelig store svakheten vi har er strategisk lufttransport» sier sjefen for Carters nettopp oppstarta ekspedisjonskorps, generaløyntant i Marinekorpset, P. X. Kelley til Newsweek.¹² Dette nevnt som et slående eksempel på ulikt styrkeforhold.

Sovjet har et militærapparat som er mer enn dobbelt så stort som USA. Hvis vi inkluderer reservene og fast ansatte sivile i militæret har Sovjet et samlet militæretablisement på rundt 12 millioner mann mot USAs 4.¹³ Sovjet har pr. i dag 35 000 tanks mer enn USA.¹⁴ Slik kunne en fortsette, og produksjonen av våpen gir ikke USA noen grunn til optimisme: I 1939 var aggressoren Tyskland underlegen på papiret, i dag er han overlegen og så på papiret.

Dette er et gunstig utgangspunkt for Sovjets ambisjoner og sikkert en hovedfaktor i Sovjet-ledernes militær-politiske vurderinger. Men — det kan endre seg. USA har fortsatt en sterkere økonomi. Det har råd til mer. Nå bruker landet litt over 5% av BNP til militære formål. Under den annen verdenskrig brukte det 40% og likevel klarte landet å opprettholde en høy levestandard relativt sett. Det

er et viktig strategisk poeng for Sovjet å slå til før større deler av USAs enorme industripotensial settes inn for militære formål.

Nettopp nå begynner en opprustning i USA, foreløpig med en mindre økning på rundt 50 milliarder kroner året i faste priser, og det presses på for mer. Dette vil bl.a. gå til nye tanks, strategisk lufttransport, nye ubåter og rakettkryssere, og ikke minst til et ekspedisjonskorps på 100 til 150 tusen mann som skal kunne settes inn overalt på kloden. Men dette korpset er *minst* 5 år og 50 milliarder kroner borte. Like lenge går det før de øvrige bevilgningene gir seg virkelig håndfaste resultater. Blant annet tar det 6–7 år å bygge opp USAs ammunisjonslagre for krig. Mitt poeng er igjen enkelt: Sovjets relative *militære* overvekt vil antakelig være større i *begynnelsen* av 80-åra enn i *slutten*. Vil ikke Sovjet-lederne kunne føle seg fristet til nye militære operasjoner på et tidlig tidspunkt — heller enn å vente på USAs opprustning, akkurat som de tyske generalene i 1914? Jeg tror den muligheten er stor.

HVA GJØR VERDEN MED SOVJET — OG HVA GJØR SOVJET?

Tsjekkoslovakia 1968. Deretter Angola, Etiopia og Eritrea, Kampuchea og Afghanistan. Verden er ikke upåvirket av dette. Det har skapt og skaper engstelse. Ett uttrykk for dette er den nesten samstemmig islamske fordømmelsen av Sovjet i februar i Islamabad. Et annet — og for Sovjet

KRIGSFAREN

viktigere — uttrykk for dette er de store allianseforholda i verden.

Vi ser kimene til en virkelig stor anti-sovjetisk allianse: Vest-Europa, USA, Kina, Japan. Det forsiktige Japan tok etter hvert et langt steg vekk fra Sovjet etter Afghanistan. Forsvarsminister Brown var i Kina under Afghanistan-invasjonen. At dette styrket båndene mellom USA og Kina mot Sovjet avgjørende kan vi ikke tvile på.

Det er bra at motstanden mot Sovjet øker. Det kan føre til at Sovjet kan tape en krig når den kommer. Det kan til og med tenkes at en krig — verden er krigsmoden alt i dag — kan utsettes. Men det er ikke sikkert. *Økende politiske vansker kan også framskynde en krig.* Dette er den andre sida av dette, og det styrker mitt argument. Det kan tenkes at Sovjet vil slå til før motstanden internasjonalt blir for sterk.

Et særegent trekk for Sovjet — beslektet med Tysklands situasjon før 2 verdenskriger — er tofrontsituasjonen — fiender både i øst og vest. Dette var et mareritt for Bismarck og keiser Wilhelm.

Det var også et mareritt for den tyske generalstaben i slutten av 30-åra. Jeg er sikker på at det skaper frykt i Sovjetledelsen i dag.

Kinas styrke øker. Sovjet frykter Kinas rettmessige krav på forhandlinger om grensene. Legg til en god porsjon russisk rasisme og du får både en gul fare og en fare fra øst. Samtidig et sterkere NATO i vest. Og jeg kan legge til — trusselen mot Sovjets «bløde underliv» i sør. Det er også en faktor — den nasjonale bevegelsen i den islamske verden tvers over grensa for Sovjets 50 millioner muslimer. Hvis Sovjet skal kunne gjennomføre militære ekspansjonsplaner har de ikke god tid så lenge motstanden vokser. Mitt poeng igjen: slå til fort, før motstanderen får vokst seg sterkere. Hvis de må slå til mot en motstander om gangen, vest eller øst først, så trengs tempo!

Den amerikanske historikeren Miles Kahler skriver i siste nr. av Foreign Affairs dette: «Den største oppfordringa til å ta risiko er tilstede når de indre forholda ikke utelukker det, men samtidig er dårlige nok til å oppfordre til en aksjon som kan

hjelpe til med (indre) konsolidering. Det gjelder særlig når dette er parret med en internasjonal situasjon som kan bli utfordret med en etterhvert synkende mulighet for suksess. Fra 1912 begynte makt-haverne i Østerrike-Ungarn og Tyskland å tenke på den måten».¹⁵ *Altså, være tvunget til militære eventyr p.g.a. indre forhold, og samtidig være nødt til å slå til før de internasjonale faktorene blir for ugunstige. Jeg tror dette er Sovjets situasjon nå.*

Jeg tror ikke Sovjet ønsker en verdenskrig. Ingen vil det. Men de ønsker hegemoni. Målene deres, midlene deres og det faktum at en annen supermakt sitter på mye av den rikdommen kan føre til en slik krig. De trenger «lebensraum» for kapitalen sin, og de trenger råstoffer. USA vil sjølsagt ikke forhandle om byttet, iallefall ikke noen stor del av det. Sovjet må skyve vekk USA, og det kan de bare gjøre ved å beseire det. For å kunne vinne fram militært har Sovjet dårlig tid. På kort sikt går en rekke militære, økonomiske og politiske utviklingstendenser dem imot. Størst sjanse for å lykkes militært vil de ha i begynnelsen og midten av 80-åra, ikke i slutten. Dette vet Sovjet-lederne. Situasjonen er dermed svært farlig, og vi kan få storkrigen fortere enn vi noen gang har trodd.

EGIL FOSSUM

STRATEGISKE VÅPEN

Her har Sovjet tatt igjen forspranget ...

	USA		SOVJET	
	1964	1980	1964	1980
Interkontinentale ballistiske raketter	800	1054	190	1398
Ballistiske raketter plassert på u-båt	300	656	29	950
Langtrekkende bombefly	1300	348	170	156
Totalt antall stridshoder	6800	9200	400	6000

Som vi ser har Sovjet tatt kraftig inn på USA i perioden. Når det gjelder det totale antall stridshoder var forspranget til USA 17-1 i 1964, i 1980 er forholdet 1½-1 ...

KONVENSJONELLE VÅPEN

Her har Sovjet gått forbi... USA SOVJET

Gjen-nom-snittlig årlig produksjon 1977-79	Stridsvogner	650	2000
	Kampfly	275	500
	Helikopter	150	350
	Større krigsskip	10	10
	Angreps-ubåter	3	6
	Andre kampkjøretøy	1000	5000

Kilde: U.S. News and World Report 11/2-1980.

Noter:

- Denne påstanden er beslektet med hva sir John Hackett legger til grunn for boka si: *The Third World War, August 1985.* New York 1978.
- Taylor, A.J.P.: *How Wars begin.* Lond. Hamish Hamilton 1979, side 101.
- «Economist» 29.12.79, s. 31.
- Samme sted.
- Ådahl, Andreas og Perowski, Adam: *Sovjetunionens næringsliv.* Lund 1978, s. 28.
- Collins, John M.: *American and Soviet Military Trends since the Cuban Missile Crisis.* Washington D.C. Georgetown University 1978, s. 44.
- «Aftenposten» 29.11.79.
- «Economist» 29.12., side 32.
- Se argumentet i «Armies and Weapons», no. 51, febr. 1979.
- Lenin: *Uvalgte verker b. 6,* Oslo 1976, side 165.
- «Klassekampen» 2.2.1980.
- «Newsweek» 4.2.1980.
- Collins, side 57.
- Collins, side 185.
- Kahler, Miles: *Rumors of War.* «Foreign Affairs», Winter 1979/80, side 374-96.

Sovjet militært på offen- siven

Fra øvelsen Berezina i Sovjet i februar 1978. Samkjøring av tanks og helikopter ble benyttet ved invasjonen i Afghanistan.

— Hvordan utvikler det militære styrkeforholdet mellom de to supermaktene Sovjet og USA seg?

— Hvordan registrerte SALT-avtalen Sovjets og USAs styrke når det gjelder strategiske våpen?

I denne artikkelen skal vi forsøke å gi endel tall og fakta om situasjonen når det gjelder rustninger i NATO og i Warszawa-pakta. Vi skal også forsøke å vurdere tendensene i utviklinga på dette området.

STRATEGISKE VÅPEN

I denne oversikten over styrkeforholdet i strategiske våpen mellom de to supermaktene, følger jeg betegnelsen i de to SALT-avtalene. (SALT — «Strategic arms limitation talks» — Forhandlingene om begrensning av strategiske våpen).

Strategiske våpen kan defineres som våpen som kan skytes ut fra den ene supermaktas område og nå mål i den andre supermaktas område. Det dreier seg om raketter, både stasjonert på land og i ubåter, samt langtrekkende bombefly. Normalt vil disse leveringsmidlene føre med seg atomvåpen. En enkelt rakett kan føre med seg flere stridshoder, som kan styres mot flere forskjellige mål. USAs Minuteman III-rakett, har f.eks. tre forskjellige kjernefysiske stridshoder, mens den sovjetiske SS-18 raketten har hele 10 forskjellige stridshoder.

Mellomdistanseraketter, som den sovjetiske SS-20 raketten, eller den amerikanske Pershing, kan føre atomladninger, men blir ikke regnet som strategiske våpen, fordi de ikke har rekkevidde nok til

å nå mål på den andre supermaktas område. Heller ikke atomladninger i typiske kortdistanse våpen, som kanoner og bombekastere, blir regnet som strategiske våpen.

Styrkeforholdet i strategiske våpen mellom de to supermaktene er som følger:

	USA	Sovjet
Interkontinentale raketter med flere kjernefysiske stridshoder (ICBM — MIRV)	550	600
Raketter på ubåter med flere kjernefysiske stridshoder (SLBM — MIRV)	496	100
Interkontinentale raketter med ett kjernefysisk stridshode	504	800
Raketter på ubåter med ett kjernefysisk stridshode	160	850
Strategiske bombefly	348	150
Sum	2058	2500

(Kilde: Newsweek 21. mai 1979.)

KRIGSFAREN

Ut fra denne tabellen kan det se ut som det er omtrent likevekt mellom de to supermaktene i strategiske våpen. Tradisjonelt har sovjetiske raketter vært utstyrt med større atomladninger, mens USAs raketter har vært regnet som atskillig mer treffsikre. Samtidig har det vært antatt at USA har ligget foran når det gjelder teknologien for uavhengig styrbare kjernefysiske stridskoder, såkalt «MIRV'ing» av raketter.

Utviklinga på 70-tallet har vist at Sovjet fortsatt ligger foran når det gjelder store atomladninger i rakettenes sine. Sovjet har samtidig gjort store framsteg når det gjelder treffsikkerheten på sine raketter, og det er tvilsomt om landet i dag ligger etter USA på dette området.

Når det gjelder «MIRV'ing» av raketter, tyder alt på at Sovjet har gått forbi USA på dette området. Den sovjetiske SS-18 raketten har inntil 10 uavhengig styrbare kjernefysiske stridskoder, mens USA bare har maksimalt 3 i sine MIRV-raketter.

Forskyvningen i styrkeforholdet mellom de to supermaktene når det gjelder strategiske våpen blir enda klarere om en sammenlikner stoda ved slutten av 70-tallet med slutten av 60-tallet:

		1968	1978
Interkontinentale raketter (med og uten MIRV)	USA	1054	1054
	Sovjet	858	1400
Raketter på ubåter (med og uten MIRV)	USA	656	656
	Sovjet	121	1015
Strategiske bombefly	USA	615	432
	Sovjet	155	135
Kjernefysiske stridskoder	USA	4300	11000
	Sovjet	1300	4500

(Kilde: U.S. News and World Report, 30. oktober 1978, som igjen bygger på tall fra USAs forsvarsdepartement, Kongressens budsjett-kontor samt fra det Internasjonale instituttet for strategiske studier i London).

Som det går fram av tabellene, er en forholdsvis klar amerikansk overvekt på strategiske våpen på slutten av 1960-tallet, forsvunnet som følge av den massive sovjetiske opprustninga.

ANDRE LAND MED STRATEGISKE VÅPEN

For å komplettere bildet, bør det kort nevnes at tre andre land har våpen som

kan kalles strategiske. Storbritannia har 4 atomdrevne ubåter, hver utstyrt med 16 Polaris-raketter med atomladninger. Frankrike har også 4 atomubåter med til sammen 64 kjernefysiske raketter, samt enda to ubåter under bygging.

Kina har ifølge Det internasjonale instituttet for strategiske studier i London 2 interkontinentale raketter, samt en ubåt utstyrt for å kunne skyte ut raketter, men uten raketter.

KONVENSJONELLE VÅPEN

For å få et tilnærmet bilde av styrkeforholdet mellom de to supermaktene, skal vi først gi noen tall som viser utviklinga av konvensjonelle våpen i Sovjets og USAs væpna styrker.

		1968	1978
Troppe	USA	3,5 mill.	2,1 mill.
	Sovjet	3,4 mill.	4,4 mill.
Stridsvogner	USA	8 500	10 500
	Sovjet	32 400	50 000
Kampfly	USA	5 100	4 500
	Sovjet	4 000	4 850

(Kilde: U.S. News and World Report, 30. okt. 1978)

I tillegg kan nevnes at USA i 1979 hadde 5500 enheter feltartilleri, mens Sovjet hadde hele 20 000. (Time, 21. mai 1979)

USAs antall tropper i 1968 representerte det maksimale antallet soldater som var innkalt under krigene i Indo-Kina. Når det gjelder tallene for stridsvogner, er det alminnelig antatt at stridsvognene i NATO er overlegen Warszawapaktas. Unntaket her er den nye sovjetiske stridsvogna T-72 som nå i stort antall blir levert til de sovjetiske styrkene i Øst-Europa og den europeiske delen av Sovjet. Denne blir ansett som å være fullt på høyde med de mest moderne vestlige stridsvognene.

En tilsvarende utvikling har skjedd når det gjelder kampfly. Det er utviklet en rekke sovjetiske modeller som er fullt på høyde med eller bedre enn tilsvarende modeller i den vestlige verden. Likevel ligger det til at USA fortsatt har ledelsen når det gjelder elektroniske mottiltak i sitt flyvåpen.

STYRKEFORHOLDET I EUROPA

I det følgende skal vi vurdere en del tall for styrkeforholdet mellom NATO og

Warszawa-pakta i Europa. Tallene omfatter de sovjetiske styrkene som er stasjonert i Øst-Europa og det vestlige Sovjet, samt styrkene til de landa som er med i Warszawa-pakta (WP). Tilsvarende omfatter den de væpna styrkene til de europeiske NATO-landa, samt styrker fra USA og Canada som er stasjonert i Europa. Oversikten omfatter ikke styrkeforholdet etter en eventuell mobilisering, eller amerikanske og kanadiske styrker som planlegges fraktet over Atlanterhavet i en krise- eller krigssituasjon.

Med andre ord: Tallene omfatter stående styrker i NATO og Warszawa-pakta pr. 1979.

Nord og sentralavsnittet, antall divisjoner:

	NATO	WP	derav Sovjet
Panserdiv.	10	24	(14)
Mekaniserte	13	23	(13)
Infanteri og luftlandediv.	4	—	—
Sum	27	47	(23)

Sør-Europa:

	NATO	WP	derav Sovjet
Panserdiv.	4	6	(2)
Mekaniserte	7	15	(2)
Infanteri og luftlandediv.	26	—	—
Sum	37	21	(4)

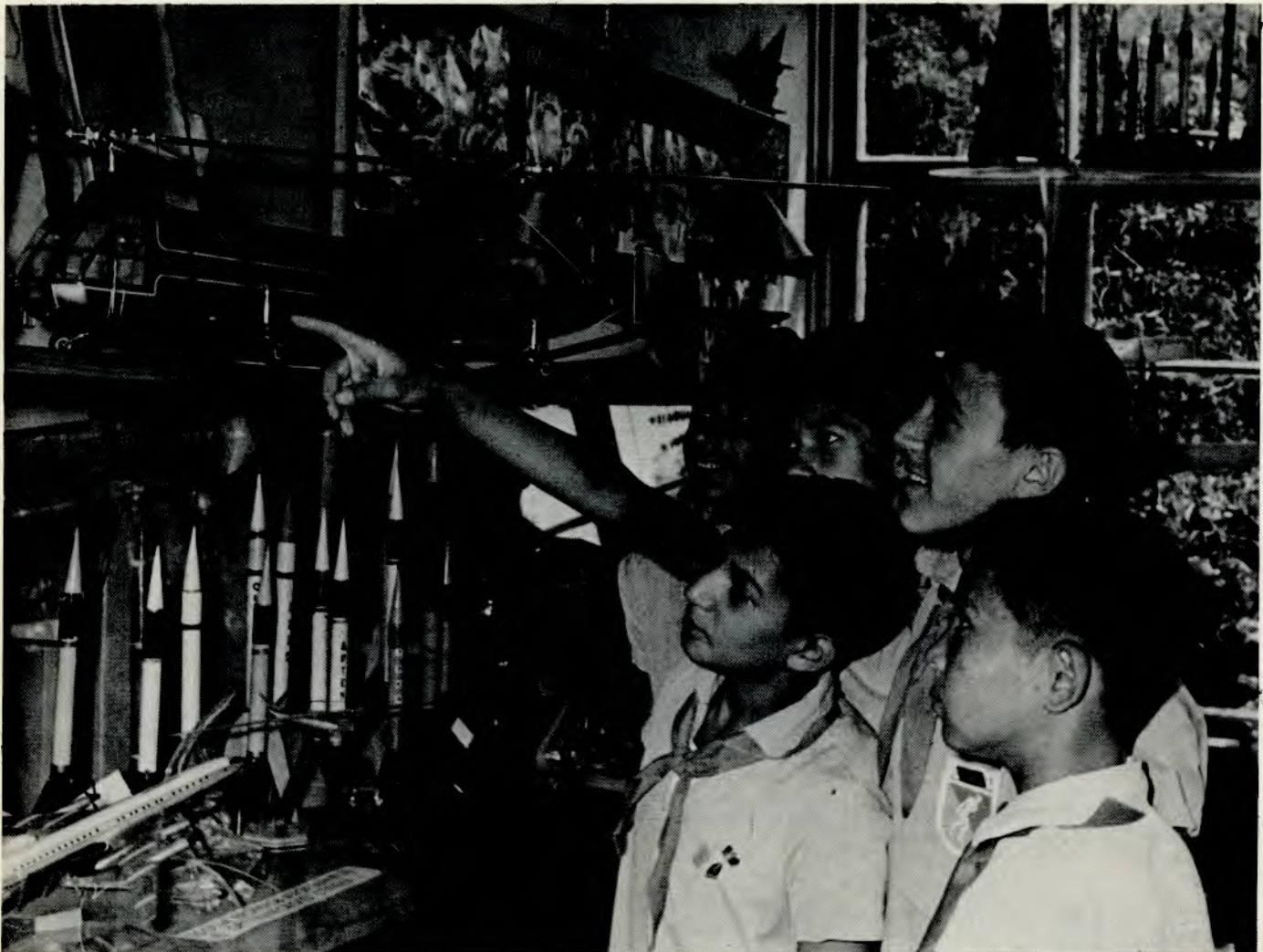
(Kilde for begge tabeller: The Military Balance, 1979–80, IISS, London 1979)

Divisjonene er regnet ut fra fellesnevneren — 1 divisjon tilsvarer tre brigader. Grunnen til dette er at antallet soldater i en divisjon er betydelig forskjellig i henholdsvis NATO og Warszawa-pakta. Ved denne omregninga får vi dermed et grovt sammenlikningsgrunnlag.

Tallene for NATO-styrkene omfatter ikke de stående styrkene i Portugal, heller ikke den delen av den britiske hæren som er stasjonert i Storbritannia. Videre er den franske hæren heller ikke regnet med, sjøl om den har tre divisjoner stasjonert i Vest-Tyskland.

Når det gjelder tallene for Sør-Europa, virker det som om NATO har en forholdsvis betydelig overvekt. Her er det imidlertid viktig å huske at NATO-landa danner

KRIGSFAREN

Helt fra 60-tallet som dette bildet stammer fra, har hele propagandaapparatet i Sovjet vært retta inn på behovet for militarisering av økonomien.

to klart geografisk avgrensa områder, nemlig Italia og Hellas/Tyrkia. Avstanden mellom disse to områdene er betydelig og gjør fellesoperasjoner og gjensidig overføring av styrker vanskelig. I tillegg er forholdet mellom Tyrkia og Hellas mildt sagt problematisk.

Til NATO-landas fordel er det faktum at Warszawa-pakt medlemmet Romania neppe vil være villig til å delta i noen sovjetisk-leda aggresjon mot Vest-Europa.

En del andre tall som belyser styrkeforholdet i Europa:

Nord- og sentralavsnittet, antall stridsvogner:

NATO	WP	(derav sovjetiske)
7 000	20 500	(13 500)

Sør-Europa, antall stridsvogner:

NATO	WP	(derav sovjetiske)
4 000	6 700	(2 500)

(Kilde: *The Military Balance 1978–80*, IISS, London 1979)

Noen kommentarer til disse tallene:

Tallene omfatter stridsvogner i operativ tjeneste. Om en tar med stridsvognene til de tre franske divisjonene i Vest-Tyskland og ytterligere tre divisjoner i det østlige Frankrike, øker NATOs tall med ca. 900. Hvis en legger til antallet stridsvogner som holdes i reserve, er under reparasjon eller som skal erstatte stridsvogner som blir skadd eller ødelagt, blir det ytterligere rundt 2500.

Når det gjelder Warszawa-pakta, er antal-

let stridsvogner i reserve antatt å være betydelig større enn i NATO. Mye tyder f.eks. på at når sovjetiske avdelinger får modernisert sitt utstyr med T-72 stridsvogner, blir stridsvognene av modellene T-54/55 eller T-62 ikke sendt tilbake til Sovjetunionen, men lagret i reserve i Øst-Europa. Dette gjør den sovjetiske overlegenheten i stridsvogner større enn hva tallene antyder.

FLYSTYRKEN I EUROPA

Taktiske fly i operativ tjeneste:

	NATO	WP	derav sovjet.
Lette bombefly	150	250	(250)
Kampfly	1500	1350	(930)
Avskjæringsfly	400	2050	(1000)
Rekogn. fly	300	550	(300)

KRIGSFAREN

Sør-Europa:

	NATO	WP	derav sovj.
Lette bombefly	—	70	(70)
Kampfly	625	325	(70)
Avskjæringsfly	200	1000	(400)
Rekogn. fly	125	200	(125)

		1968	1978
Større	USA	380	172
overflateskip	Sovjet	230	243

(Kilde: U.S. News and World Report 30. okt. 1978.)

I disse tallene er ikke tatt med Frankrikes vel 400 kampfly, heller ikke kampflyene ombord i USAs sjette flåte i Middelhavet. På Warszawa-pakt sida er ikke de sovjetiske mellomdistansbombeflyene tatt med, heller ikke flere hundre tungt væpna sovjetiske angrepshelikoptre, som vil spille en betydelig rolle i et oppgjør i Vest-Europa.

Det er verdt å merke seg at Warszawa-paktas beholdning av taktiske fly har økt med ca. 1300 de siste sju åra.

MARINESTYRKENE

Følgende tabell gir et inntrykk av den relative styrken til de to supermaktenes sjøkrigsflåter:

		1968	1978
Større	USA	380	172
overflateskip	Sovjet	230	243

(Kilde: U.S. News and World Report 30. okt. 1978.)

Sammenlikning USA — Sovjet 1979:

	USA	Sovjet
Hangarskip	13	2
Kryssere/jagere/ fregatter	161	284
Angrepsubåter	81	195

(Kilde: Time, 21. mai 1979)

På ti år ble USAs beholdning av større overflateskip mer enn halvert. Mange skip er hogd opp fordi de er umoderne. Samtidig har «kostnadsekspløsjonen» når det gjelder anskaffelse av nye krigsskip, vært større enn på de fleste andre områder, og har satt sin klare begrensning på nybygging av krigsskip.

Sjøl om USAs flåte er betydelig mindre

Over ser vi sovjetisk landgangsovelse. En angrepsmåte vi fortsatt har til gode å se praktisert i den sovjetiske ekspansjonen. Lynangrep med luftlandedivisjoner er blitt spesialiteten, men vi vet at slike landgangsovelser har inngått i angrepsøvelser rettet mot Norge.

enn Sovjets, blir USAs flåte fortsatt av eksperter regnet for å være mer teknisk framskreden. Samtidig er veksten i den sovjetiske flåten, særlig etter at Bresjnev greip makta i 1964, meget betydelig. Den har endret karakter fra å være en flåte til beskyttelse av Sovjets kystfarvann under Stalin-tida til å bli en krigsflåte som strever etter å gjøre USA rangen stridig på verdenshavene.

FORSYNINGSG- OG TRANSPORTVESENET

Også på dette feltet har det skjedd betydelige endringer i styrkeforholdet mellom USA og Sovjet. Den tidligere forutsetninga for USAs strategi, var at landet skulle sende store mengder tropper og utstyr sjø- og luftvegen over Atlanterhavet i tilfelle av et sovjetisk angrep på Vest-Europa. I løpet av noen uker skulle hundretusener av USA-soldater sammen med sitt utstyr kunne være på plass på slagmarka i Europa.

Denne forutsetninga er trulig ikke lenger til stede. Den raske veksten i Sovjets fly- og flåtestyrker har satt Kreml i stand til å legge meget alvorlige hindringer i veien for noen storstilte overføringer av tropper og utstyr fra USA.

Også Sovjets eget transportsystem er kraftig utbygd. Dette ble demonstrert klart under den massive luftbrua til støtte for det fascistiske Mengistu-regimet i Etiopia i 1977. Det viste også sin styrke og sin svakhet under invasjonene i Tsjekkoslovakia i 1968 og i Afghanistan i 1979/80. På den ene sida ble store mengder soldater, våpen og utstyr overført på et minimum av tid og uhyggelige effektivt. På den andre sida viste det seg problemer med jamne forsyninger til troppene når de hadde etablert seg i det okkuperte landet. Både i forbindelse med Tsjekkoslovakia- og Afghanistan-okkupasjonen, ble det meldt om at de sovjetiske soldatene manglet mat og andre nødvendige forsyninger.

KRIGSFAREN

USAs transportsystem for tropper og utstyr er oppskrytt. En ting er at planene for transport i tilfelle av en storkrig i Europa bygger på falske forutsetninger. En annen ting er at det også blir stilt spørsmål om USAs evne til å følge opp en begrenset krig, f.eks. i Midt-Østen. Dagbladet hadde den 8. februar i år en interessant artikkel som refererte «framstående militær eksperter» i USA. Disse advarte president Carter mot å gripe inn militært mot en større invasjon over land fra Sovjets side. Militær ekspertene mente at USA ikke ville være i stand til å stanse en slik invasjon på grunn av manglende transportkapasitet, ifølge artikkelen i Dagbladet.

MILITÆRTEKNOLOGIEN

Sovjet har tatt kraftig inn på USA når det gjelder militærteknologien det siste tiåret. På noen felter ligger Sovjet foran USA, som f.eks. utvikling av stridsvogner, noen typer raketter og kampfly, og militære helikoptre.

Sjøl om det trulig er riktig å si at USA og den vestlige verden fortsatt ligger foran i våpenteknologien, haler Sovjet inn på.

BAKTERELOGISK OG KJEMISK KRIGØRING

Jeg har for lite materiale for å vurdere forholdet mellom supermaktene når det gjelder utviklinga av kjemiske og bakteriologiske stridsmidler. Men det er nyttig å minne om at Vietnam og Sovjet har tatt i bruk kjemiske og bakteriologiske stridsmidler mot den militære motstanden de møter i Kampuchea og i Laos. Kampuchea og Laos spiller for Sovjet idag samme rollen som Spania gjorde for Hitler-Tyskland under borgerkrigen 1936–39: Et utprøvningsfelt for nye og djevelske stridsmidler.

Dessuten har Sovjet og Warszawa-paktland lagt stor vekt på trening i gasskrig og i krig hvor det blir brukt bakteriologiske stridsmidler. Deres tropper er i stor grad oppsatt med utstyr som beskytter mot disse stridsmidlene. Tilsvarende utstyr er meget mangelfullt i NATO.

SIVILFORSVARET

Klassekampen har i fjor høst brakt noen artikler og reportasjer som har vist hvor dårlig det står til med sivilforsvaret i Norge. Planer om bygging av tilfluktsrom er

ikke oppfylt. Det som fins av tilfluktsrom er ofte forfalt, i noen tilfeller helt ubrukbare. Bare et lite fåtall av tilfluktsrom har beskyttelse mot gassangrep eller mot radioaktivt nedfall.

Desto mer forbausende var det å lese i pressa tidlig i år at Norge lå «langt framme i NATO-sammenheng» når det gjaldt beskyttelsestiltak for sivilbefolkningen! Dette er bare en grotesk bekreftelse på at sivilbefolkningas beskyttelsesmuligheter er enda mer vanskeligere i de fleste andre NATO-landa.

I motsetning til dette står Sovjetunionen, som har et omfattende og planmessig utbygd sivilforsvar, som skal kunne fungere i krigssituasjon.

ROMFARTEN

Også i verdensrommet konkurrerer de to supermaktene om hegemoni. Jeg har for lite materiale til å vurdere de to supermaktens relative styrke når det gjelder de militære aspektene av romfarten.

Men det er viktig å peke på den store rollen som overvåkingssatellittene spiller for både USA og Sovjet. USAs spion-satellitter er i stand til å ta fotografier av objekter som ikke er stort større enn en tennisball, og det fra høyder på 160 km eller mer.

Sovjet har gjentatte ganger gjennomført øvinger i verdensrommet, hvor en satellitt fylt med sprengstoff blir manøvrert kloss inntil en overvåkingssatellitt. Deretter blir sprengladninga utløst, og overvåkingssatellitten blir blåst i filler. Nyttig trening for å fjerne motstanderens overvåkingssatellitter i en krise- eller krigssituasjon.

FORBEHOLD

Metoden med å sammenlikne styrkeforholdet mellom land og maktblokker bare ved å telle soldater, våpen og utstyr, har sin klare begrensning. Historien er full av eksempler på at mektige og militært sterke land er blitt slått av mindre og svakere land.

Utover det reint tallmessige, må en ta en lang rekke andre forhold med i betraktning når en skal vurdere det reelle styrkeforholdet mellom USA og Sovjet, og mellom Warszawa-pakta og NATO. Noen slike forhold:

- Støtte i egen befolkning.
- Politisk støtte for angriperens framstøt i andre land og nasjoner.

— Om motstanderne av sosialimperialismen er splittet eller samlet.

— Soldatenes kampmoral, både egne og motstandere.

— 5. kolonner i de angrepne landa.

Det vil føre for langt å diskutere disse momentene i denne artikkelen. Men et viktig trekk ved sovjetisk militærpolitikk som er utviklet på 60- og 70-tallet bør understrekes:

Nemlig at strategien er *offensiv*.

Sjøl om dagens Kremledere ikke vil innrømme det, er dagens sovjetiske militærdoktrine en direkte videreføring og videreutviklinga av Hitlers blitzkrig. Aktuelle eksempler på Sovjets og drabanters anvendelse av moderne blitzkrig, er Angola-krigen 1975–76, Ogaden-krigen 1977 og de to angrepene på Kampuchea i årsskiftene 1977–78 og 1978–79. Invasjonene og okkupasjonen av Tsjekkoslovakia i 1968 og Afghanistan i desember 1979 fulgte også samme oppskrift.

En stor overvekt i panser, artilleri, fly og soldater blir samlet på en forholdsvis liten del av fronten. Deretter slår en til med omtrent det en har, og kombinerer gjerne angrepet med landsetting av stridsvogner fra lufta bak motstanderens frontlinjer. Gjennombrudd av fronten blir utnyttet raskt og effektivt, og alt settes inn på å skape forvirring og sammenbrudd hos motstanderen.

Denne taktikken har virket i flere tilfeller, og ikke bare mot en svakere fiende. Hitlers blitzkrig sommeren 1940, rente Frankrike overende på få uker. Et Frankrike som vel og merke var vesentlig sterkere enn Tyskland f.eks. når det gjaldt panservåpen. Frankrike hadde betydelig flere og til dels bedre stridsvogner enn Tyskland.

Det at Sovjetunionen ikke lenger er underlegen, men overlegen på stadig flere områder når det gjelder våpen, gjør bare den sovjetiske sosialimperialismen enda farligere i åra som kommer.

Knut Svendsen

(Viktige kilder til denne artikkelen:

Beijing Review nr. 22, 1. juni 1979 og nr. 4, 28. januar 1980.

The Military Balance 1979–80, IISS, London 1979.

U.S. News and World Report 21. mai 1979 (Satellittovervåking)

Klassekampen 3. november 1979 (Utviklinga i supermaktens strategi).

Årsaken til Sovjets ekspansjon: **Svakhhet ELLER styrke?**

Per Lund argumenterer i denne artikkelen mot teorien om at det er behovet for kapitaleksport som ligger bak Sovjets ekspansjon slik det ble hevdet i Røde Fane 6/79. Han er enig i at Sovjet er en supermakt i framgang og den mest sannsynlige krigsutløseren, men mener at krigsmotivene til de nye tsarene stammer fra svakheter i transportsystemet, behovet for olje og andre energikilder og behovet for høyverdig teknologi.

SOVJETØKONOMIEN OG KRIGSFAREN

I RF nr. 6/79 har signaturen *Eirik* en viktig artikkel: «Supermaktenes økonomi peker på verdenskrig.» Artikkelen tar sikte på å analysere de økonomiske faktorene for at en verdenskrig må være under oppseiling, med utgangspunkt i teorien om den ujamne utviklinga mellom imperialismaktene (supermaktene).

Jeg er enig i at dette er et riktig utgangspunkt for en analyse av krigsfaren. Jeg slutter meg også til Eirik sin vurdering av Sovjet som ei supermakt i framgang og USA som ei supermakt på tilbakegang. Jeg er videre enig i vurderinga av Sovjet som den sannsynlige krigsutløseren.

Men når det gjelder den økonomiske analysen av Sovjet har jeg vanskelig for å følge Eirik. For det første mener jeg at det bildet han tegner av Sovjetøkonomien i dag er *ensidig*. Han snakker bare om Sovjets økonomiske styrke, men nevner ikke de store indre problemene i Sovjets økonomi, problemer som riktignok er en del forskjellige fra dem vi normalt opplever i en økonomi av vestlig type.

For det andre er jeg rett og slett uenig i den vekta han legger på Sovjets behov for eksportmarkeder. Jeg kan ikke forstå Eirik annerledes enn at det skal være Sovjets desperate behov for større eksportmarkeder som er den viktigste økonomiske faktoren bak Sovjets militære ekspansjon. Etter min oppfatning stemmer ikke det.

Eksporten av varer og kapital spiller en nokså underordna rolle i økonomien i Sovjet. Skal vi leite etter det indre økonomiske grunnlaget for Sovjets ekspansjon, må vi gå helt andre steder.

Etter okkupasjonen av Afghanistan har spørsmålet om det økonomiske grunnlaget for Sovjets ekspansjonisme fått økt aktualitet.

Feks. peker svært mange analyser i retning av at Sovjet vil få problemer med å utvinne nok olje, både for det hjemlige behov, og for å kunne oppfylle sine forpliktelser overfor utlandet. (Bl.a. dekker Sovjet 80% av Øst-Europas oljebehov). Sovjets militære innsirking av Den persiske gulfen, med dens umåtelige oljerikdommer, må sees bl.a. på denne bakgrunnen.

Videre, så driver USA og de andre vestlige landa nå og diskuterer økonomisk boikott av Sovjet. Hvilken virkning vil kornboikotten ha for økonomien i Sovjet? Hva med innstilling av kreditter? Boikott av høyverdig teknologi? osv. Det er også grunn til å merke seg at Sovjet nå går inn i det siste året av den tiende femårsplanen (1976–80). Sjøl på bakgrunn av de lite tillitsvekkende offisielle tall, kan en slå fast at resultatet så langt er miserabelt, med tildels katastrofale resultater på flere viktige sektorer. (Se bl.a. Aftenposten 28.1.80). Bresjnevs tordentale til de ansvarlige ministrene på sentralkomiteens plenum i november i fjor, understreker bare hvor alvorlig de sovjetiske lederne sjøl bedømmer den indre økonomiske situasjonen.

PROBLEMER I VURDERINGA AV SOVJETØKONOMIEN

At Sovjet har stor økonomisk styrke, skal vi ikke diskutere her. Sovjet er ei supermakt — også økonomisk, og er i verdens toppen i produksjon av ei rekke viktige industriprodukter, bl.a. stål. Sovjet er også verdens største oljeprodusent og har des-

Per Lund er enig i at Sovjet er en ekspansiv supermakt og den mest sannsynlige utløseren av en ny krig. Men han er uenig med Eirik i Røde Fane 6/79 i at det er behovet for eksportmarkeder som gjør Sovjet aggressiv.

Afghanske geriljasoldater forbereder seg på å møte Sovjet-lederne uansett hva deres motiv måtte være. (Foto: Kjell Gjersest og Hassa Horn).

suten på sitt territorium naturressurser i enorme mengder.

I artikkelen sin går ikke Eirik inn på de enkelte sterke og svake sidene ved sovjetøkonomien, men nøyer seg med å vise til bruttotalla for industriproduksjonen og nasjonalproduktet til henholdsvis Sovjet og USA. På dette grunnlaget slår han fast at Sovjet de siste 25 år har utvikla produksjonen betydelig raskere enn USA. Dokumentasjonen er offisiell sovjetisk statistikk og FN-statistikk (som vel også gjengir sovjetiske tall).

Nå skal jeg ikke fullstendig avvise Eirik sin påstand om at Sovjet har hatt en raskere økonomisk vekst enn USA — sett over en 25-års periode. Bortsett fra noen svært dårlige år i begynnelsen av 60-åra, hadde Sovjet en ganske betydelig vekst fram til begynnelsen av 70-tallet.

Men det som Eirik ikke peker på, er at denne veksten har vært tendensielt fallende over ei årrekke, ja helt siden Stalintida. Den niende femårsplanen (1971–75) fikk en del alvorlige tilbakeslag. Veksten sank til rundt 4%. Og ved begynnelsen av 80-åra er veksten nede i 2% (Aftenposten 28.1). Enkelte vestlige prognoser mener nå at Sovjet kanskje vil oppleve en *negativ vekst* i løpet av 80-åra. I alle fall kan vi regne som temmelig sikkert at de ikke er inne i en vekst som er større enn det som er normalt i vestlige land.

Videre, så har jeg inntrykk av at omtrent alle vestlige eksperter på Sovjetøkonomien er enige om at det er uhyre vanskelig å sammenlikne den økonomiske veksten mellom vestlige kapitalistiske land og Sovjet. For det første, så veit vi med skråsikkerhet at de sovjetiske myn-

dighetene alltid vil oppgi høyere planresultater enn de som faktisk er oppnådd. Dette er så allment kjent at det nesten ikke er interessant å diskutere.

Men det største problemet gjelder sammenlikningsgrunnlaget. Saka er jo den, at prisene på vestlige varer stort sett blir bestemt av markedet, mens de i Sovjet blir fastsatt av sentralmyndighetene. Forskjellene er tildels betydelige. Men hvordan skulle en kunne sammenlikne økonomiske resultater, annet enn gjennom prisene? Vestlige vekstanalytikere har prøvd å omgå problemet blant annet gjennom å sammenlikne reint fysiske størrelser, f.eks. ved å telle antallet produserte traktorer o.l. Det skal ikke mye fantasi til for å skjønne at dette egentlig er en temmelig håpløs metode.

KRIGSFAREN

VAREKVALITETEN

Ikke bare reiser det seg et enormt informasjonsproblem, når en skal forsøke å beregne verdien av hundretusenvís (kanskje millioner) forskjellige varer. Men hvordan i all verden skal en få kontrollert *kvaliteten* av disse varene? Kvaliteten på sovjetiske industrivarer (unntatt for den militære sektoren) er under enhver vestlig standard. Det forteller en del at i åra 71–73 gikk hele 60% av alle investeringer i maskiner og utrustning til reparasjoner! (MF 3/78 s. 58). En traktor med mangler registreres likefullt i det sovjetiske nasjonalproduktet, og de derpå følgende årvisse reparasjonene av den samme traktoren går også inn i nasjonalproduktet, slik at de samla investeringene snart overgår en normal traktor av vestlig type med normale vedlikeholdskostnader. Men er denne større produksjonen uttrykk for tilsvarende økonomisk styrke?

Kort og godt: En kan ikke bare på grunnlag av totaltalla for industriproduksjonen og brutto nasjonalprodukt, trekke definitive konklusjoner om landets styrke og vekst. Det er nødvendig å analysere de *særegne* sidene ved økonomien, dens sterke og svake punkter. Vi må også huske på at en krigssituasjon stiller helt andre krav til det økonomiske grunnlaget enn fredstid. Slike ting som mangel på energi, strategiske metaller, reservearbeidskraft osv, mangler som det går an å leve med i fredstid, kan vise seg skjebnesvangre i en krig.

SOVJETS SVAKHETER

Når en skal vurdere Sovjets økonomiske basis med tanke på en langvarig og omfattende krig, så er det nettopp slike svake punkter som springer en i øynene. Jeg skal nevne en del:

- Den enorme ubalansen i økonomien, som er resultat av ensidig satsing på krigs- og tungindustri på bekostning av lettindustri og landbruk.

- Problemet med det økende energi-behovet og den stagnerende (og synkende?) utvinninga av energi (særlig olje).

- Motsigelsen mellom de enorme avstandene i Sovjet og krisa i transportsystemet.

- Den permanente krisa i landbruket og problemet med matforsyningene til folket.

- Motsigelsen mellom behovet for høyverdig teknologi, bl.a. for å utvinne

olje, og sovjetøkonomiens manglende evne til å utvikle og gjøre produktivt mye av denne teknologien på egen hånd.

- Den vedvarende nedgangen i økonomisk vekst og produktivitet.

- Motsigelsen mellom *underskuddet* på arbeidskraft og soldater, og den stadig synkende befolkningstilveksten.

Det er ikke vanskelig å finne flere eksempler, men dette skulle være tilstrekkelig til å vise at Sovjetøkonomien har store indre problemer og er svært sårbar med tanke på en langvarig krig.

ER DET EKSPORTMARKEDER SOVJET ER UTE ETTER?

Sitat Eirik: «Sovjet har en andel av verdens industriproduksjon på over 20%. Men Sovjets andel av verdenshandelen er bare på 4%. Dette viser at behovet for eksportmarkeder er skrikende. Likeledes er landets andel av verdens kapitaleksport trolig mye mindre enn deres andel på 1/5 av verdens industriproduksjon skulle tilsi. De nye tsarene i Kreml har derfor et veldig behov for ekspansjon... Sovjet trenger en nyoppdeling av verden.» (s. 33).

Etter min oppfatning er dette en uholdbar påstand. Det finns ingen nødvendig økonomisk sammenheng mellom *størrelsen* på et lands produksjon og *størrelsen* på utenrikshandelen. Når land som Canada og Norge eksporterer for over 20% av brt. nasjonalproduktet, mens USA og Sovjet bare eksporterer for 4–5%, så betyr dette slett ikke at Norge og Canada har tilrana seg en relativt stor andel av verdenshandelen på bekostning av supermaktene. Men det betyr at Canada og Norge er mer eksportorientert i sin økonomi enn Sovjet og USA. Små og mellomstore land er som oftest mer avhengig av utenrikshandel enn store land, i alle fall hvis disse har en så rik produksjon innafor sine egne grenser som tilfellet er med Sovjet og USA. En må også huske på at Sovjet har bibeholdt mye av den økonomiske strukturen fra Stalintida som nettopp blei bygd opp ut fra behovet for økonomisk sjølberging. Og sjøl om denne politikken nå er forlatt, så påvirker likevel denne produksjonsstrukturen Sovjets økonomiske politikk i dag.

Det rådende synet i Vesten når det gjelder linja for Sovjets utenrikshandel, er at den sovjetiske eksporthandelen er et middel for å kunne betale nødvendig import,

f.eks. teknologi, produksjonsmidler, korn. Altså, eksportere for å kunne importere.

I hovedsak mener jeg dette synet er riktig. Sjølsagt driver Sovjet kapitaleksport, sjølsagt utbytter Sovjet landa i Comecon og land i den 3. verden. Sovjet opptrer som en tradisjonell imperialistmakt, så langt mulig. Kapitaleksporten, særlig til landa i den 3. verden, er økende og gjernes knytta til langsiktige avtaler om råvareleveranser. Disse gjør Sovjet svære profitter på, bl.a. gjennom metoden med å kjøpe billig og selge dyrt.

Men det er viktig å ikke miste proporsjonene av sikte. Handelen med land i den 3. verden utgjør 4 promille av Sovjets brt. nasjonalprodukt. Og ser vi på kapitaleksportens rolle spesielt, så tilsvarer den vel knapt 2 promille av brt. nasjonalproduktet. Dette sier jeg ikke for å bagatellisere Sovjets utbytting av Østeuropa og land i den 3. verden. Men det vi her diskuterer er virkninga av denne handelen for den sovjetiske økonomien som helhet. Er dette en økonomi som skriker etter eksportmarkeder?

Det er også grunn til å konstatere at nettopp den handelen som Sovjet gjør mest profit på, nemlig handelen med Comecon-land og utviklingsland, har vist en relativ nedgang i 70-åra. Handelen med USA og vestlige land har derimot økt betydelig.

Det skal også nevnes at vestlige eksperter har konstatert en viss økning i investeringene til den sovjetiske eksportindustrien, samt de industrier som forsyner eksportindustrien. Dette antyder en planbestemt øking av eksportindustriens rolle, men i all hovedsak er denne planlagte eksportøkninga knytta til kompensasjonsavtaler med Vesten. Det dreier seg om avtaler som strekker seg en 20–30 år framover i tida og som går ut på at Sovjet, gjennom bl.a. oljeleveranser, skal betale tilbake for importen av vestlig kapital/teknologi. Den største økinga i handelen skjer altså med Vesten. Det gir ingen superprofit, men gir Sovjet den typen varer som landet trenger for å styrke svake punkter i økonomien og bygge opp krigsmakta. Det er også verdt å merke seg at Sovjet er netto-kapital-importør i forhold til de andre Comecon-landa.

Eirik oppfatter det som et problem for

KRIGSFAREN

Sovjet at det ikke klarer å øke markedsandelene «sjøl i de landa der de dominerer eller har sterk innflytelse gjennom vennskaps- og samarbeidsavtaler» (han nevner land som Cuba, Ungarn, Tsjekkoslovakia, Romania) der det i enkelte tilfelle til og med har gått tilbake i markedsandeler.

Jeg vil ikke se bort fra at Sovjet møter økt konkurranse fra f.eks. vestlige land når det gjelder markedene i Østeuropa. Men den avgjørende årsaka til den stagnerende handelen med Østeuropa og utviklingslanda ligger ikke der, men skyldes at disse landa rett og slett ikke er i stand til å forsyne Sovjet med de varene det trenger mest. Sjøl ikke viktige industri-land som Tsjekkoslovakia og Østtyskland, som i hovedsak eksporterer maskiner til Sovjet, kan konkurrere med vestlige land når det gjelder kvalitet og teknologi. Sovjet trenger korn, og enkelte østeuropeiske land forsyner Sovjet med korn, men ikke tilnærmedesvis i en størrelsesorden som tilsvarende Sovjets behov. Derfor har Sovjet særlig satsa på økt handel med Vesten.

KAPITALEKSPORTEN

Hvorfor skulle Sovjet ha behov for eksportmarkeder? Jeg har inntrykk av at Eirik utleder denne påstanden fra ei forestilling om at Sovjet sitter med et svært økonomisk overskudd, et svært kapitaloverskudd, som det bare gjelder å finne et profitabelt marked for. Eirik sier: «Sovjet har vokst raskt økonomisk, samtidig som det har ekspandert mye mindre internasjonalt. Hvor er det blitt av det økonomiske overskuddet? Sovjet har produsert kanoner for smør. De nye tsarene har satt inn det økonomiske overskuddet vesentlig i rustningsindustrien.» (s. 34).

Dette må være å sette saka på hue. Sovjet har en raskt synkende vekst og en raskt synkende profittrate. Det investerer for rundt 35% av brt. nasjonalproduktet, samtidig som militærsektoren får overført store verdisummer fra den sivile økonomien. Hele dette systemet har i virkeligheten et akutt behov for mer kapital. Jeg slutter meg helt til Nils Holmberg, når han sier: «Den viktigste og klareste grunn til (den lave sovjetiske kapitaleksporten) er at Sovjet gir ut så mye til våpen for å vinne militær overlegenhet i forhold til USA, at det ikke blir mye kapital igjen å eksportere. Som dere kjenner til, så strekker ik-

ke den sovjetiske kapitalen engang til for de nødvendige investeringene i eget land. Sovjet er derfor blitt tvunget til å låne store summer fra kapitalistiske land.» (Fra «Die inneren Ursachen der sowjetischen Expansionismus», fra boka *Supermacht Sowjetunion*, Berlin 1977).

Det kan være nødvendig å nysensere påstanden noe om at Sovjet bare eksporterer for å kunne importere nødvendige varer. Det er sjølsagt ikke helt riktig. Sovjets enorme våpeneksport, som vel er den største eksportartikkelen etter olje/naturgass, tjener opplagt både politiske, militære og økonomiske formål. Oljeeksporten til Østeuropa tjener også militærstrategiske formål og fungerer dessuten som et pressmiddel mot disse landa ved at det ligger i Sovjets makt å stenge oljekrana for disse landa. Andre eksempler finnes vel også. Men igjen: Noen større innflytelse på den indre økonomiske utviklinga i Sovjet har denne eksporten ikke.

KONKLUSJON

Eirik sin betoning av behovet for eksportmarkeder, særlig med tanke på kapitaleksport, har han åpenbart henta fra Lenins imperialismeteori. Lenin understreker som kjent kapitaleksportens særlige betydning under imperialismen. Etter min oppfatning har Lenins teori full gyldighet fremdeles. Men når det gjelder Sovjet, så har økonomien en del særegenheter som

er forskjellig fra de tradisjonelle kapitalistland, særegenheter som henger sammen med det faktum at Sovjet før var et sosialistisk land. Det særegne er bl.a. at industrien er fullstendig statseid og jordbruket langt på vei statseid, den økonomiske og politiske makta er helt sentralisert, markedet spiller en ubetydelig rolle, det er en voldsom overbalanse i økonomien med stor vekt på tungindustri (og militære) og underprioritering av lettindustri og landbruk, for bare å nevne noe. Sovjet er et kapitalistisk samfunn av en ny type. Lenins imperialismeteori kan ikke anvendes mekanisk på Sovjet som om det var et kapitalistisk land av tradisjonell type. Vi ville da komme til å presse sovjetøkonomien inn i en modell som ikke gir et fullgodt bilde av hvordan denne økonomien fungerer.

Før vi kan foreta en på alle måter korrekt tillempling av Lenins imperialismeteori på Sovjet, trengs det mer undersøkelser. Vi må undersøke nærmere de særegne konsekvensene av at Sovjet har utvikla seg fra et sosialistisk til et kapitalistisk land, vi må undersøke nærmere hvordan sovjetøkonomien fungerer i dag og vi må sky all dogmatikk. Dogmatiske sperrer har i alt for lang tid hindra oss i virkelig inngående og seriøse undersøkelser av sovjetøkonomien. Vi har mye å ta igjen på dette feltet.

Per Lund

Sjøl om enorme ressurser er satset på forskning i Sovjet, ligger landet bak USA i den teknologiske utviklinga. Behovet for mer høyverdig teknologi er en av årsakene til at Sovjet vil ekspandere bl.a. i Vest-Europa, hevder Per Lund i denne artikkelen.

PROGRAMDISKUSJON: SØKELYS PÅ FAGLIG POLITIKK

(Personen på bildet har ingen ting med diskusjonen å gjøre. Foto: Klassekampen)

Vi gjengir her deler av innledningene som ble holdt på et møte som partiets programkomite avholdt for å diskutere programutkastets syn på faglig politikk.

Tor Mostue, som er faglig leder i AKP(m-l), er kritisk til programutkastet på dette området og knytter det an til en kritikk av et langvarig avvik i partiets faglige arbeid. Han er også kritisk til den måten programkomite-

en har behandlet hele diskusjonen om prinsipp-programmet.

Ivar Holte, som er formann i partiets programkomite, tar i sin innledning sjølkritikk for behandlinga av programdiskusjonen og gir Mostue mye rett i innvendingene mot programutkastets vurdering av den faglige politiken.

Vi trykker også deler av debatten der det blir oppnådd enighet i de viktigste spørsmålene.

FAGLIG POLITIKK

TOR MOSTUE:

Avvis fagforeningsnøytralitet

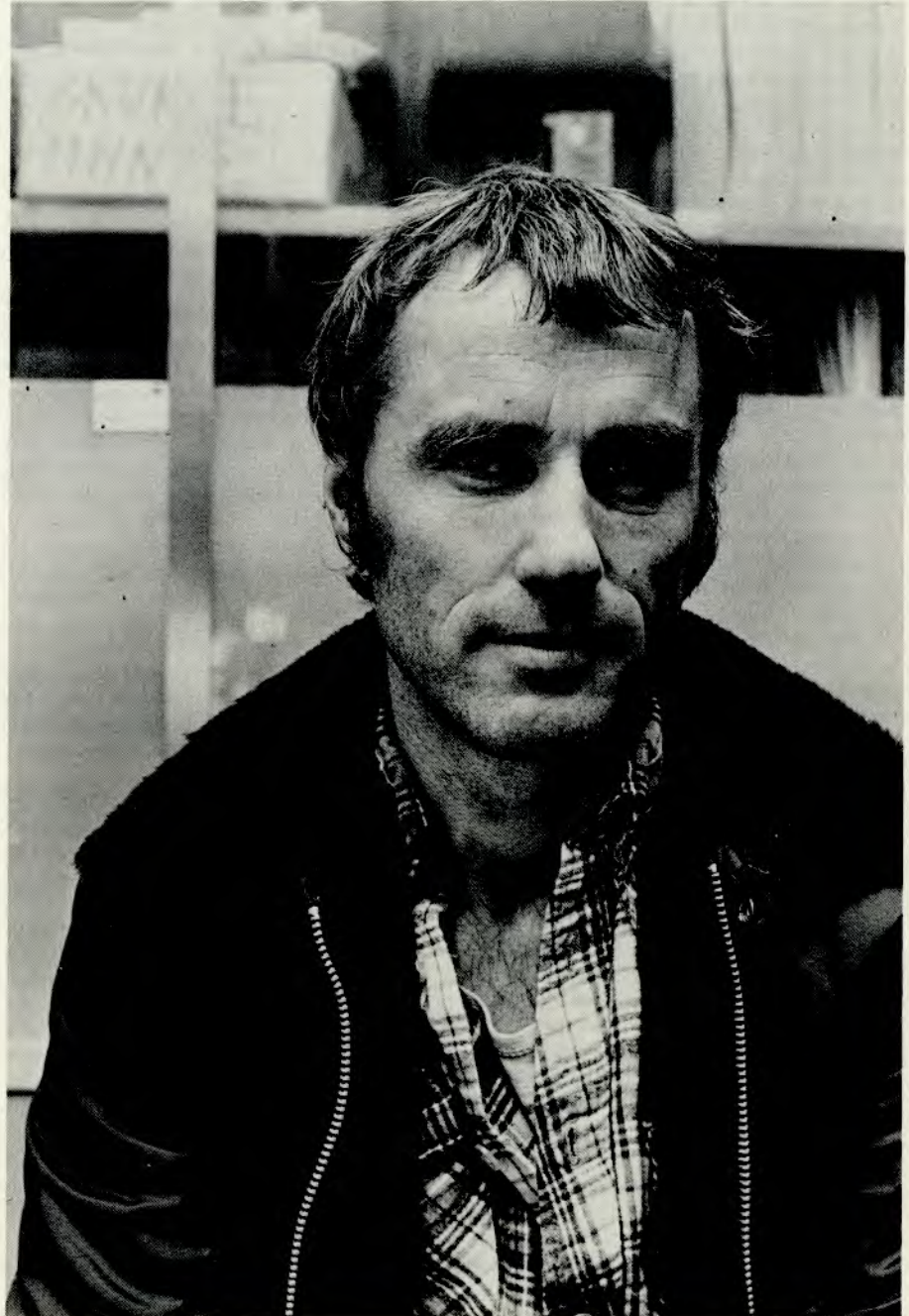
Mine synspunkter i denne diskusjonen skulle være ganske godt kjent, jeg har bl.a. tidligere hatt et langt innlegg i Klassekampen om temaet. Jeg tar også opp mye av det samme i den nye faglige studieboka fra partiet. Dessuten har jeg på oppdrag av Faglig Utvalg (FU) levert et endringsforslag til programkomiteen. Fra programforfatterne derimot har det ikke kommet et pip på tross av at det har stått flere innlegg i Klassekampen. I meldinga fra programkomiteen i Klassekampen stod ikke dette temaet nevnt på tross av at det har vært noe av det som har vært mest debattert med flere innlegg i Klassekampen. Dette har vært uheldig for diskusjonen. Vi har dermed gått glipp av en viktig debatt som dreier seg om viktige strategiske prinsipper. Jeg vil gjerne ha markert det fordi det bryter med vanlige regler for åssen vi kommunister bør ordne opp i saker oss imellom. Jeg mener dessuten at det bryter med vanlig folkeskikk: Først innbyr man til en diskusjon og så later man som om diskusjonen ikke er i gang. Nok om det, nå er den i gang og jeg håper vi får en frisk debatt rundt disse sakene.

FAGFORENINGS- NØYTRALITET

Det store stridsspørsmålet har først og fremst vært følgende formulering i programutkastet, kap. 19, side 11:

«Under norske forhold kjempar kommunistane mot at fagforeiningane stør eit særskilt politisk parti. Arbeidarane er spreidde over mange parti, og det er best for klassekampen om fagrørsla samlar dei til felles kamp same kva parti dei soknar til. Difor bør ikkje fagforeiningane ein-sidedig seia at dei stør eitt parti, heller ikkje AKP(m-l).»

Isolert sett hadde dette sikkert hørtas tilforlatelig hvis det stamma fra en muntlig samtale der disse spørsmålene ble diskutert mellom kamerater. Men dette kan ikke vurderes som noe annet enn det det der, nemlig forslag til formuleringer i et prinsippprogram. Sånn sett uttrykker det en strategisk linje for åssen vi mener for-

FAGLIG POLITIKK

holdet mellom partiet og fagforeninger skal være. Sjøl om dette er pakka inn i bomull og frisert litt på, kan ikke jeg skjønne annet enn at disse formuleringene knytter seg an til den gamle parolen om fagforeningsnøytralitet. Dette spørsmålet er ikke noe nytt i arbeiderbevegelsen, det er iallfall like gammelt som dette århundre. Det er et spørsmål det har stått strid om hele tida. Jeg trur ikke at denne diskusjonen heller er ukjent for forfatterne av programutkastet, og jeg mener at programforfatteren dermed slutter seg til tradisjonen med fagforeningsnøytralitet. Jeg skal ikke bruke tid på å dokumentere hva klassikerne mener om dette spørsmålet, det har jeg dokumentert utførlig andre steder. Men la meg bare slå fast at Marx, Lenin og Stalin er klinkende klare på dette spørsmålet. Bare i Moskva-utgaven av «Lenin om trade-unions» telte jeg 34 taler og artikler der hovedpoenget var å slåss mot fagforeningsnøytralitet. Dette skjedde innafor en periode helt fra slutten av forrige århundre og helt til han døde. Det burde derfor ikke være noen tvil om hvor han står i dette spørsmålet.

Dette dreier seg om forholdet mellom partiet og arbeiderklassen. Det som er galt med den linja som blir presentert i programutkastet, er at det er utenkelig å tenke seg muligheten av at partiet skal lede arbeiderklassen uten samtidig å lede fagforeningene. En ledelse av proletariatet uten ledelse av fagforeningene er ingen ledelse i det hele tatt. Det som er spesielt for proletariatet, spesielt i et industrialisert land som Norge, er at det finnes arbeidsplasser og fagforeninger. Hvis vi snakker om å lede proletariatet uten å lede det nettopp her, hvor skal vi da lede det? På gata, stands eller i borettslag? Det blir meningsløst. Jeg mener det er umulig å tenke seg en revolusjon i Norge uten at fagforeningene er aktive, og aldeles umulig dersom fagforeningene er aktivt mot. I verste fall kan man jo tenke seg en okkupasjon der fagforeningene er slått i stykker, men uansett ville det være en umulighet dersom fagforeningene ikke er aktive. Derfor er dette et spørsmål om det skal være mulig å lage revolusjon i Norge i det hele tatt. Om vi skal bli et parti som er i stand til å stå i spissen for en revolusjon, eller om vi skal bli et parti som ikke er i stand til det.

I begynnelsen av kapittel 19 heter det: «Fagrørsla må vera eit hovedområde for arbeidet til AKP(m-l)». Dette er jeg helt enig i, men det står ikke et ord om hvorfor det må være sånn. Hvis vi ser dette i lys av linja med fagforeningsnøytralitet, må jeg konkludere at programutkastet ser arbeidet i fagforeningene som uviktig.

VENSTREAVVIKET

Hvis vi ser på det forrige prinsippprogrammet står heller ikke nevnt noe om arbeidet i fagforeningene. Det programmet ble vedtatt i perioden med kampen mot høyre (1976, — red. anm.). Jeg mener at det i denne perioden utvikla seg venstrefeil, og at dette nettopp er uttrykk for en sånn venstrefeil. Grunnen til at det kunne skje, var at en god del folk på den tida mente at det ikke var så veldig revolusjonært å jobbe i fagforeningene. Derfor forsvant dette ut av prinsippprogrammet. I programutkastet heter det at vi skal jobbe der, men ikke jobbe for å ta ledelsen. Jeg mener at å drive politikk betyr å jobbe for å vinne innflytelse og ta ledelsen. Dette gjelder alle politiske retninger, og spesielt for kommunistene.

FAGFORENINGEN SOM ARENA

Så skal jeg ta opp en sak som ikke har vært så mye framme i diskusjonen, nemlig hvorvidt vi skal se på fagforeningene som en arena eller en front. Legg merke til overskriften til kapitlet som er det eneste sammenhengende behandlinga av jobbing i fagforeningene; den lyder slik: «Kampen i fagrørsla». Det viktigste med fagforeningene er at de blir sett på som en arena der massene setter tomme opp eller ned ettersom hvor gode vi er til å slåss. Det er det perspektivet forfatteren har kommet i skade for å sette i forgrunnen i motsetning til det som må være det riktige, at fagforeningene skal være en front som samler arbeiderne til felles kamp mot kapitalistene. Dette er den eneste muligheten arbeiderne har til effektivt å samle seg til kamp.

En tredje innvending jeg har er åssen fagforeningene er behandla andre steder i dette programmet. Ta for eksempel kapittel 17 «Kommunistane og klassekampen under kapitalismen» og likeledes kapittel 18, «AKP(m-l) si line for dei store hovudområda for dagskampen». Her nevnes det kampområder som i hovedsak er fagforeningsområder, men som her blir nevnt som prinsipper som kan passe i alle masseorganisasjoner som boligorganisasjoner, studentorganisasjoner etc.

Jeg er klar over at mye av våre prinsipper for dagskampen gjelder ikke bare for fagforeninger, men jeg syntes likevel at det blir noe skeivt over det når betydninga av fagforeningsjobbing ikke blir presisert klarere.

Jeg har skrevet et alternativt forslag som sikkert har store mangler, men som i motsetning til det nåværende utkastet i

alle fall kan være utgangspunkt for en fruktbar diskusjon. (Dette forslaget er trykt opp sammen med andre endringsforslag og gitt ut i et eget hefte, (red. anm.). Jeg vil her gjengi innledninga i forslaget fordi det sier mye om essensen i det:

AKP OG FAGFORENINGENE

AKP(m-l) er arbeiderklassens fortrupp og dens høyeste form for klasseorganisering. Men for å ivareta sine kortsiktige og langsiktige interesser, skaper arbeiderklassen også andre organisasjoner. Den viktigste type av sånne andre organisasjoner er fagforeningene. LO organiserer i dag over 700 000 fagorganiserte. Og i tillegg kommer noen hundre tusen i forbund utafor LO.

I den daglige klassekampen i kampen for sosialismen er det av avgjørende betydning at AKP(m-l) evner å få oppslutning om politikken sin fra fagforeningene. For å sette arbeiderklassen i bevegelse, må fagforeningene settes i bevegelse. Derfor vil alltid arbeidet med fagforeningene være et hovedområde for AKP(m-l)s virksomhet. AKP(m-l) vil arbeide aktivt, målbevisst og tålmodig for at partiet får fagforeningenes tillit og at partiet blir den ledende krafta i fagforeningene.

Jeg har valgt formuleringene med omhu fordi en del folk er redd for at vi skal klistre en diger merkelapp på fagforeningene og reise forslag om å kalle det «Murrernes Union (m-l)» o.l. Dette er for såvidt en velbegrunna frykt på grunn av mye av vårt venstretull, og dette forslaget skulle imøtegå en sånn frykt.

Så er det et kapittel om «Fagforeningenes grunnleggende oppgave» der jeg tar med det frontperspektivet som ikke står nevnt i utkastet i det hele tatt. Der blir det presisert at vi aldri skal overta DNAs måte å «lede» fagforeningene på, men at vi må oppnå en tillit som vi må vise at vi fortjener ved å gjenvinne denne tilliten på nytt og på nytt. Så har jeg tatt med noe om fagforeningenes egenart. At alle kan bli med i fagforeninger og at de fatter sine egne vedtak på demokratisk vis og at de er forskjellig fra partiet. Så står det at de viktigste arbeidsområdene er å kjempe for lønns- og arbeidsforhold og at en annen viktig side er at de er en skole for medlemmene.

Så er det den «økonomiske kampens begrensning» og «Linjekampen i fagforeningen». Der er det faktisk noe som er bedre i det opprinnelige utkastet enn i mitt endringsforslag. Så er det siste kapitlet: «Fagforeningene og bygging av sosialismen».

Tor Mostue

FAGLIG POLITIKK

IVAR HOLTE:

Programutkastet er for dårlig

Jeg har forfatta del 1, 4, 5, 6 og 7 av utkastet til nytt prinsippprogram. Jeg er altså ansvarlig for det som står om fagforeninger.

Jeg skal først svare på kritikken fra kamerat Tor om at jeg ikke har svart på den kritikken som er retta mot forslaget. Jeg ønska å føre denne diskusjonen som en diskusjon om konkrete forslag. Det konkrete forslaget jeg laget — opp mot det forslaget han la fram. Jeg beklager nå at jeg ikke tok opp polemikken med grunnlag i den opprinnelige artikkelen til kamerat Tor i Klassekampen. Det er uttrykk for at jeg undervurderte motsigelsene som fantes rundt dette. Det har vakt en god del unødig irritasjon.

Jeg undervurderte også hvor lang tid det ville ta før denne debatten ville komme. I egenskap av formann i den nye programkomiteen, satte jeg dette på programmet tidlig i januar. Jeg burde ha kontakta kamerat Tor og blitt enig om å føre diskusjonen på denne måten, det er mitt ansvar at det ikke skjedde. Det var aldri min hensikt å hindre debatten, men jeg hadde en ide om at det ville være mest konstruktivt å diskutere utifra konkrete programformuleringer. Jeg beklager det nå. Dette er altså en sjølkritikk. Programkomiteen har også behandla dette og har fatta et vedtak der den sier seg enig i kritikken til Tor.

OM PARTIET

Det er kommet veldig mye kritikk av det jeg har skrevet om partiet i kapittel 1, og det bør sees i sammenheng med denne diskusjonen. Denne innvendingen går ut på at jeg har undervurdert partiets ledende rolle, partiet som revolusjonært osv. Årsaken til at jeg har formulert meg sånn er en reaksjon mot det albanske partisynet som har preget våre partidokumenter tidligere. Der det står at vårt parti er perfekt og marsjerer enhetlig fram på alle områder osv.

Det er også svært mange kamerater i partiet som har erklært seg fornøyd med at dette er tona ned. Forøvrig er det veldig mye kritikk som hevder at jeg går for

Bryggestreiken. Hva betyr streiker som dette?

langt, at jeg er redd for å si at partiet spiller en ledende rolle osv. At jeg legger for lite vekt på at det er revolusjonært og for mye vekt på at det er lite og svakt osv. At jeg har gjort overslag som peker til Høyre. Dette er jeg enig i.

Videre er mye av det jeg skrev preget av at jeg er utilfreds med hvordan partiet fungerer på en rekke områder. At jeg er i

tvil om hvordan partiet ville klare store revolusjonære oppgaver nå, f.eks. en sovjetisk okkupasjon. For å markere det brukte jeg formuleringer som at kommunistene må *prøve* å bli gode revolusjonære. Problemet med disse formuleringene er at de kan skape det inntrykket at partiet må bli perfekt før det kan kalles kommunistisk. Derfor er jeg nå kommet til at

FAGLIG POLITIKK

disse formuleringene stort sett bør strykes.

OM FAGBEVEGELSEN

Det nåværende programmet inneholder ingenting om fagforeninger. Jeg ønsket å få markert prinsipielt at fagforeningsarbeid er et hovedområde for partiets arbeid. Følgelig var det ikke uttrykk for et ønske om å tone fagforeningsarbeid ned, tvert imot.

Jeg har fått en god del kritikk som går ut på at summen av dette punktet peker til høyre. Det er jeg enig i.

For det første er betydninga av fagforeningsarbeid ikke grunnleggende forklart. Betydninga av å vinne fagforeningene for kampen under kapitalismen og i kampen for den sosialistiske revolusjon, er ikke positivt forklart. Sann sett så er jeg enig i både artikkelen til Mostue og innledningen i hans endringsforslag. Det skal jeg komme tilbake til.

For det andre er det ikke markert at partiet skal lede fagforeningene. Jeg er enig i kritikken av det. Jeg er redd for ordet *lede* av grunner som jeg skal komme tilbake til. Likevel burdet det stått klarere. Jeg er ikke for fagforeningsnøytralitet i betydninga at vi ikke skal vinne innflytelse gjennom overbevisning og kamp for vårt syn. Sann som dette står nå, er jeg enig i at det kan oppfattes som fagforeningsnøytralitet.

Så ble jeg kritisert for ikke å markere at fagforeningene ikke har oppgaver i samfunnet, men at det står beskrevet først og fremst som et område for kamp. Jeg er også enig i den kritikken og her inneholder forslaget til Mostue saker jeg mener skal med.

Når det gjelder å se fagforeningene som en arena, så er overskriften uheldig. Men en god del av synspunktene her peker motsatt av ideen om at fagforeningene først og fremst er en arena.

Jeg er enig i at det er grunnlag for å kritisere at jeg ikke slår fast at det er fagforeningenes oppgave å slåss i det store samfunnet og delta i klassekampen. Overskriften er også feil. For øvrig mener jeg det kommer fram av det som står der at jeg ikke er tilhenger av «arenatenkning». Tvert imot har jeg polemisert mot sånne ideer aktivt i alle fall i tre år.

Så vil jeg ta opp noen saker som det etter min mening er viktig å få inn i den formen for program som skal lages:

Jeg mener vi må lede fagforeningene, men når det gjelder ordet *lede*, må vi være veldig nøyaktige og vi må vokte oss for misbruk.

Jeg er utilfreds med Lenins og Stalins

definisjon av fagforeningene som en transmisjon fra partiet til arbeiderklassen. Jeg er klar over at det med dette er ment at partiet ikke kan lede arbeiderklassen direkte, men trenger omfattende masseorganisasjoner som partiet må lede for igjen å kunne lede hele arbeiderklassen. Likevel er jeg uenig i å definere dette som en transmisjon, for problemet med en transmisjon er at den bare går en vei. Jeg tenker på fagforeningene under Stalin og utviklingen av fagforeningene etter revolusjonen i Kina. Der har denne teorien blitt brukt til å gjøre fagforeningene til et kommandoapparat, der partiet har definert rett til å gi direktiver til menige fagforeningsmedlemmer, og der fagforeningskongresser er blitt forumer for å sette stempel på saker som er vedtatt av partiet på forhånd. Der til og med spørsmål som å oppløse og gjenopprette fagforeninger er blitt avgjort på sentralkomiteemøter i partiet. Jmfør utviklinga i Kina de siste 15 åra der fagforeningene har blitt oppløst og seinere gjenoppretta gjennom denne typen direktiver.

Jeg er heller ikke for nøytrale fagforeninger under sosialismen i den betydning syndikalistene i Sovjet på 20-tallet gikk inn for. De gikk inn for fagforeninger helt uavhengig av partiet og mot partiet. Jeg mener at en riktig balanse for hvordan fagforeninger skal fungere under sosialismen ikke er funnet. En slik balanse må ta hensyn til at partiet jobber i dem og jobber for å vinne deres støtte, men må samtidig garantere et virkelig sjølstendig liv og virkelige demokratiske rettigheter, og ikke utvikle dem til et apparat for å gjennomføre partiets linjer.

I den kommunistiske tradisjonen er uttrykket *lede* fagforeningene også brukt i betydninga kommandere dem. Derfor føler jeg behov for å være forsiktig med ordet *lede*. Men jeg innser at å unnlate å bruke *lede* fører til høyreopportunisme og jeg tar på meg ansvaret for det. Jeg er for å ta inn ordet *lede* under forutsetning at det tolkes slik jeg har forklart det her.

FLERE PARTIER

Men jeg vil ha markert følgende punkt i samband med dette. Arbeiderklassen er splitta i forskjellige politiske partier. Sjøl om vi får ledelsen i en fagforening, må vi ta hensyn til det. Vi ønsker ikke å drive ut medlemmer av andre partier fra fagforeninger der vi har ledelsen. Vi må finne et felles klassekampgrunnlag for alle.

Jeg er klar over at Mostue også nevner dette i sitt forslag, men det gjør også DNA i ord. Nå mener sjølsagt hverken Mostue eller jeg det samme som DNA, men vi må være veldig nøye med dette og

være tilbakeholdne slik at det blir mulig for medlemmer av andre partier å føle seg hjemme i fagforeninga, og betrakte det som *sin* fagforening. Dette oppfatter jeg som et strategisk og ikke et taktisk spørsmål. Fordi arbeidere i Norge i overskuelig framtid, sannsynligvis også etter revolusjonen vil være splitta i forskjellige partier og retninger. Jeg anser det som en strategisk linje at vi ikke vil skape partifagforeninger i sør-europeisk forstand. Vi vil opprettholde fagforeningenes frontkarakter.

Det siste jeg vil markere er følgende: Dette er et prinsippprogram. Det som står her skal være prinsipielt og riktig. For øvrig kommer vi som er fagorganiserte til å få dette lest opp for oss av sosialdemokrater og revisjonister på årsmøter for å bruke det mot oss. Da skal vi ha sånne formuleringer som gjør det tydelig at vi godtar det faglige demokratiet, at vi finner oss i å bli nedstemt, og ikke er ute etter å konspirere og manipulere.

Problemet er at vi alt har gjort en del venstrefeil og at partipolitikk i fagforeninger stort sett har dreid seg om konspirasjon og manipulasjon først og fremst fra DNA sin side.

Derfor må vi formulere oss så vi ikke kan bli misforstått eller misbrukt.

Når det gjelder Mostues forslag, er jeg i prinsipp enig i det han sier om ledelse og de grunnleggende oppgavene til fagforeningene. Jeg er også enig i det han sier om det økonomiske arbeidets begrensning og vil markere at det bl.a. i forrige Røde Fane har kommet et innlegg som markerer seg mot å slå fast den økonomiske kampens begrensning. Jeg er djupt uenig i et syn som går ut på at revolusjonen vokser ut av den økonomiske kampen.

Til sluttavsnittet hos Mostue, som omhandler sosialismen, har jeg følgende kommentar: Slik som vi til nå strukturelt har jobba med programmet, har vi skilt ut sosialismen som en egen del. Skal dette behandles, bør det følgelig behandles under punktet om sosialismen. For det andre har diskusjonen til nå vist at det er svære forskjeller i partiet på hva som er sosialisme. Min oppfatning er at vi derfor foreløpig må være forholdsvis vage når vi definerer dette konkret. Jeg er derfor mot å vedta det som står helt på slutten av forslaget til Mostue om fagforeningene og sosialismen.

Så vil jeg si at jeg tror det er mulig å oppnå enhet om et bra faglig punkt i det nye prinsippprogrammet. Det er viktig at diskusjonen om den faglige politikken plass i partiet fortsetter.

Ivar Holte

FAGLIG POLITIKK

UTDRAG FRA DEBATTEN

Tor Mostue: — På meg virker det som det ikke er stor uenighet mellom Ivar Holte og meg om hva som skal stå i prinsippprogrammet om disse spørsmåla. Det er jeg glad for. Det kan kanskje dukke opp uenigheter om enkelte formuleringer, men det skal vi sikkert kunne bli enige om.

Når det gjelder den sjølkritikken som Holte kommer med om ikke å svare på innlegg osv. så godtar jeg det han sier, samtidig mener jeg at den taktikken som har blitt brukt i programdiskusjonen har vært dum. I starten av en sånn diskusjon som program-diskusjonen, så vil de første innlegga som oftest dreie seg om at visse ting ikke er tatt med, det og det er en uenig i osv. Det er først etter hvert som diskusjonen utvikler seg at folk lager andre forslag. Dersom jeg i hovedsak hadde vært enig i programutkastet på dette om faglig politikk, hadde jeg ikke kommet til å skrive noe nytt eget forslag.

Olaf: — Jeg er glad for at du har endra standpunkt, Ivar. Da kan vi ta fatt på nye saker og «gå framover».

Når det gjelder de kommentarene Holte har om forholdet mellom at programmet i hovedsak skal dreie seg om prinsipper og den taktiske utforminga av det, er jeg enig. Når vi formulerer ut programmet, så må vi tenke gjennom hver eneste formulering taktisk i forhold til at de kan bli brukt mot oss på en hvilken som helst talerstol, når som helst.

Derfor har jeg ingen innvendinger mot de presiseringene som Holte kom med om dette. Dermed synes jeg at selve dette kapitlet i seg sjøl ser greit nok ut.

STRUKTURPROBLEM

Ellers mener jeg at programmet får et strukturproblem når det gjelder helheten. Jeg mener at vi må ta for oss fagforeningene når vi begynner å snakke om masseorganisasjonene. Vi kan ikke kjøre den strukturen vi har nå, og så komme med fagforeningene til slutt. Det må bli tatt opp langt tidligere som den viktigste masseorganisasjonen vi skal arbeide i. I spørsmålet om å danne enhetsfront er også arbeidet i fagforeningene helt

Disse arbeiderne fra Saugbruksforeningen i Halden har behov for å slå i bordet sjøl om de ikke deltar i debatten om AKP(m-l)s faglige politikk. (Foto: Klassekampen)

FAGLIG POLITIKK

grunnleggende. Dette kapitlet må derfor også endres i tråd med dette.

DAGSKAMPEN

Så til spørsmålet om dagskampen. I framlegget står det flere plasser å vinne tillit gjennom *store* klassekamper. Dette har blitt kritisert i Klassekampen også. Det er ikke sånn at jeg eller andre mener at vi ikke skal vinne tillit gjennom de store klassekampene. Men vi må se i øynene at i all hovedsak driver partiet i masseorganisasjonene og fagforeningene med en rekke daglige saker som ikke kan betegnes som store klassekamper, men som på den andre siden betyr uhyggelig mye for partiets tillit.

Vi har f.eks. klart å mangedoble antallet tillitsverv i fagbevegelsen i den perioden som lønnsstoppen har vart. Dette har noe med tillit å gjøre på et annet grunnlag enn gjennom store klassekamper.

Viktigheten av dette daglige jamne arbeidet kommer ikke tilstrekkelig godt fram i Framlegget til prinsipprogram. Denne feilen preger mye av den tenkningen som har vært rundt fagforeningsarbeidet i det hele tatt etter mitt syn. Det daglige vanlige arbeidet som er totalt grunnleggende for partiets tillit er ikke tatt nok hensyn til.

Ivar Holte: — Mostue sier at den taktikken jeg la opp i forhold til at jeg ikke vil svare før jeg så et konkret forslag, debatten om Framlegget var dum. Jeg er enig i at den var dum. Det er mulig at vi kunne spart oss for en måneds arbeid på dette feltet ved å ta denne diskusjonen en god tid tidligere. Dette må jeg ta på min kappe.

STORE OG SMÅ KAMPER

Så vil jeg gå mot ting som jeg mener ikke er riktige i Oskars artikkel i Røde Fane nr. 1—80. Nå er heldigvis Oskar her i dag, så han kan svare for seg seinere. Oskar finner feil ved kapittel 5 i Framlegget og det er bra. Jeg har skrevet denne delen av Framlegget, og til dets undskyldning vil jeg si at denne delen er den eneste helt nye delen i programmet. Sjøl er jeg også ganske misfornøyd med den formen og den oppbygginga den har nå.

Jeg er enig med dere i kritikken av bruken av «store kamper». Også mine egne

faglige erfaringer sier at det mye er gjennom *små* kamper og «smått» arbeid vi har bygd opp tillit i det siste.

Men samtidig mener jeg at det er nødvendig at prinsipprogrammet peker på at dagskamp i seg sjøl ikke er tilstrekkelig, at det er nødvendig at arbeiderklassen har perspektiver som går ut over dagskampen. Prinsipprogrammet må markere at vi er for dagskamp, men at den i seg sjøl er utilstrekkelig og at vi er for å politisere den. Vi må avgrense oss mot økonomisme. Vi må peke på at *bare* dagskamp ikke fører til noen ting i forhold til kapitalismen. Kapitalismen kan tåle ubegrensa med dagskamp som ikke har perspektiver ut over dagen. Her vil jeg peke på erfaringene fra Frankrike i 1968. Uansett om arbeiderne setter kapitalismen opp ned, hjelper ikke det det grann dersom de ikke har et bevisst politisk perspektiv ut over dagskampen. Det har vært meninga å få fram dette i prinsipprogrammet.

Jeg er videre uenig med din artikkel i Røde Fane når du sier at: «Den viktigste drivkrafta til å lage revolusjon er ønsket

om materiell forbedringer (eller hindre forverringene).»

Jeg kjenner ingen stor revolusjon der dagskampen har vært den viktigste drivkrafta, heller ikke revolusjonen både i Sovjet og Kina. Når det gjelder Sovjet kan du jo kalle kravet om brød, jord og frihet for dagskampkrav om du vil det, men i hvert fall ett av de viktigste krava var et stort politisk krav, nemlig kravet om fred. Jeg mener at heller ikke den kinesiske revolusjonen ble vunnet på grunnlaget av dagskampkrav. Den ble vunnet gjennom kampen for å drive ut først japanerne, og deretter Kuomintang. Lenin peker også på at det er mange typer saker som kan føre til en revolusjonær situasjon, bl.a. store politiske kriser, skandaler ol. Han bruker Deyfus-skandalen i Frankrike som eksempel, og peker på at den førte Frankrike ut på kanten av revolusjon.

HVA ER DAGSKAMP?

Oskar: — Først sier Holte at dagskamp i seg sjøl ikke fører til noe som helst i forhold til kapitalismen. I og for seg er jeg

Paul Nordberg, tillitsmann på Alfsen i Moss, sier at det tar lang tid å vinne grunnfesta tillit som faglig tillitsmann. (Foto: Klassekampen)

FAGLIG POLITIKK

enig i dette. Det er mange andre ting som må komme i tillegg til dagskampen. Men jeg mener at dagskampen er den grunnvullen vi må bygge på dersom vi ønsker å få gjennomført en revolusjon. Etter å ha hørt på det dere har sagt mener jeg jeg har tendenser til å være uklar og ha feil når det gjelder dette med at det bare er dagskampen som fører oss til revolusjonen. Men jeg oppfatter også spørsmålet om dagskampkrav på en annen måte enn det dere gjør. Ta den russiske revolusjonen f.eks. Jeg mener at de tre viktigste kravene som blei stilt der om fred, brød og jord er dagskampkrav. Men det er mulig at denne definisjonen ikke er riktig.

Brød og jord mener jeg er greit. Når det gjelder fred, mener jeg at folks situasjon blir sterkt forverra ved krig eller ved okkupasjon. Det å løse dette spørsmålet for folk, berører da også deres verdagslige situasjon. Derfor vil det fortone seg som dagskampkrav for dem. Men det er mulig at jeg strekker begrepet for langt her.

Jeg mener at det viktigste å diskutere i forhold til programutkastets kapittel 5 er at utkastet etter min mening betyr en nedprioritering av dagskampen som en viktig del av partiets arbeid. Ikke en nedprioritering i forhold til det forrige prinsipprogrammet, men en nedprioritering i forhold til det som bør være riktig. Her mener jeg at det ikke bare er spørsmål om store og små klassekamper som bør diskuteres, men jeg stiller spørsmål ved begrunnelsen for at vi skal drive dagskamp. Programutkastet sier omtrent at vi skal drive dagskamp for at folk ikke skal sulte ihjel, mens fagforeningsbevissthet, etter det jeg ser, ikke er nevnt. Jeg mener det er nødvendig at dagskampen framheves mye mer som en positiv og bra ting.

TILLIT KREVER LANGVARIG ARBEID

Paul Nordberg: — For å vinne skikkelig grunnfesta tillit på arbeidsplassene må vi jobbe i flere år. En kan vinne tillit i spesielle perioder veldig fort. Jeg gjorde det og blei valgt til tillitsmann etter seks måneder, men jeg vant ikke noe *grunnfesta* tillit på så kort tid. Vi får grunnfesta tillit ved å drive daglig faglig arbeid, solidaritetsarbeid og engasjere oss i større saker når det dukker opp større saker.

Derfor er jeg enig med Oskar i dette han tar opp om viktigheten av det daglige

arbeidet, sjøl om jeg trur jeg er uenig med han om det han sier om revolusjonen.

Dersom vi ikke har en linje om hvordan vi skal drive det helt daglige arbeidet på arbeidsplassene, har vi heller ikke noen linje om hvordan kommunistene skal lede fagforeningene og klubbene. Du begynner på arbeidsplassen din og på klubbplanet og gjennom det arbeidet du driver der, får du tillit, kan bli valgt inn i en fagforening på høyere plan osv.

Det at vi i det siste har klart å mange-doble antall tillitsmenn kommer av det arbeidet vi har lagt bak oss i de siste åra. Dette arbeidet har vi kunnet høste frukten av gjennom endel ting som har skjedd i Norge og i verden i det siste. Det er ikke bare lønnsstoppen som har bidratt til at arbeidsfolk nå vil ha oss som tillitsmenn, men også det som har skjedd internasjonalt.

REVOLUSJONÆR SITUASJON

Ivar Holte: — Mitt poeng er at jeg mener at det ikke går an å si at revolusjonær situasjon i regelen blir utløst gjennom rene økonomiske saker, tradisjonelle dagskampkrav, sjøl om jeg mener at det har eksistert situasjoner hvor det har vært tilfellet, som i Polen i 1976, jeg uttalte meg for entydig i stad. Men en kan jo godt tenke seg at massenes levestandard i f.eks. Tsjekkoslovakia faktisk går opp, samtidig som at landet blir invadert av Sovjet. Dette kan skape en revolusjonær situasjon sjøl om denne invasjonen er ganske fredelig. Jeg trur også at dersom det ble gjennomført et fascistisk statskupp i Norge, er det temmelig sannsynlig at det ville oppstå en revolusjonær situasjon uansett om arbeiderklassens levestandard nettopp hadde gått opp. Jeg er også skeptisk til uttalelser om at ved å drive dagskamp godt, så kommer revolusjonen nærmere.

Olaf: — Artikkelen til Oskar frister til en debatt om økonomisme, Lenins «Hva må gjøres» osv. Jeg er uenig i en del av formuleringene til Oskar og mener at de faller for en kritikk som har kommet fram her. Men jeg er enig i de kravene han stiller når det gjelder prioriteringa og synet på dette (faglige arbeidet). Og så lenge det her ikke skjer en endring, mener jeg det er den viktigste svakheten og faren for partiet og ikke at det kan oppstå en økonomistisk tendens. Det er lett å mis-

bruke «Hva må gjøres». Den er skrevet i en tid da kommunisters og revolusjonæres arbeid var splittet opp i en masse økonomiske avsløringer, streiker osv., og Lenin agiterer for samling av dette. Men situasjonen nå er at vi har flere år bak oss med en etter min mening katastrofal neglisjering av dagskampen. Derfor kan ikke Lenins «Hva må gjøres» brukes på samme grunnlag, og på samme vis som han brukte den i Sovjet. Dessuten er jeg uenig med Oskar når han ikke skiller mellom økonomisk kamp og politisk kamp og kaller alt dagskamp. Jeg mener at det gjør ham tilgjengelig for å bli kritisert med «Hva må gjøres» i handa. Det er dumt, for artikkelen hans er til 90 prosent et utmerka og velfortjent slakt av utkastet.

POLITISK KAMP

Brynjulf Mugaas: — En vesentlig del av den kampen vi fører i fagbevegelsen er nødt til å være en politisk kamp for å erobre makta i fagbevegelsen. Det er ikke nødvendigvis sånn at når DNAs ikke har så fast grep om fagbevegelsen lenger, så henger dette nøye sammen med oppsvinget i den økonomiske kampen. Mye av grunnlaget for at DNA mister makta i fagbevegelsen er jo at folk begynner å bli irritert og misfornøyde med hele den måten de styrer på. Grunnlaget for mye av irritasjonen finner vi i tilbake i EEC-kampen som var en politisk kamp først og fremst og ikke en kamp for kroner og øre. Jeg oppfatter også i hvertfall to av de tre viktigste parolene fra den russiske revolusjonen som politiske, fred og kravet om jord. Dette var et krav om å fjerne restene fra føydalismen, fjerne den føydale eiendomsretten til jorda og innsette parola om jorda til dem som bruker den. Dette er et klart politisk spørsmål.

Tor Mostue: — Det med kritikken av begrepet «store kamper» er jeg enig i. De små kampene har stor betydning. Over 90% av det vi gjør nå skjer innafor avtaleverkets rammer. Ellers er jeg også enig i at formuleringene til Oskar om sammenhengen mellom dagskampen og revolusjonen er uheldig. Det blir nesten meningsløst når han ønsker å kalle all kamp for økonomisk kamp. Ellers trur jeg at også i okkuperte land vil reint økonomiske kamper ha stor politisk betydning.

Myndighetenes samarbeid med tyske okkupanter — et 40-års minne!

Er det forræderi om norske myndigheter i en krigssituasjon aktivt bidrar til å — skaffe entreprenører og arbeidskraft som skal sette i stand norske flyplasser for angriperstatens flyvåpen — få i gang produksjonen av ammunisjon, våpen etc for fienden ved statens militære bedrifter.

De fleste vil nok uten betenkning svare — Ja det er det. Men alt dette — og mer til

skjedde i 1940. Som dokumentasjon har vi plukket ut enkelte smakebiter. Noen av dem har vi kommentert nærmere.

De fleste av disse dokumentene er hentet fra en bok som utkom i 1948 og ble inndratt av Eidsivating lagmannsrett i desember 1950, i det forfatteren ble dømt for injurier. Inndragningen ble opprettholdt av Høyesterett.

Boka heter «Dømmer ikke» og er skrevet av O. H. Langeland. I formen er den et angrep på landssvikoppgjøret med den hovedtese at mange «gode nordmenn» gikk fienden til hånd i like stor grad som mange NS-medlemmer. I motsetning til det store gross av skrifter mot landssvikoppgjøret som kom etter krigen kunne ikke Langelands avfeies med at han var ute

etter å mele sin egen kaka. Forfatteren av «Dømmer ikke» var nordmann god som noen — leder av MILORG 1942—44.

Boka består for en stor del av dokumenter med forfatterens kommentar til. Endel av kommentarene bygger på sviktende grunnlag og det var det påtalemyndigheten grep fatt i da den skulle stoppe munnen på Langeland. Men selv som do-

kumentsamling er boka saftig nok. Og ut fra en politisk vurdering farlig for det selvbilde borgerskapet og embetsverket i årene etter 1945 hadde skapt.

I en førkrigstid er det viktig å se nærmere på hva slags tradisjoner herskerne i Norge har å bygge på om krigen atter kommer til Norge.

2. VERDENSKRIG

KUNNGJØRING LEST OPP I KRINGKASTINGEN 25. APRIL 1940 KLOKKEN 08.16 OM MORGENEN:

Den tyske overkommando forlanger at der skaffes 2000 arbeidere til planeringsarbeidet på Lade og Værnes. Herav må 500 skaffes straks. Arbeiderne må derfor straks i dag melde seg til følgende entreprenørfirmaer:

A/S Trondhjems Cementstøberi og Entreprenørforretning,
A/S Betongbygg, og
A/S Jernbetong, Trondheim.

De som ikke kan melde seg i dag, må møte på Trondheim jernbanestasjon i morgen klokken 08.00 fm. Den tyske overkommando erklærer at disse arbeidere er nødvendige for å beskytte Trondheim.

Sør-Trøndelag fylke
Johan Cappelen
Centralkomiteen
Andr. Claussen
Ivar Sjønes
ordfører

(Kilde: Brev til Det Kgl Justis- og Politidepartement fra konstituert riksadvokat Ø. Thommessen, s. 73 (Vedlegg til St.meld. nr. 64 (1950). Jfr. også forkortet versjon i O. H. Langeland: «Dømmer ikke», Oslo 1948, s. 58).

Tyske fly på Fornebu flyplass. Norske myndigheter sendte ut erklæringer der kravet om beordring av nordmenn til arbeid på flyplasser ble framsatt.

PLANERINGSARBEIDER PÅ FLYPLASSER

Gjennom denne kunngjøringen går norske myndigheter aktivt inn for å hjelpe okkupanten til å utbedre flyplasser for det tyske flyvåpen mens kampene ennå pågår. En slik bistand til fienden fant ikke bare sted i Trøndelag, men også i Oslo. Alt 15. april sendte Oslo formannskap 200 arbeidere til Fornebu for anleggsarbeid der. Senere i måneden gir kommunen klarsignal for arbeid på flyplassbygningene — denne gang med velsignelse fra Administrasjonsrådet.

Omtalen av disse forholdene har i Langelands bok fått overskriften «Bør vi bombe våre sønner?». Dokumentasjonen tyder på at svaret i 1940 var ja.

2. VERDENSKRIG

BREV FRA ADMINISTRASJONSRÅDSMEDLEM PROFESSOR BACHE-WIIG TIL ADMINISTRASJONSRÅDET

Oslo 26. juli 1940

Administrasjonsrådet, Oslo

KONGSBERG VÅPENFABRIKK

Det henvises til tidligere meddelelser angående de tyske myndigheters krav om at fabrikasjon av våpen skulle gjenopptas ved ovennevnte bedrift.

I håp om at de militære sjefer ved bedriften, og spesielt direktør Finne, kunne beveges til å fortsette ledelsen av bedriften, har de tyske myndigheter hittil ventet med å fremstille et endelig krav om militærproduksjon ved Kongsberg. Den 23. ds. hadde jeg imidlertid besøk av korvettenkapitän Strackerjan og hauptmann Wetter ... Herre- ne erklærte at våpenfabrikasjonen i Kongsberg nå måtte komme i gang.

Jeg var den 25. ds. i Kongsberg og konfererte på ny med de militære sjefer, men de erklærte nå som tidligere at de ikke ønsket å fortsette i sine stillinger fra det tidspunkt da militærproduksjonen ble gjenopptatt.

... Jeg har skrevet til hver av disse herrer som følger:
«Det henvises til samtale med undertegnede i går i anledning av at de tyske militære myndigheter nå definitivt ønsker at fabrikasjon av våpen gjenopptas ved Kongsberg våpenfabrikk. De erklærer at De under disse omstendigheter og de nåværende forhold ikke ønsket å fortsette i Deres arbeid i fabrikk, men ønsket å fratre straks, da forutsetningen er at den militære produksjon omgående settes i gang.

For ordens skyld tillatter jeg meg herved på Administrasjonsrådets vegne å bekrefte at De er sluttet i Deres stilling ved fabrikk.»
Som midlertidig leder for Kongsberg Våpenfabrikk er oppnevnt T. E. Mørk.

Ærbødigst
J. Bache-Wiig (sign)

(Kilde: Langeland, s. 72 – 74).

KONGSBERG VÅPENFABRIKK

I sin bok kommenterer O. H. Langeland dette skrevet blant annet slik: — Det må ha vært ganske eiendommelig for disse offiserene (som ledet fabrikk) å oppleve at vår høyeste myndighet, Administrasjonsrådet, forsøkte «å bevege» dem til å begå handlinger som etter krigsartiklenes §81 utvilsomt ville ha vært krigsforræderi. Det er forøvrig grunn til å peke på at ingeniør T. E. Mørk som lot seg bevege til å lede våpenproduksjonen er idømt et halvt års fengsel ...

Til tross for at oberstløytnant Finne og hans kolleger uttrykkelig hadde under-

streket forholdets utilbørlighet, beslutter altså Administrasjonsrådet å smi våpen hvormed norske soldater skulle drepes hvis de forsøkte landgang i Norge. Her er grensene for tilbørlig samarbeid med fienden trukket særdeles rommelig.

Man vil merke seg at hensynet til å holde hjulene igang i dette tilfellet var uten interesse. Produksjonen skaffet intet som var nyttig for oss. Når det gjaldt arbeidere og funksjonærer kunne Administrasjonsrådet gjerne ha betalt dem full lønn for å holde seg borte fra fabrikk. Det hadde vært meget billigere, for hele virksomheten gikk da som vi alle visste på vår egen regning likevel.

2. VERDENSKRIG

RUNDSKRIV AV 4. JUNI 1940 FRA JUSTIS- DEPARTEMENTET TIL POLITIMESTRENE I DE BESATTE OMRÅDER

Herr politimester

1. Til underretning meddeles det at det i Justisdepartementet er ansatt en inspektør i anliggender vedkommende kriminalpolitiet og i politimessige anliggender av politisk karakter. Politimestrene og lensmennene i de besatte områder med unntakelse av politimestrene i Oslo og Aker sorterer i disse anliggender under departementets inspektør.

2. Som inspektør er ansatt sjef for utrykningspolitiet, Jonas Lie. Han har bl.a. i oppdrag å formidle forbindelsen mellom det norske politi og det tyske sikkerhetspoliti i de saker som er nevnt under punkt 1.

3. Politiinspektør Lie har også bemyndigelse til å gi de nødvendige instruksjoner av prinsipiell natur, særlig av den art som angår forholdet mellom det norske politi og det tyske sikkerhetspoliti innenfor den ramme som er gitt ved de i punkt 1 nevnte beføyelser.

4. Ved forbrytelser og forseelsessaker som antas å ha politisk bakgrunn eller hvor gjerningsmannen eller skadelidende er en politisk personlighet og for øvrig i alle anliggender vedkommende kriminalpolitiet og i politimessige anliggender av politisk karakter, skal politiinspektør Lie underrettes. I viktige tilfelle skal det så langt tiden tillater det konfereres med ham om de skritt som bør tas.

5. Hvis det er sannsynlig at etterforskningen eller ettersøkningen etter gjerningsmannen — fordi denne er ukjent eller på flukt — vil strekke seg ut over rettskretsen, skal det uten opphold gis politiinspektøren melding ved telegraf eller telefon («ll») med henblikk på sentralisering av etterforskningen. For øvrig blir riksadvokatens stilting uberørt.

6. Politiinspektør Lie er etter konferanse med Justis- og politidepartementet og Riksadvokaten bemyndiget til å gi politimestrene og lensmennene pålegg i de anliggender som er nevnt under pkt. 1. Spesielt er han bemyndiget til å utbe seg innberetninger om den politiske stilling. Med foranstående bes lensmenn og politiets øvrige tjenestemenn gjort kjent.

En del eksemplarer av denne rundskrivelse legges med.

Justisdepartementet, Oslo 4. juni 1940
På vegne av Administrasjonsrådet

Ole P. Harbek

Kr. Hansson

Kilde: O. H. Langeland: «Dømmer ikke», Oslo 1948, sidene 96–97 og med korreksjoner iflg. Brev til Det Kgl Justis- og Politidepartement fra konstituert riksadvokat Ø. Thommessen, s. 27 (Vedlegg til St. meld. nr. 64, 1950.)

Da Reichskommissär Terboven 25. september 1940 avbrøt forhandlingene med Stortingets presidentskap og utnevnte sin egen okkupasjonsadministrasjon med kommissariske statsråder, falt hans valg på politiinspektør Jonas Lie som politiminister. Lie viste seg å bli en av de NS-forrædere som fikk flest landsmenns blod på sine hender: Razziaer og arrestasjoner mot anti-nazister, motstandsfolk og overlevering av disse til Gestapo og SS, arrestasjonen av de norske jødene og deportasjonen til gasskamrene i det tyske riket...

Lie var imidlertid ikke noen ny mann i politidepartementet. Fire måneder tidligere var han blitt ansatt der av norske myndigheter som politiinspektør med bl.a. «politimessige anliggender av politisk karakter» som saksområde og forbindelsesoffiser mellom «det norske politi og det tyske sikkerhetspoliti» i slike saker som en viktig oppgave (se departementets rundskriv av 4. juni 1940 gjengitt annet sted i bladet).

Opprettelsen av denne stillingen ble foretatt etter krav fra de tyske okkupasjonsmyndigheter. Og Lie var deres kandidat. De nordmenn som foretok ansettelsen var medlemmene av det såkalte Administrasjonsrådet som ble nedsatt av Høyesterett 15. april 1940. Den offisielle norske «sannheten» om dette organet kan oppsummeres i følgende sitat fra et bilag til Stortingsmelding 64 (1950) Angrepene på rettsoppgjøret med landssvikerne, side 19:

«I sin innstilling uttaler Undersøkelseskommisjonen ... at den ikke er i tvil om at Høyesterett handlet riktig ved å opprette Administrasjonsrådet, at folkets store flertall sto bak dette vedtaket, og at kommisjonen heller ikke er i tvil om at et visst samarbeid med okkupasjonsmakten var tvingende nødvendig.»

Sorenskriver Harbek, som var det medlem i Administrasjonsrådet som bestyrte Justis- og politidepartementet rettferdiggjør ansettelsen av Lie i denne stillingen blant annet slik:

«Med hensyn til Lies forhold til NS var Harbek ikke bare kjent med at Lie offentlig hadde nektet å motta oppnevning

2. VERDENSKRIG

som medlem av Quislings regjering av 9. april, og at han hadde deltatt i kampen mot tyskerne, men også at det etter Lies tilbakekomst til Oslo, hersket et ganske sterkt motsetningsforhold mellom ham og Quisling, og at Lie heller ikke var medlem av NS. Særlig p.g.a. det tyske forslaget gikk Harbek ut fra at Lie mer enn de fleste andre nordmenn var persona grata hos tyskerne ...»

Til dette kan det sies følgende:

1) Lies patriotiske innsats i 1940 besto i at han oppholdt seg ved Kirkenes med overvåking av kommunister og avverging av kommunistkupp som oppgave. Hans holdning til truselen fra Tyskland kom så klart til uttrykk i at han lot en tysk spion operere helt fritt i tiden før angrepet. Skandalen var så åpenbar at de norske soldatene i distriktet sendte protestskriv til Oslo om Lies oppførsel.

2) At Lie — i likhet med flere av de øvrige «statsråder» i Quislings «regjering» av 9. april 1940 — takket nei til utnevnelsen, kan tilskrives at han hadde noe bedre politisk teft enn «føreren». Han var ikke mindre nazist og tyskervenn enn Quisling.

3) Om NS-medlemsskapet til Lie kan Victor Mogens, kjent fra sin virksomhet i Fedrelandslaget, fortelle: «Jonas Lie beklaget at han var medlem av NS, men det kan ikke være riktig. I allefall meddelte han meg, like etterat Quisling var reist til Tyskland (månedsskiftet juni/juli 1940), at tyskerne hadde anmodet ham om å overta ledelsen av NS, og at han hadde «vært nødt» å si ja. Han kunne ikke godt overta ledelsen av NS uten selv å være medlem.»

4) Forøvrig var Lie dypt involvert i maktspillet på tysk side: Terboven «har ... avkrevd to av de påtenkte ministrene skriftlig løfte om at de skal stille sine organisasjoner under kommando av en underavdeling av NSDAP og det endog SS-organisasjonen». «Den ene av disse to er Jonas Lie som på alle måter blir trukket fram til fortrensel for Quisling og som skal bli politiminister ...» Lie har forpliktet seg til å avtale samarbeidsformen med Reichsführer SS.

Dette sitatet fra et notat til Hitler fra Rosenberg datert 21. juli 1940 viser at Lies motsetningsforhold til Quisling ikke gikk på spørsmålet om nasjonal holdning, men på hvordan forræderiet skulle organiseres. Forskjellen på Quisling og Lie synes

nes snarere å være at Lie vil *gå lengre* enn Quisling — han vil legge norske myndigheter og organisasjoner under sin myndighet under det tyske nazipartiets kommando, underavdeling SS.

At Terboven faktisk utpekte Jonas Lie som stedfortredende fører for NS mens Quisling ble tvunget i eksil i Tyskland, har vi Quislings egne ord for. Alt dette kunne ikke Administrasjonsrådet vite da det i slutten av mai 1940 ga Lie oppdraget som er skissert i rundskrivet av 4. juni 1940. Men at de skulle ha vært så blåøyde som Harbek fremstiller det, tviler jeg på. Harbek nevner også at det var flere som reagerte mot forslaget, bl.a. politimester Welhaven.

Fikk han gjort noe skade i denne jobben? Thommesens konklusjon er nei: Han hadde sin arbeidsplass i departementet og sakene hans var underkastet vanlig behandling der. Uregelmessigheter ville derfor bli oppdaget av hans overordnede, blir det hevdet.

To saker fra Lies embedstid blir imidlertid drøftet nærmere. Den ene gjelder en ettersøkning av to nordmenn som hadde skutt mot tyske militære etter kapitulasjonen 7. juni. Etter vitneutsagn skal en poli-

tifullmektig Olbjørn forsommeren 1940 ha opplyst at han hadde fått i oppdrag av Lie å finne disse. Olbjørn nektet at han hadde fått oppdrag fra Lie i kraft av dennes stilling som politiinspektør i departementet. Han innrømmet imidlertid at det ble foretatt en ekspedisjon i utrykningspolitiets regi etter disse nordmennene, men at hensikten var å advare dem. Det hører med at Lie inntil beordringen til Finnmark i desember 1939 var sjef for utrykningspolitiet. Videre at UPs arkiver fra sommeren 1940 er borte og Lies død for egen hånd i 1945. Og endelig at Olbjørn ble dømt til 12 års tvangsarbeid etter krigen og lett kunne synes at dette var nok om ikke denne episoden også skulle trekkes inn.

Det andre tilfellet gjelder håndteringen av en sak fra Tromsø hvor 4 tyske soldater brant inne i ei hytte. Lie godtok uten videre okkupasjonsmaktens påstand om at det her dreide seg om mordbrann til tross for at etterforskningen ga skral dekning for påstanden.

Det lukter — og det lukter ille — av Administrasjonsrådets utnevning av Jonas Lie.

U.A.

Terboven på møte i det okkuperte Oslo. Han utnevnte den så forhatte Jonas Lie til sin politimester, men de offisielle norske myndigheter, gjennom administrasjonsrådet, gjorde det for ham — han ble i krigens startfase gitt oppdraget å formidle kontakt mellom norsk politi og tysk sikkerhetspoliti.

Økonomidebatt og rehabilitering i Kina:

Gamle ordtak vert som nye

Det er ikkje berre *personar* som blir rehabiliterte i Kina for tida. Også visse folkelege uttrykk eller ordtak — som har vore sterkt fordømde — får no ein ny sjanse. Eit døme er ordtaket om «kvite og svarte kattar» som gjerne har vore tillagt Deng Xiaopings konto for revisjonistiske brotsverk. Formann Mao sjølv skal ha reagert skarpt mot Deng rundt årsskiftet 1975/76 og blir sitert slik: «Denne mannen har ikkje gripe klassekampen, han har aldri drøfta dette nøkkelleddet. Det er framleis «kvit katt, svart katt», spelar inga rolle om det er imperialismen eller marxisme.»

Debatt:

I ein stutt kommentar i Folkets Dagblad for 17. januar i år — under tittelen «For rehabilitering av «kvit katt, svart katt»-ordtaket» — nemner Wang Xizheng korkje Mao eller Deng, men det er jo ikkje alt som treng seiast like ut. Norske lesarar vil gjerne reagere ulikt på denne rehabiliteringa. For somme vil det vere ei stadfesting av at borgarskap og revisjonisme har konsolidert stillinga si i Kina, medan andre kanskje vil vere samde med Wang (og Deng) i at *fangsten* er det vesentlege ved musejakt. Men la oss gi ordet til Wang Xizheng:

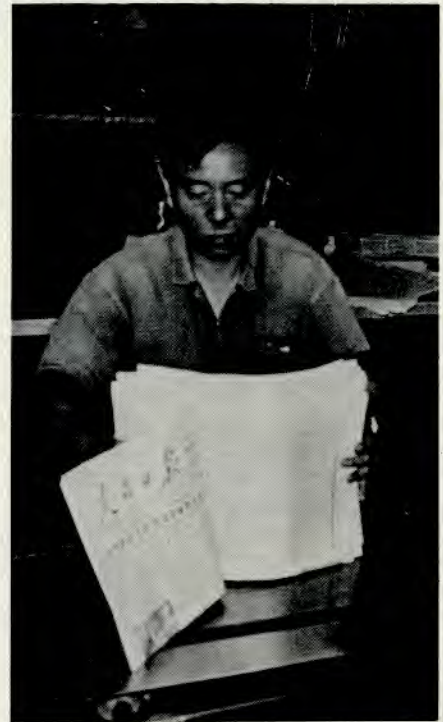
«Det spelar inga rolle om katten er kvit eller svart, fangar han mus, er det ein god katt» er eit ordtak som vi kinesarar ofte har likt å gjere bruk av. Meininga er at når ei sak skal gjerast, så er når alt kjem til alt einkvar metode bra, ein må leggje vekt på kva for metode som verkeleg kan løyse problemet, og ikkje høyre på skry-

tet til dei som går inn for dei ulike metodane. Når vi skal vurdere om ein person høver eller ikkje til ein jobb, må vi først og fremst sjå om det vil tene saka det gjeld, om haldninga hans til arbeidet og den faglege dugleiken hans er tilstrekkeleg, og ikkje først og fremst sjå på klassebakgrunnen hans. Dette samsvarar med ånda i den dialektiske materialismen og i det å søke sanning i fakta. I prosessen med den sosialistiske moderniseringa treng vi enda mange fleire kattar som kan fange mus, vi må ikkje bry oss med om dei er kvite eller svarte kattar, eller om dei er brannete. Så lenge dei kan fange mus for bygginga av sosialismen, er dei gode kattar. Kattar som ikkje kan fange mus, sjølv om fargen er aldri så fin, er ikkje brukandes. Å lite på fargen på katte-skinnet når ein vel ut kattar, eller å velje ut folk berre etter klassebakgrunn, det er å drive med metafysikk, og det må vi gå sterkt i mot.

I den tida da Lin Biao og «firerbanden» herja, vart dette uttrykket vilkårlig og urimeleg gitt namn av brotsverk «ikkje å ha grep om klassekampen», og det gjekk så langt at det for ei tid vart til eit tabu-ord som ingen vågde å nemne.

I røynda har dette uttrykket i seg sjølv ingen klassenatur, det som tel er kva for folk som nyttar det og kva for saker det blir nytta om. Når vi snakkar om «gode kattar», så meinest med det fagleg duglege folk som kan fange mus for proletariatet, som kan tene bygginga av sosialismen, eller det meinest politiske retningslinjer og metodar som gir framifrå resultat i bygginga av sosialismen. Når dette uttrykket såleis er nyttig for folket, korleis kan ein da seie at det er eit omgrep som ser bort frå klassekampen? Er det kanskje meininga at vi ikkje skal bruke praktiske resultat til å avgjere om ein person er dugleg eller ikkje, om ei metode er effektiv eller ikkje?

Når vi vil rehabilitere dette ordtaket, så er formålet å reinske vekk gifta frå ultra-venstre linja til Lin Biao og «firerbanden». Når det gjeld tilsetjing av folk, så

Frå prentinga av Folkets Dagblad der dette innlegget er saksa. (Foto: Røde Fane)

finst denne gifta her framleis. Somme gode kattar blir framleis haldne utanfor, fordi fargen ikkje er fin. Det er også dumme kattar og late kattar som ennå ligg og godgjer seg i bra stillingar. På eine sida finst det talent i store tal som er oversedd og sløst vekk, og på andre sida er det dei som opptek plassen på do utan å drite. I det siste har somme industri- og service-einingar tilsett ein del ingeniørar og teknikarar, og desse har verkeleg ytt ein innsats i arbeidet — det er også folk som ikkje har vore gjennom noggranne vurderingar og som har blitt tilsett på meir vilkårlig grunnlag, blant desse er det somme som har komme seg opp, men som slett ikkje kan fange «mus». Dette kan ikkje massane godta. Kan ein slik drive ein skikkeleg modernisering av be-driftene?»

(omsett av Ole Bjørn Rongen)

Isoler ikkje AKP(m-l) frå miljøørersla

Miljøaktivister i AKP(m-l) i Trondheim er kritiske til punktet om natur og miljøvern i utkastet til nytt prinsipp-program. De har utarbeidet et alternativt forslag som vi her trykker i sin helhet.

«Tidlegare har AKP som parti synt lite interesse for miljøkampen. *Interessen* har betra seg den siste tida, men framleis har mange i partiet lite kjennskap til dette området. Samstundes har det òg synt seg at det er mykje usemje innafor partiet i viktige miljøspørsmål.

Debatt:

Det vi legg fram her, er eit motframlegg til miljøavsnittet i framlegget til nytt prinsippprogram for AKP(m-l) (P80) Dei viktigaste skilnadene er:

— P80 framstiller det som om kapitalismen er einaste årsak til skader på natur og miljø. Då blir sosialismen automatisk løysinga på miljøproblema. Dette meiner vi er gale, og vi trur det vil gjere mykje skade i miljøørersla om AKP(m-l) gjekk ut og hevda eit slikt syn.

— P80 seier at arbeidarklassen og arbeidsfolk elles er drivkrafta i miljøkampen. Det er nok å byte ut det vi ønsker med det som er røyndomen.

— P80 nemner ikkje sjølvberging, som er særskilt viktig i miljøpolitikken.

— P80 seier lite om energipolitikk. Etter vårt syn er dette det viktigaste området innafor miljøørersla i dag. Samstundes

er det her dei ulike syna innafor AKP(m-l)/RV (i miljøaker) står klårast mot kvarandre. Dette framlegget går inn for å stogge voksteren i energibruken — og seie nei til atomkraft.

Vi oppmodar alle til å lese dei to framlegga og ta stilling. Vi meiner P80 legg opp til ein farleg kurs — ein kurs som på sikt vil isolere AKP(m-l) frå miljøørersla i Norge.»

KAMPEN MOT ØYDING AV NATUR OG LIVSMILJØ

I naturen går det føre seg ein stadig kamp mellom naturen og menneska. Uvettige eller kortsynte inngrep slår attende på menneske-samfunnet. Historia har talause døme på dette — under alle samfunnsformer. Difor må arbeiderklassen kjempe for fornuftig forvaltning av livsgrunnlaget, slik at ikkje naturressursar og livsmiljø blir øydelagde. Samstundes må denne forvaltninga bygge på solidaritet med folka i den tredje verda og slektledda som kjem seinare.

Dei viktigaste områda innan natur- og miljøvern i Norge i dag er: Oljepolitikk, energipolitikk, vassdragsutbygging, atomkraftspørsmålet, jordbruk og fiske. Arbeidsmiljø, bomiljø og trafikkutvikling er og viktige område.

Under kapitalismen tyder utvikling av produktivkreftene samstundes auka fare for øydelegging av naturen og det menneskelege miljøet. Kapitalistane, og særskilt monopolkapitalistane, nyttar enormt kraftige produktivkrefter berre for å få størst mogeleg profitt. Profitten kan skruvast i veret gjennom sløsing med naturleg råmateriale som monopola får billeg eller gratis. Døme på dette er luft, vatn og jord, og ved utslepp av avfall, varme osv. som får skadeverknader som monopola slepp å betale for.

Dei veksande problema med øydelegging av natur og miljø, er eit uttrykk for den skjerpa motseiinga mellom den samfunnsmessige karakteren til produktiv-

reftene og dei private kapitalistiske eigheds- og tileigningstilhøva. Under kapitalismen eksisterer det ei reell motseiing mellom produksjonshensyn og vernehensyn. Dette er eit hovudområde der kommunistar i Norge må ha ein politikk. I svært mange høve er det ei eller anna motseiing mellom arbeidsplassar og miljøvern — t.d. i aluminiumsindustrien. Den makta kapitalistane har i det at dei eig arbeidsplassane, gjer at dei kan tvinge arbeidarane til å godta store miljøøyeleggingar for ikkje å miste arbeidet sitt. Oljeutvinninga i Nordsjøen er eit bra døme på dette. På kort sikt tyder den gigantiske utvinninga auka profitt, men og nye arbeidsplassar. På lang sikt tyder det tapping av ein viktig naturressurs og tap av arbeidsplassar i både primærnæringane og oljeverksemda (når utvinninga stoggar).

Øydelegging av natur og menneskeleg miljø får økonomiske skadeverknader, men det er ikkje den einskilde kapitalisten som må betale. Mange skadeverknader har dessutan ein karakter som ikkje kan målast i pengar.

Sosialismen er ein føresetnad for å få til ei løysing på natur- og miljøproblema. Samstundes er det viktig å vere klar over at sosialismen i seg sjølv ikkje er nokon garanti for at krava blir innfridde og problema blir løyste. Natur- og miljøvern-arbeidet må først vidare under sosialismen, fordi det dreier seg om korleis striden mellom menneska og naturen skal utvikle seg.

Kommunistane si stilling til dei viktigaste miljøspørsmåla.

Sjølvberging: Sjølvberging er ein føresetnad for politisk og økonomisk uavhengighet av utlandet. Det er naudsynt med ei allsidig utnytting av ressursane i Norge for å stå imot boikott og politisk press — og for å unngå for store skadeverknader av konjunkturedgangar på verdsmarknaden. Sjølvberging er dessutan og ein

2. VERDENSKRIG

livsviktig del av beredskapen mot krig.

Sjølvsberging sikrar arbeidsplassane i primærnæringane, i tekstil-, konfeksjon- og skotøyindustri. Berre gjennom sjølvsberging kan ein hindre at ressursar vert øydelagde eller liggjande brakk. Berre ein sjølvsbergingsøkonomi kan sikre eit spreidd bosettingsmønster og ein allsidig produksjon i alle delar av landet.

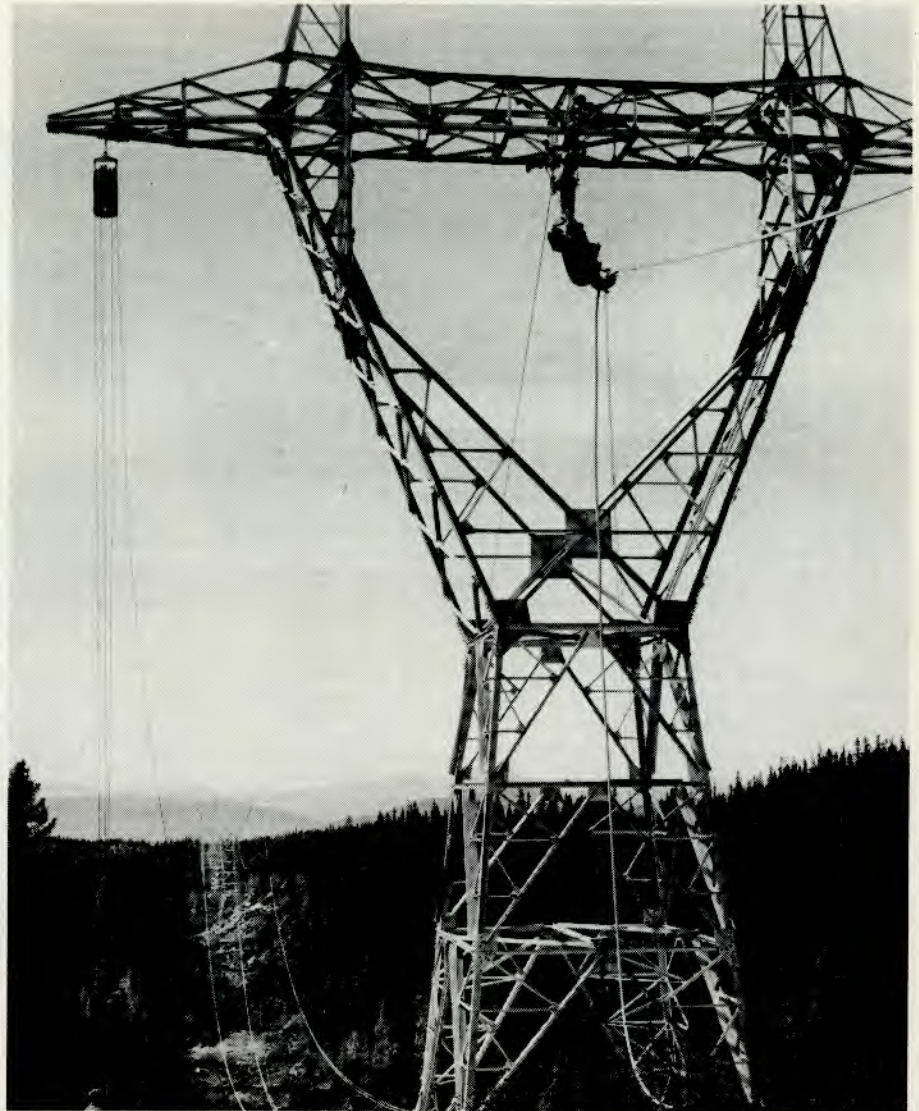
Norsk sjølvsberging vil ikkje lenger gjer det naudsynt med import av matvarer o.l. frå land i den tredje verda som sjølv har for lite mat. Sjølvsberging er ein måte å syne solidaritet med kampen til folka i den 3. verda mot imperialismen si rovdrift på ressursane deira.

Energi: Energivæksten i Norge kan ikkje halde fram utan at lagerressursar vert øydelagde, viktige matressursar går tapt — eller ved at framtidsgenerasjonane blir livsfarleg truga av atomkraftverk. Billeg energi er viktig i norsk økonomi, men i dag vert han ikkje nytta til å skape arbeidsplassar — tvert om. Rasjonalisering tyder ofte at elektrisk kraft går inn i staden for menneskeleg arbeidskraft. Det er heller ikkje nokon eintydig samanheng mellom vokster i energiforbruket og økonomisk vokster. Den økonomiske utviklinga går føre seg på mange område, men energitilførsel er viktig berre for nokre av desse.

Atomkraft er ikkje noko brukbart alternativ. I tillegg til tryggleik- og avfallproblema, vil innføring av atomkraftverk føre med seg auka grad av kontroll. Vi vil få eit samfunn med auka grad av registrering, overvaking og personkontroll. Vi må ikkje gjere oss avhengige av denne energiforma. I Norge bør difor voksteren i energiforbruket stogge.

Olje: Staten legg opp til eit utvinnings-tempo som ligg mange gonger over det norske forbruket. Dette vil føre med seg at dei påviste reservane vert oppbrukte på få generasjonar. Meir enn 100.000 arbeidsplassar innan jordbruk, skogbruk, fiske, bergverk og industri skal leggjast ned fram til år 2000. Dette er det alvorlegaste angrepet på norsk sjølvsberging til no.

Oljesølet frå utvinningsplattformane uroar livet i havet. I tillegg har ein fåren for blow-out, som kan få katastrofale verknader. Arbeidsmiljøet i petroleumsverksemda er både helse- og livsfarleg. Ei lang rekke dødsulykker har synt at verneiltaka er svært mangelfulle.

Programutkastet sier lite om energipolitikk der motsetningene kanskje står sterkest i m-l-bevegelsen. Det er en av innvendingene som artikkelforfatterne har mot utkastet. (Foto: P. O. Breifjell, Oslo Lysverker).

I oljepolitikken må AKP(m-l) reise krav om betre tryggleik, lågare utvinnings-tempo — og seie nei til eikvar ny blokktildeling.

*

I Norge har natur- og miljøvernørsla utvikla seg til ei viktig politisk kraft. Utvekslingar som rettar seg mot teknologi og industri i seg sjølve har kome i bakgrunnen. Natur- og miljøvernørsla fører i dag ein i hovudsak rett og innsiktsfull kamp mot kapitalismen og imperialismen sine verste skadeverknader. Rørsla er sær saman-

sett og famnar breidt, og ho gjer at konflikten mellom staten og monopola og vanlege folk vert tydeleg for mange menneske. Det er viktig for AKP(m-l) å stø og samarbeide med natur- og miljøvernørsla, lære av ho, ta del i ho og utvikle ho vidare. Det er viktig for kommunistar å utvikle ei rett line for denne kampen, fordi han gjeld sjølve livsgrunnlaget. Samstundes må kommunistane syne dei andre miljøvernaktivistane at berre sosialismen kan sikre at dei når måla sine.

*Miljøvernaktivistar i
AKP(m-l) i Trondheim*

En veggavis og livlig diskusjon i Beijing. Artikkelforfatteren vil at AKP(m-l) skal programfeste et konkret program for demokrati under sosialismen. (Foto: Røde Fane).

Ut av tvangstrøya

Debatt:

Om prinsipp-programmet, sosialisme og demokrati

Folk blir ikke akkurat *tent* når AKP(m-l) forespeiler dem «et sosialistisk Norge». Sosialismen virker grå, trist og gjenomsyret av alle slags restriks-

sjoner. Hvorfor er m-l'erne så redde for å programfeste en levende, reelt demokratisk sosialisme? spør Thor Andresen fra Trondheim.

SOSIALISME-DEBATT

Folk blir ikke akkurat *tent* når AKP(m-l) forespeiler dem «et sosialistisk Norge». Sosialismen virker grå, trist og gjennomsyret av alle slags restriksjoner. Hvorfor er m-l'erne så redde for å programfeste en levende, reelt demokratisk sosialisme?

Den «klassiske» innvendinga mot «for mye» demokrati under sosialismen er at folket må være på vakt mot borgerskapet som prøver å gjenerobre makta. Videre må man være på vakt mot forsøk på væpnet intervensjon fra imperialistiske land.

Men hva er det som har skjedd i Sovjet, Øst-Europa, Vietnam, Albania? Hva skjedde i Kina under firerbanden? Den glidende overgangen fra sosialisme til byråkratisk tyranni har skjedd gjennom kamp og forråttelse *innfor* det statsbærende partiet, «arbeiderklassens fortropp». Og der imperialismen (les: den Sovjetiske) har fått innpass, har det ikke skjedd gjennom det tidligere borgerskapet, men gjennom landsforræderne og de nye utsugerne i *partiledelsen*. Og hva har arbeiderklassen gjort (den som angivelig skulle ha makta)? Den har stått som bitter og resignert tilskuer til hele prosessen, uten forståelse og organisering til å hindre den.

Det overveldende flertallet av sosialistiske land har gått nedom etter denne oppskriften. Hvis noe skulle kreve nytenkning hos marxist-leninister, så må det da være dette?!

PARTIETS MAKTMONOPOL

Kina regnes som et sosialistisk land. Det er interessant å studere den kinesiske grunnloven, fordi denne på en klar og kortfattet måte definerer hovedprinsippene for den kinesiske sosialismen. I kap. 1, artikkel 1, heter det at proletariats diktatur i Kina er «ledet av arbeiderklassen og basert på alliansen mellom arbeidere og bønder». I art. 2: «... Arbeiderklassen utøver lederskap over staten *gjennom sin fortropp*, Kinas Kommunistiske Parti. ...» (min utheving). Sammenhold dette med art. 56 i kap. 3: «Innbyggerne må støtte lederskapet til KKP, støtte det sosialistiske systemet, ...». Med andre ord, hvis du i en gitt situasjon går ut med skarp kritikk mot Partiet (med stor P!), så kan du med hjemmel i grunnloven bli stemplet som en fiende av «arbeiderklassens stat». Hva hvis karrierejegere og tyranner ormer seg inn i partiet, eller hvis

opprinnelig hederlige partiledere blir korrupte? Ja, da er en slik grunnlov grei å ha for å nedkjempe opposisjonelle: «De bekjemper jo arbeiderklassens fortropp, altså er de fiender av sosialismen. I fengsel med dem!»

For å yte kineserne full rettferdighet må det nevnes at grunnloven inneholder en rekke utmerkede formuleringer om yttingsfrihet, organisasjonsfrihet (!), streikerett, pressefrihet, prosessjonsfrihet, om retten til kritikk og om forbud mot represalier mot kritikk nedenfra. Jeg kan likevel ikke skjønne annet enn at alle disse demokratiske rettighetene blir uthult av det klare *maktmonopolet* som partiet har. Kina ser fortsatt ut til å være et sosialistisk land. Men i alle de sosialistiske landa som har forfalt, har partiet hatt en veldig privilegert stilling. Jeg tror dette maktmonopolet er den viktigste årsaken til at arbeiderklassen har vært passive tilskuere til utviklinga tilbake til kapitalisme.

AKP's TROVERDIGHET STÅR PÅ SPILL

Blant progressive er det nå stor uro om dette spørsmålet. Verdensbegivenhetene de siste åra (Vietnam, Albania, firerbanden) er ikke akkurat god reklame for «sosialismen i praksis». Forlaget Oktober har gitt ut et hefte, «Prinsippprogrammet under debatt» (anbefales!). I heftet står et referat fra et seminar om «demokrati, frihet og diktatur under sosialismen». Jeg synes innlederen på dette seminaret, Sjur Martinsen, oppviser et veldig tradisjonsbundet syn på disse problemene. Han er primært opptatt av å slå fast hvorfor sosialismen må sette *grenser* for demokratiet. («Når du lempet kasser i 8 timer, kan du ikke delta», «Noen må være ledere, alle kan ikke lede»). Jeg skal komme tilbake med polemikk mot noen av disse synspunktene.

Som en kontrast til Martinsens synspunkter står en serie med innlegg i Klassekampen fra en partiløs skribent, «HG». Innlegg fra HG finnes bl.a. i Klassekampen for 25.9, 15.10, 24.10 og 26.10, alle 1979. HG vil ha flerpartisystem. HG vil ha et kommunistparti som spiller lederrollen bare i den grad det klarer å fornye folkets tillit. Dette er jeg helt enig med HG i. HG er ikke den eneste som ønsker avklaring. Dette er et grunnleggende prinsipielt og teoretisk problem

for alle som regner seg som kommunister. AKP kan tape mye hvis ikke en avklaring skjer på kommende landsmøte.

For de av leserne som nå aner en fordekt reformist bak dette innlegget, vil jeg for ordens skyld slå fast: 1) Jeg er *for* proletariats diktatur, 2) Jeg mener at sosialisme er en umulighet uten et kommunistparti som spiller en ledende rolle i samfunnet, 3) Det er nødvendig med væpnet revolusjon for å få etablert et slikt samfunnssystem. Partiet må lede denne revolusjonen.

Jeg skal prøve å forklare nærmere hva jeg legger i dette.

HVA ER PROLETARIATETS DIKTATUR?

Jeg mener altså at kommunistpartiet ikke skal ha noen særstilling i forhold til loverket og staten. Teoretisk kan da KP bli utkonkurrert av et annet (eller flere) partier gjennom frie, hemmelige valg (hvis KP utarter til et revisjonistisk parti, får vi virkelig *håpe* dette skjer!). I følge min definisjon er altså *ikke* «kommunistpartiet ved statsmakta» noen slags garanti for arbeidermakt. Men hvordan skal man *da* definere proletariats diktatur? Jeg forestiller meg proletariats diktatur som *summen av en stor mengde tiltak* som alle legger forholda til rette for at arbeiderklassen blir dominerende i samfunnet, og at borgerskapet blir trengt tilbake. Disse tiltaka kan være av økonomisk, politisk, militær eller sosial type. Noen eksempler:

ØKONOMISKE TILTAK

- Planøkonomi, basert på offentlig eiendomsrett til produksjonsmidlene og statlig styring av utenrikshandelen.
- Forbud mot å tjene penger på andres arbeid.
- Allsidig norsk industrioppbygging, som vil bety full sysselsetting og sette arbeidskrafta i en sterk politisk posisjon.

POLITISKE TILTAK

- Arbeiderlønn og plikt til å delta i produksjonen for folkevalgte på alle nivåer.
- Rett for arbeidsfolk og alle andre med borgerlige rettigheter til å avsette bedriftsledere, redaktører, nøkkelpersoner innen offentlig administrasjon i følge nærmere lovgitte prosedyrer.
- Full yttingsfrihet i skole, på jobb og i det militære.

SOSIALISME-DEBATT

— Tiltak for å sikre arbeiderinnflytelse i massemedia (kommer tilbake til dette).
— Begrensning av valgharhet, organisasjons- og bevegelsesfrihet m.m. for «kontrarevolusjonære» (kommer tilbake til dette).

MILITÆRE TILTAK

— Oppretting av folkemilits: Hundretusener av arbeidere med våpen og ammunisjon hjemme, organisert i mindre grupper via arbeidsplassen. Kvinnene med i dette på like fot.
— Offiserer og soldater samme kår, demokrati i militæret.

SOSIALE TILTAK

— Daghjems- og fritidshjems-utbygging, billige offentlige spisesteder, og andre service-tiltak som gir kvinnene (og mennene!) mulighet til å delta for fullt i arbeidslivet og politikken.
— Rett til permisjon med lønn for arbeidsfolk som velges av sine kamerater til å tale deres sak, til å røske opp i evt. misforhold i samfunnet.
— Lønnsutjævning, men høyest lønn/kortest arbeidstid til dem med fysisk hardt/helsefarlig arbeid.

VI MÅ VÆRE KONKRETE!

Dette var bare noen mulige av mange tenkelige tiltak. Noen av dem er viktigere enn andre, f.eks. planøkonomi og folkevæpning, men ingen av dem er *aleine* nok til å sikre proletarietets diktatur. *Summen* av alle slike tiltak vil utgjøre et hele som vil innebære proletarietets diktatur, arbeiderklassens herredømme.

Jeg ser gjerne en slik detaljert liste over reformer gjengitt i et prinsippprogram. Det vil være mye bedre enn den allmenne svadaen om «verkeleg demokrati» og «verkeleg ytringsfridom» som preger det nåværende utkastet.

Er jeg så en reformist fordi jeg «reducerer» proletarietets diktatur til å være summen av en rekke «reformer»? Poenget er at de fleste av disse reformene er så ugunstige for borgerskapet at de om nødvendig vil bruke militær makt for å hindre at de blir gjennomført. I dette ligger nødvendigheten av væpnet revolusjon!

FLERPARTISYSTEM: TIL KOMMUNISTENES EGET BESTE!

Mange AKP'ere vil kanskje godta et flerpartisystem som et middel til å få andre enn kommunister til å slutte opp om sosialismen, m.a.o. et virkemiddel for å styrke «enhetsfronten» for sosialisme. Dette er viktig, men det finnes et argument til: For at kommunistpartiet skal holde seg friskt og ikke miste båndene til arbeidsfolk, så trenger det å måtte kjempe hele tiden for å fornye folkets tillit. Altså trengs det opposisjon. En opposisjon må få lov til å *organisere* seg, ellers er «retten til opposisjon» en vits. Det betyr flerpartisystem.

PARTIVALG ELLER PERSONVALG?

Noen synes kanskje jeg er unødig opptatt av retten til å danne *partier*. «Kan vi ikke kvitte oss med partitaktikkeriet og heller velge de *enkeltpersoner*, gjerne partiløse, som er best skikket til å styre? Dette ønsket deler jeg. En sosialistisk valgordning må legge forholdene til rette for at parti-avhengige enkeltpersoner kan bli valgt.

Samtidig tror jeg vi lurer oss sjøl hvis vi prøver å *ønske* bort systemet med partilister. En enkeltperson som stiller til valg vil ikke ha tjangs hvis han ikke har et organisasjonsapparat til å drive valgkamp for seg. Dette apparatet vil naturligvis måtte bestå av folk som stort sett har felles meninger med kandidaten (det er derfor de vil ha vedkommende valgt inn!). Altså vil det oppstå organisasjoner som i praksis vil være politiske partier, uansett hva de velger å kalle seg sjøl. Dette må vi ta hensyn til i vårt program for sosialisme.

SPILLEROM FOR KONTRAREVOLUSJONÆR ORGANISERING

Dette er sjølsagt innvending nr. 1 mot flerpartisystem. Det vil eksistere borgerlige grupperinger som bare har *en* tanke i hodet: Statskupp, støttet av utenlandsk intervensjon for å gjenopprette «gode, gamle dager». De vil forsøke å bygge opp en landsomfattende illegal organisasjon. De vil da kunne bruke «Norges demokratiske sosialistparti» som et *lovlig* påskudd til reisevirksomhet, utbygginga av kon-taktnett, planlegging av aksjoner, etc.

Som en opptrapping mot militære aksjoner kan dette partiet operere på kanten av loven — spre falske rykter for å lage uro, organisere aksjoner a la lastebileierstreiken mot Allende i Chile for å «destabilisere» systemet, skape splittelse og voldelige sammenstøt.

Så lenge kommunistene og folket er veldig bevisst på at slike ting kan skje, tror jeg det er mulig å hindre at sosialismen settes i fare. Jeg er ihvertfall *ikke* villig til å bruke frykten for kontrarevolusjonær organisering som påskudd til å gi kommunistpartiet monopol. Men det er nødvendig å ha klare regler og maktmidler for å slå ned på kontrarevolusjonære:

UNDERTRYKKING AV «FOLKETS FIENDER»

«Folkets fiender» setter jeg i hermetegn. Ikke fordi jeg mener at de ikke fins, men fordi det kan være vanskelig å fastslå *hvem* de er. Under firerbanden ble betegnelsen «kontra-revolusjonær» brukt som merkelapp på folk som var modige nok til å protestere mot «bandens» overgrep. Dette førte i flere tilfelle til tortur og mord på uskyldige mennesker. I dag har kineserne innført forbud mot å bruke betegnelsen kontra-revolusjonær om annet enn slike ting som sabotasje, landsforræderi o.l. De gjennomfører også en omfattende oppbygging av rettsapparatet og av straffe- og straffeprosesslovgivning. De vil ha slutt på at sjølbetalte grupper av «Røde bannerbærere» (alias konspiratører og karrierejegere) skal kunne fungere som politi, rettsvesen og i verste fall, bødler.

Vi bør lære av de kinesiske erfaringene her, og ikke avfeie betydningen av rettsregler og enkeltmenneskers rettigheter med lettvinnt «marxistisk» preik om «politikken i ledelsen», «klassekampen står over lovene», etc. Slike læresetninger som «retten til å velge forsvarer», «uavhengige domsmenn», «forbud mot innesperring uten lov og dom», dette må vi ikke forkaste bare fordi det er «borgerlig jus». Vi må tvert i mot sørge for at de blir *virkeligjort*, i stedet for å bli uthult slik som i Norge i dag.

MEN HVA SKAL VÆRE ULOVLIG?

Sabotasje, spionasje, terrorhandlinger må sjølsagt være forbudt. Videre må de lovlig valgte organer kunne innføre visse begrensninger på demokratiske retter ved

SOSIALISME-DEBATT

krigs, eller borgerkrigs(liknende) tilstander. Dette kommer jeg tilbake til.

Men problematisk er det å forby organisasjoner eller virksomhet som driver *propaganda* som etter vår mening har som formål å skape uro og vold, med endelig målsetting maktovertakelse. Jeg synes vi allerede *nå* bør si klart fra hvilke forbud vi vil gå inn for i et sosialistisk Norge. Jeg synes også at vi bør slå fast at det som ikke skal være forbudt, *skal være tillatt*.

Her følger mine forslag til hva som bør være forbudt under sosialismen:

- 1) propaganda for nazisme-fascisme, mot nasjonale minoriteter eller mot andre folk eller raser.
- 2) propaganda som diskriminerer kvinner, eller mot seksuelle minoriteter.
- 3) propaganda for bruk av vold i den politiske kamp under sosialismen.
- 4) underjordisk organisasjonsvirksomhet.

Punkt 1) og 2) skulle være greie nok, vi har dem jo delvis i Norge i dag (en annen sak er at de ikke håndheves!). Punkt 3) og 4) er rettet mot kontrarevolusjonær organisering som opererer under dekke av lovlig politisk opposisjon.

Overtredelse av slike forbud bør ikke bare føre til rettslige tiltak mot *organisasjoner*, men også mot enkeltpersoner som opererer under dekke av lovlig politisk opposisjon

Overtredelse av slike forbud bør ikke bare føre til rettslige tiltak mot *organisasjoner*, men også mot enkeltpersoner som står bak. Sosialismen bør kunne fradømme slike personer en eller flere borgerrettigheter for gitte tidsrom:

- Stemmerett og valgbarhet til offentlige verv
- Retten til å delta i alminnelig politisk virksomhet
- Retten til å slippe til i massemedia
- Retten til å ha våpen og til å gjøre militærtjeneste
- (andre mulige reaksjoner)

Den skarpe leser har nå sikkert oppdagat at det er et par ting jeg *ikke* går inn for å forby:

PROPAGANDA FOR RELIGION OG FOR PRIVAT EIENDOMSRETT?

Under tvil mener jeg at propaganda for privat eiendomsrett og kapitalistisk produksjon skal være tillatt. Først og fremst

Vekk med Komintern-ritualer og svulstige uttalelser om partiets fortreffelighet! mener artikkelforfatteren. En slik tradisjon har bl.a. APA fulgt trofast opp. Her fra den 7. partikongressen i 1976.

fordi et evt. forbud her kunne misbrukes til å undertrykke folk som med hederlige motiver deltar aktivt i en diskusjon om markedets rolle i den sosialistiske økonomien. Jeg mener også at sosialismen bør kunne tåle en åpen debatt med folk som agiterer for en tilbakevending til kapitalisme.

Jeg går heller ikke inn for forbud mot religiøs propaganda. Et samfunn som tillater *enkeltpersoner* religiøs tro men som forbyr disse å *propagandere* for sin tro, dette samfunnet har ikke religionsfrihet. Jeg tror for øvrig at religionen i Norge vil miste mye av sin dominerende samfunnsrolle hvis alle religioner blir stilt likt, og hvis den nåværende statskirkelige virksomheten må betales av de som ønsker å delta i den.

ORGANISASJONER OG ENKELTPERSONER

Et mangfold av organisasjoner betyr ikke at det er demokrati i et samfunn. I Norge er det såkalte «organisasjonsdemokratiet» langt utviklet. Organisasjonene er i stor grad blitt et redskap for staten og maktelverne til å holde arbeidere og bønder i sjakk, gjennom avtaler som gjøres på topplan. Denne korporativismen er fullt utviklet i Sovjet-uninen. Såkalte «folkelige organisasjoner» er blitt en del av det fascistiske statsapparatet: Vi hører at «fagbevegelsen» slår hardt ned på «bråkmakere», eller at «forfatterforeningen» ekskluderer opposisjonelle forfatte-

re. På denne bakgrunn er jeg skeptisk til å gi, ikke bare partiet, men også folkelige organisasjoner, formell makt under sosialismen.

Et av argumentene i Kina for å innskrenke veggavisdebatten nylig, var at «de trengtes ikke. Folk har jo likevel sine organisasjoner å fremme sakene igjen». Denne naive troen på at organisasjonene *uten videre* sikrer demokrati synes jeg er betenkelig. Veggavisene er uhyre viktige fordi de er et virkemiddel for *direkte* demokrati, uavhengig av økonomiske ressurser og maktmenneskers velvilje. De representerer en slags garanti for mannen i gata når byråkratiet er på frammarsj.

YTRINGSFIRHET OG YTRINGSMULIGHET

Vi kommunister undervurderer hvor viktig spørsmålet om massemedia er. Fjernsynets påvirkningskraft er enorm i forhold til den innflytelse en avisredaktør hadde i 1920. «Ytringsfrihet», som retten til å si sin mening fra en såpekasse på hjørnet, er ikke mye å skryte av. En skikkelig politikk for ytringsfrihet må plassere de modne massemedia i arbeiderklassens hender. Hva med redaktøren som «dessverre må prioritere», når platearbeideren dukker opp med et skarpt leserinnlegg mot en luksuriøs offentlig mottakelse (hvor redaktøren sjøl deltok)? Hva med ungdommene som ikke slipper til i TV-nyhetene fordi redaksjonssjefen

SOSIALISME-DEBATT

(partimedlem) «ikke kan tillate hvem-somhelst å slenge lettvinne påstander ut i eteren»?

Jeg tror løsningen på problemet er å gi «massene» direkte mulighet til å *tiltvinge* seg spalteplass eller sendetid. Med «direkte mulighet» mener jeg at dette ikke skal avhenge av støtte eller en «folkelig» organisasjon. Jeg tenker meg dette realistisk omtrent slik: Et refusert avisinnlegg (uansett størrelse) skal tas inn i Trondheims største avis når 50 personer krever dette. Liknende regler må gjelde for sendetid i kringkasting.

Et problem melder seg straks: Hvilke muligheter har en person til å få spredd sin mening på *riksplan*, hvis de som har makta i rikssavisene og rikskringkasting helst ser denne ytringen isolert til det lokalsamfunnet der den oppsto? Dette kan løses ved at f.eks. 400 underskrifter i Trondheim må berettigede til spalteplass/sendetid på *landsbasis*. Leseren synes kanskje at dette virker komisk: Demokratiet under sosialismen skal «sikres» med alskens fikse regler og tekniske triks. Ja, jeg er åpen for bedre forslag. Men spar meg for *allmenne* talemåter om «verkeleg ytringsfridom» og «verkeleg demokrati»!

Konkrete maktmidler i hendene på de som *ikke* har redaksjonell makt i massemedia, vil gjøre d'herredaktører forsiktede med å misbruke sin makt. For øvrig mener jeg at ledelsen av massemedia er like viktige maktposisjoner som politiske tillitsverv.

Hva så med argumentet om «plassen er begrenset, alle kan ikke slippe til». Det holder ikke lenger. Med det mangfoldet av aviser vi har i Norge i dag (og som vi i stor grad bør beholde) så er det praktisk talt ubegrenset med plass, *bare viljen er til stede* hos dem som bestemmer. Når det gjelder kringkasting er dette helt åpenbart: Den tekniske utviklinga med lokal FM-radio, kabel-TV, billigere opptaks-, avspillings- og sender-teknologi, alt dette gir utrolige muligheter for «hvem-somhelst» til å drive kringkasting.

Bør vi ha kringkastingsmonopol? Etter min mening ja, på riksplan, men nei, i lokalsamfunnet. Kollektiver av personer bør kunne få drive lokal sender-virksomhet. Kollektiver bør også kunne få drive aviser. Dette betyr ikke at sosia-

lismen bør tillate *privat eiendomsrett* til massemedia, men jeg oppfatter kollektiv drift som en sosialistisk eiendomsform.

HVA SLAGS LEDERE ØNSKER VI?

Leseren spør seg vel nå om jeg ikke må være en slags anarkist, med inngrodd og konsekvent mistillit til alle mennesker i maktposisjoner i et sosialistisk samfunn. «Alle kan ikke lede. Noen må være bedriftsleder, minister, overlege», innvendes det. Det skulle bare mangle! Jeg er *for* ledere, og ser gjerne at de blir sittende en stund, slik at de blir dyktigere til å lede. Men det er en politisk «naturlov» at makt korrupperer, at sjøl den hederligste person ikke kan være immun mot de fristelser som en maktposisjon gir. Jeg mener det er svært viktig at AKP programmerer at alle sosialistiske ledere skal leve på arbeiderlønn og delta i produksjonen med jevne mellomrom. Dette bør gjelde ledere på *alle* nivåer. Som et unntak fra dette kan det tenkes at en svært dyktig «ekspert» (kirurg, vitenskapsmann) får en lønn som ligger langt over arbeiderens, for å hindre at han/hun ikke emigrerer. Men en slik ekspert bør ikke delegeres for mye makt, m.a.o. ikke være «leder» i *politisk* forstand.

VEKK MED KOMINTERN-RITUALENE!

Folk i Norge har (med god grunn!) dannet seg et inntrykk av lederne under sosialismen som pompøse herremenn i baksetet på svarte biler med gardiner for vinduet, eller på podiet på partikongressen, hvor de nådig mottar 5 minutters stående, «spontan» applaus fra delegatene. Folk synes det er latterlig (og mistenkelig!) med alt snakket om «det store, ærrike og korrekte» Partiet, og om «vår høyt elskede og respekterte leder» N.N. Greit nok at partiet er ærerikt og korrekt (stort sett!) og lederen fortjener kjærlighet og respekt. Men er det nødvendig å banke det inn i skallen på de stakkars «massene» dag ut og dag inn?

Dette må da ihvertfall ha to negative virkninger: 1) Folk blir lei av det pompøse sjølskrytet, og 2) folk blir passivisert, fordi Det Strålende Partiet og De Like Strålende Lederne likevel veit best.

Jeg har sansen for et nøkternt parti som står desto sterkere i opinionen p.g.a. sin beskjedne, folkelige og tvers igjennom ærlige opptreden. Utviklinga i Kina

går i riktig retning på dette området. Men den «høykirkelige» tradisjonen er så inngrodd i den kommunistiske verdensbevegelsen at jeg synes AKP bør nevne den i sitt prinsippprogram, og ta avstand fra den.

EN MOTFORESTILLING: «FERSK SOSIALISME ER USTABIL»

Nå har jeg i det vide og det brede argumentert for en mer «liberal» utgave av proletariatets diktatur. Men hva med situasjonen like etter en sosialistisk omveltning: Arbeiderklassen er helt uten erfaring i å styre. Borgerskapet har mistet den militære makta, men har fortsatt stor styrke på en rekke områder: Ideologisk dominans, administrativ innflytelse i bedrifter, i massemedia, i offentlig forvaltning. De har dyktige ledere, kontaktnett landet over og forbindelser med utlandet. De har hemmelige organisasjoner som begynner med terror og sabotasje for å «destabilisere» den nyfødte og vaklende sosialismen. I denne situasjonen må den provisoriske revolusjonsregjeringa utøve et strengt regime over borgerskapet. Hvis en terrorgruppe f.eks. sprenger et møte-lokale fullsatt med folk, tror jeg det kan være nødvendig med dødsstraff mot de ansvarlige. Enkelte henrettelser kan være nødvendig for å demoralisere ekstreme borgerlige grupper som ellers er villige til å gjøre hva som helst for å vinne makta tilbake. Da er det nødvendig at arbeidermilitsen bærer våpen på gata, og tiltak som portforbud, begrensning av friheten til å reise rundt i landet, o.l., vil være aktuelle.

Men samtidig med denne «sosialistiske unntakstilstanden», så må valg til en grunnlovgivende forsamling forberedes, og en diskusjon om den nye sosialistiske forfatninga må startes i folket. Umiddelbare tiltak for å bedre arbeidsfolk sitt daglige liv må også gjennomføres.

Jeg tror at folk som AKP henvender seg til, vil forstå at det må være slik i en overgangsperiode. Derfor mener jeg også at prinsippprogrammet bør si noe om det særegne ved denne overgangsperioden. Da vil det nemlig være mulig å lage et program for den relativt stabile sosialismen som kommer *etterpå*. Det er *dette* folk er interessert i, ikke de to-tre årene med provisorisk styre og blaff av militær kamp. Folk ønsker å få vite (og det vil jeg også!) hva slags samfunn AKP vil bygge

SOSIALISME-DEBATT

Ytringsfriheten må være reell og sikre folk retten til bl.a. å slippe til i massemedia inkludert retten til å propagandere for kapitalismen og privat eiendomsrett. Mot ensretting og partistyring som de på bildet er offer for. De studerer partiavisa Zerii Populit på gata i Tirana.

opp etterpå. En samfunnsform som vil bestå i *generasjoner*. For det er vel neppe noen som ser det klasseløse kommunistiske samfunnet som noe annet et et fjernt mål...

«ET KRIGSHERJET LAND MEDFØRER MINDRE DEMOKRATI»

Dette er en vesentlig innvending. Det er ikke usannsynlig at en revolusjon i Norge kan komme som siste akt i en langvarig krig. Dette vil nødvendigvis medføre at det provisoriske styret må bli mer langvarig. Landet vil måtte bringes opp til et visst minimumsnivå når det gjelder kommunikasjoner, produksjon og administrasjon før et demokratisk styringssystem kan overta.

Et problem vil oppstå med folk i «ekspert»-yrker, som leger og ingeniører. Disse kan velge å forlate et fattigslig liv i etterkrigs-Norge til fordel for en materielt sett bedre tilværelse i et annet land. Et krigsherjet Norge vil neppe ha ressurser til å «bestikke» slike mennesker med så høy levestandard at de blir. Her må det appelleres til patriotismen og det å bygge opp landet i fellesskap. Jeg har større tro enn Sjur Martinsen (se heftet «Prinsippprogrammet under debatt», s. 18 og s. 20) på at dette vil virke i de fleste tilfeller. Jeg tror at en slik «gjenreisings sosialisme» kan bli overraskende stabil: Folk er villige til å godta både knapphet og hardt arbeid, hvis de ser at lederskapet lever på samme fot som folket, og hvis de ser at gjenreisingsarbeidet virkelig kommer vanlig folk til gode.

For øvrig mener jeg at mitt poeng fra

forrige avsnitt fortsatt holder: Når vi skriver prinsippprogram må vi konsentrere oss om hvordan vi vil ha det i et sosialistisk Norge, og hvorfor dette vil være bedre enn i dagens Norge. Hvis landet ligger rasert etter en krig, så er det ikke vi som har ønsket eller startet denne krigen. Vi gjør tvertimot det vi kan for å *forhind*re krig. Vi må få folk til å skjønne at det er urimelig å dømme sosialismen etter tilstanden i landet de første årene etter en slik krig!

KOMMENTARER TIL SJUR MARTINSEN

Du er enig i kritikken av ledere i sosialistiske land som ikke har lyttet til kritikk nedenfra, og som ikke kan fjernes (Seminarheftet, s. 14). Men du frykter at dette kan føre til at kritikerne blir anarkister, altså motstandere av at det skal finnes ledere overhodet. Hvorfor bruke krefter på en så banal problemstilling? Du maner fram meningsmotstandere som ikke eksisterer i denne debatten. *Jeg* er i hvertfall motstander av anarkismen.

Du burde heller kaste deg inn i debatten om statens uavhengighet av partiet, hvor det pågår en stor diskusjon. Dette synes visst du er uvesentlig: «... vi skal vokte oss for å konstruere en konstitusjon for et sosialistisk Norge» (seminarheftet, s. 16).

Du argumenterer også for at «det er nødvendig å undertrykke borgere og kontrarevolusjonære». Ja, hvem av oss er vel uenig i *det*? Dette er ikke poenget i det hele tatt! Derimot er det svært omstridt *hvordan* denne undertrykkinga skal foregå, hva slags kriterier som skal skille mel-

lom «folket» og «folkets fiender», og ikke minst, *hvem* som skal håndtere reglene. Hva slags bidrag gir du til *den* diskusjonen?

Du er uenig i å rette oppmerksomheten mot lover og forfatningsspørsmål, bl.a. fordi «friheten og demokratiet er avhengig av økonomien». Ja, *alment sett* kan vi jo være enig om det. Men jeg synes du går alt for langt i å sette grenser for demokratiet med utgangspunkt i slike «riktige» marxistiske læresetninger: Du slår bl.a. fast at vi må ha en stat under sosialismen «for å tvinge en stor del av arbeidskrafta til å gå på jobben» (heftet, s. 18). Hvorfor trenger vi en *stat* til dette? Den *økonomiske* tvangen i at «den som ikke arbeider skal heller ikke ete» er klar nok for folk flest. Ingen i Norge i dag oppfatter det som urimelig at folk under sosialismen må jobbe for å ha rett til livsmidler (kanskje bortsett fra «SABAE», anarkistgrupperingen av «bevisst arbeidsskye elementer»).

Oppsummeringsvis: Du bruker for mye plass på å dosere «ortodoks marxisme» om «økonomiske rammer for demokratiet» og om «nødvendigheten av tvang». Du undervurderer (eller misforstår) dine meningsmotstandere, og argumenterer dermed *forbi* dem. Ta heller opp hansken og gi *ditt* syn på partiet og staten, på *konkrete forslag* til hvordan det bør være i et sosialistisk Norge!

GJØR SOSIALISMEN TILTREKKENDE FOR OLA NORDMANN!

Sånn som programutkastet er nå, så vil jeg kvie meg for å vise det til radikale folk jeg kjenner, ihvertfall hvis hensikten skal være å skape glød for sosialismen. Jeg vil ha et program som påviser at folk får beholde det som er bra i Norge i dag, og som viser fra område til område hvordan sosialismen gir oss muligheten til å kvitte oss med det dårlige. Hvis vi kan lage en (forholdsvis) *konkret plan* for sosialisme i Norge, så er noe av grunnlaget lagt for at AKP blir noe mer enn et promilleparti.

Nå har jeg brukt mange sider på en utblåsning om tingenes dårlige tilstand, uten å levere noe alternativt utskrevet programforslag. Det er ikke bra, så jeg skal prøve å lage noe snarest!

Thor Andresen, Trondheim

BØKER

Mot de myke «kvinneverdier»

«Hva er kvinnesak?» heter ei lita bok som kom ut i fjor. Den er skrevet av Kari Mundal Johnsen og er ment som en skarp polemikk bl.a. mot bestemte retninger innafor kvinnebevegelsen. I såkalt «progressive» miljøer blir det snakka pent om boka. Mange har lest den. Den er samtaleemne. Men egentlig er reaksjonen på boka skuffende. Kvinnebevegelsen og andre som er opptatt av kampen for kvinnefrigjøring har møtt boka med en mur av bomull. Mundal Johnsen kommer med standpunkter og analyser som slår beina under mange veletablerte myter. Boka er en brannfakkell. Men til nå har ikke så mye som en kjett tatt til motmæle mot den, enda den burde provosere nok så mange. Ideologiske retninger i kvinnebevegelsen som blir avslørt av Mundal Johnsen har ikke vågd å ta opp hansken. I stedet blir hun prata etter kjeften i et lønnlig håp om at anfallet skal gå over uten at noen merker den pinlige avsløringa som har funnet sted.

Vi marxist-leninister har heller ikke mye å rose oss av i denne sammenhengen. Det måtte en ikke-marxist som Mundal Johnsen til for å angripe de verste umarxistiske retningene innafor kvinnebevegelsen. Vi har ikke gjort jobben vår på dette området på mange år. Med denne boka har vi en gyllen sjanse til å ta igjen det forsøkte. Men hva har vi gjort? En ypperlig presentasjon av forfatter og bok av Klassekampens Dag Solstad, en del lesing rundt i de tusen hjem, og *dett var dett*. Etter at en ikke-marxist har

reist viktige prinsipielle spørsmål innafor kvinnekampen til debatt, fylles Klassekampen med en begredelig debatt om noen linjer i et lørdagskåseri i Dagbladet av Jon Michelet, Om ikke *det* er en ideologisk konkurss, så er det i hvert fall en akkordsøknad. Denne artikkelen er et fortvilet forsøk på å provosere til en debatt om prinsipper. En slik debatt trengs om ikke kvinnekampen skal drukne i sløv velvilje og settes ti år tilbake.

KARI MUNDAL JOHNSENS KONKLUSJON

Forfatteren sammenfatter sitt kvinnesakssyn i tre punkter:

«1) Undertrykkelse på

grunn av kjønn retter seg mot *kvinnene*, ikke delvis også mot menn, som det ofte hevdes.

2) Undertrykkelsen består i at mannen har beholdt det vesentligste trekk ved menneskets aktivitetsutfoldelse som sitt privilegium. Den består *ikke* i neglisjering av «kvinnelige» verdier.

3) Konklusjonen er at kvinnefrigjøring må bestå i å erobre det som feilaktig kalles «mannens verden», noe som ikke betyr å ukritisk akseptere alt menn sier og gjør, men å få øye på det som er det vesentlige i den delen av verden som mannen framstiller som «sin». Kvinnefrigjøring består

ikke i å forskanse seg i en egen 'kvinneverden'.

K.M.J.:

«Hva er kvinnesak?» s. 8

Undertegnede er i all hovedsak enig i dette synet, og jeg vil seinere vise hvilke konklusjoner jeg trekker av et slikt syn. Jeg vil bare gjøre en reservasjon i forhold til punkt 1. Kvinneundertrykkinga retter seg sjølsagt ikke mot menn, det har forfatteren rett i. Men jeg vil vise til noe Marx sa i en annen sammenheng, som passer svært godt i forholdet mellom mann og kvinne: «Den som undertrykker andre, kan ikke sjøl være fri.» K.M.J. er inne i liknende tankebaner lenger ute i boka, men hun sier det aldri klart — og det er derfor mulig hun vil være uenig i en sånn reservasjon.

Konklusjonen hennes retter seg uttrykkelig mot alle idéer innafor kvinnebevegelsen om at «verden må omskapes i kvinnes bilde», eller idéer om at dersom kvinner hadde regjert, så ville det ikke vært krig og ufred. En stor del av kvinnebevegelsen lever på slike myter, men K.M.J. påviser at slike standpunkter er kvinneundertrykkende og bidrar til å hindre frigjøring av kvinnene. Hver 8. mars bæres det massevis av paroler som er i tråd med et slikt kvinnesyn. En av parolene i energidebatten var slik: «Sol, vind og kvinnesinn» — underforstått: «myke» og altså «kvinnelige» energikilder. Ikke én av dem som forfekter slike paroler har vågd å ta til motmæle mot Mundal Johnsen. Men hennes konklusjon betyr også at det er bare vrøvl å snakke om

BØKER

Er kampen for fred en typisk kvinnesak? Det er en av de tingene artikkelforfatteren benekter etter å ha lest Kari Mundahl Johnsens bok. Uten at hun tar stilling til organisasjonen «Kvinner for fred» som her er avbildet. (Foto: Klassekampen)

en egen «kvinnekultur». Hun sier faktisk rett ut at dette begrepet er et «utmerket hjelpemiddel» for «menn som vil opprettholde kvinneundertrykkelsen». Dette begrepet uskadeliggjør kvinnekampen og retter den innover og hindrer dermed kvinnene fra å erobre sin del av «mannens» verden.

Våren 1979 blei det arrangert en «kvinnekulturfestival». Den inneholdt utvilsomt mye bra krefter. Men det ide-

ologiske utgangspunktet for festivalen var idéen om en særskilt «kvinnekultur» som noe som det var prisverdig å reindyrke. Ingen av dem som bar fram denne idéen har vågd å ta til motmæle mot Mundal Johnsen. Hele boka hennes er et oppgjør med idéen om at veien til kvinnefrigjøring går gjennom at kvinnene forskanser seg i en egen «kvinneverden». Men det er jo nettopp slike idéer som vinner stadig mer terreng i kvin-

nebevegelsen i dag. Hvorfor er det så ingen som tar til motmæle mot en som våger å banne i kjerka? Og hvorfor er det ingen marxister som rykker ut og støtter henne? Skal hun drepes med graut?

IMMANENS OG TRANSCENDENS

K.M.J. legger ikke skjul på sin arv fra Simone de Beauvoir. Hun bruker S.B.s begrepsapparat. Men hun gjør det med talent. Det er ikke noe opp-

gulp vi får presentert, men et velfundert standpunkt. For å gjengi det standpunktet kommer en ikke utenom begreperne «immanens» og «transcendens». Hun slutter seg til Simone de Beauvoirs definisjon, som er slik: «Ethvert individ som er opptatt av å rettferdiggjøre sin eksistens, vil oppleve den som et aldri stillet behov for å nå utover seg selv, for transcendens.» Men kvinnen blir hindret i dette: «Alle krav går sammen om å

BØKER

gjøre henne til objekt og vie henne til immanens, stagnasjon, idet hun hele tiden vil bli hindret i sin aktive utfoldelse av en annen bevissthet som er den vesentlige og høyeste.» (Sitert på side 13, samme sted)

K.M.J. utdyper definisjonen ved å skrive om det menneskelige behov for å nå «utover seg sjøl», det være seg i kunsten, vitenskapen eller politikken. Hun viser hvordan det er mannen som har fått anledning til å utvikle sin transcendens, mens kvinnen møter tusen stengsler for å utvikle sin. Hun skal være immanent, og vil hun ikke, så skal hun. Hun skal ikke delta i samfunnslivet på lik linje med mannen, hun skal være immanent. De kvinnene som skal bryte ut av dette, må være meget sterke og tåle stor motgang fra alle hold. «Kvinnens plass er i hjemmet,» er en av de idéene som møter henne. Kravet om at hun må tenke på utseendet sitt og bake sju kakesorter til jul og alltid ha blanke vinduer og passe barna *sine* er en del av det samme. De fleste kvinner opplever dette veldig sterkt. En kvinne sa det slik i et intervju: «Ei jeg jobber sammen med kom på at tøyet hang ute til tørk, da hun midt under møtet så at det begynte å regne. Så satt hun resten av møtet og lurte på om gubben så det eller om hun måtte begynne å bråttørke tøy når hun kom hjem om kvelden for at ungen skulle ha tørt tøy til neste morgen.» Kvinnen tvinges inn i den private sfæren og har å holde seg der. Hun opplever dette som en stor konflikt, ikke bare dersom det har lyktes å holde henne hjemme hos bleievask og klesreparasjoner, men kanskje i vel så stor grad dersom hun prøver å bryte ut og nå «utover seg sjøl».

Derimot er det akseptert at mannen er transcendent. Om han glemmer klesvaska fordi han var fordjupa i en viktig artikkel eller et vitenskapelig eller kunstnerisk arbeid, så er det godtatt. Det er hans lodd og hans rettighet.

Denne konflikten gir sjølsagt opphav til tårnt millioner private konflikter, fordi hver kvinne og hver mann vil oppleve denne konflikten som sin private konflikt. Mannen vil oppfatte kvinnens krav om at han viser medansvar som utidig «mas», mens hun vil oppleve hans krav om å utvikle sin transcendens som «uansvarlig», «mannssjåvinistisk» osv. Tilsynelatende ligger løsningen av denne private konflikten på det private planet. Mannen må bli «flinkere hjemme». Hun må få «gjort mer ute». De må få dele på immanens og transcendens.

Nei, sier Mundal Johnsen, problemet er ikke at mannen er for mye transcendent, men at kvinnen ikke får være det. Hun ønsker ikke å tvinge på mannen en immanens som for det meste er kvinnens lodd. Hun ønsker at kvinnen skal erobre det som har vært mannens rettighet. Dermed viser hun at den private konflikten ikke er privat, men samfunnsmessig. Hun viser dermed også at den ikke kan løses privat, men at den bare kan løses samfunnsmessig. Dette er uhyre viktig, fordi mye av f.eks. samlivsdebatten er uhyre individualiserende og perspektivløs. Svært mange som har deltatt i den debatten gir inntrykk av at kvinneundertrykkinga er hver enkelt manns skyld og ansvar og at løsningen ligger i å reformere mennenes tenkning. K.M.J.s bok er ei bombe under arken for slik argumentasjon.

HVA ER LØSNINGA?

Mundal Johnsen føler seg ikke forplikta til å gi noen løsning på problemet. For henne er det viktigste å vise hva problemet er, og der har hun gjort en god jobb. Men det går an å trekke konklusjoner av hennes analyser som går ut over det hun har skrevet. Det vil jeg nå forsøke å gjøre. I første del av artikkelen har jeg prøvd å gjengi K.M.J.s standpunkter uten noen særlige tillegg. Det som følger er mine egne slutninger og skal derfor ikke tillegges K.M.J.

Jeg nevnte min reservasjon til hennes første hovedpunkt, der jeg føyde til at den som undertrykker ikke sjøl kan være fri. La meg forklare hva jeg mener:

Forestill dere en mann som lever og ånder for sin politikk eller sin vitenskap, som er transcendent i K.M.J.s betydning av ordet. Forutsett videre at denne mannen også er klar over at han undertrykker kona si, fordi hun i virkeligheten har hovedansvaret for husholdninga. En slik mann vil stå i en uløselig konflikt. Han vil føle at han har valget mellom to former for svik. Han føler at dersom han yter sitt ytterste i politikken eller vitenskapen, så sviker han kona si. Men hvis han reduserer denne virksomheten for å ta seg mer av husarbeid, barnepass o.l., så sviker han det han trur på og kjemper for. Han vil ha et bedre utgangspunkt enn kvinnene som kanskje ikke får ytt noe utover seg sjøl i det hele tatt. Men han vil ikke være fri. I praksis må han prøve å jenke seg til et kompromiss for å få det til å skure og gå, men et kompromiss vil ikke være noen løsning. Det vil være et forsøk på å leve med det uløselige, og utilfredsstillende blir det fra begge sider.

Visse kretser innafor kvinnebevegelsen vil da fordømme denne mannen for hans «mannsorienterte» virksomhet og vil kreve ham tilbake til hjemmet til mer «kvinneorientert» virksomhet. Hvis han ga opp sin transcendens, ville sjølsagt problemet være løst, men kvinnefrigjøringa ville ikke være kommet et skritt nærmere. Det er bakstreversk å ønske at mannen skal bli mindre samfunnsorientert. Framtida må ligge i å gi kvinnen mulighet til å bli det i like stor grad som mannen. Dersom denne konflikten lot seg løse ved å opplyse den enkelte mannen om hans feil, så ville en kunne oppnå full kvinnefrigjøring gjennom å reformere det nåværende samfunnet. En analyse som legger hovedvekt på å bekjempe mennenes kvinnefiendtlige ideologi, må føre til reformisme.

Men problemene for en slik ideologi er at den ikke kan peke på noen konkret løsning av konflikten mellom mannens transcendens og kvinnens immanens utover at mannen også blir immanent. Det som nemlig står i veien for at både mann og kvinne skal kunne være like transcendent og stå på like fot i all samfunnsmessig virksomhet, er nemlig det private husholdet, den private barneoppdragelsen. Så lenge dette er privat, vil kvinnen bindes til hjemmet, enten hun er husmor eller utearbeidende. Det beste hun kan håpe på er arbeidsdeling hjemme, slik at begge får samme handicap i forhold til samfunnsmessig virksomhet.

Her ligger den økonomiske årsaken til at full kvinnefrigjøring ikke kan oppnås under kapitalismen, samme hvor opplyst den blir. Det fundamentale for kapitalismen er produksjon for profitt. I en slik samfunnsøkonomisk ram-

BØKER

me blir bare den delen av det private husarbeidet gjort samfunnsmessig som det er forretningsmessig grunnlag for.

Dersom kvinnene skal oppnå frigjøring, må arbeidet med hus og hjem kunne reduseres til et absolutt minimum. Barneoppdragelsen måtte bli mest mulig offentlig, og behovet for privat matlaging og annet hushold måtte reduseres vesentlig. Dette er ikke profitabelt. Derfor kan det bare gjøres i en samfunnsøkonomi som kunne sette de samfunnsmessige behovene i første rekke.

Det Kari Mundal Johnsen i virkeligheten har gjort, muligens uten å være klar over det, er å bevise filosofisk at bare en sosialistisk planhusholdning kan skape de nødvendige økonomiske og sosiale forutsetninger for at kvinnene kan spille sin rolle i samfunnet på lik linje med mannen.

Dette er langt mer framskredent enn de delene av «samlivsdebatten» som klager over hvor skuffende det er at «progressive» menn driver kvinneundertrykking. Etter K.M.J.s analyse er kommentaren: sjølsagt gjør de det, og det vil de fortsette med til hele samfunnet er grunnleggende forandra.

Kvinnene bør absolutt fortsette å slåss mot de tilbake-liggende sidene ved oss menn, og vi bør absolutt bekjempe våre tilbake-liggende idéer og våre feil. Men dette er ingen løsning. Reformen kan være høyst nødvendige, men de endrer ikke samfunnet grunnleggende, og så legne *samfunnet* ikke er grunnleggende forandra, vil menn fortsette å undertrykke kvinner om de så er aldri så «progressive».

Men burde ikke så et kommunistisk parti være i stand til å løse denne konflikten for sin

mannlige og kvinnelige medlemmer? Nei. Et kommunistisk parti er ikke et samfunn og rår ikke over de samfunnsmessige ressursene som skal til for å løse denne konflikten. Et kommunistisk parti er heller ingen interesseorganisasjon for medlemmene, snarere tvert imot. Partiet har satt seg som mål å lede en revolusjon for å styrte kapitalismen. Dette målet fører ikke til fordeler for medlemmene, men til forsakelser. Medlemmene må ta på seg store oppgaver og kan ikke vente noen belønning. På en måte skjerper partiet konflikten, fordi kravet til det å være transcendent skjerpes. En kommunist vil etter evne forsøke å være på høyden med utviklinga, prøve å utvikle politikk for å møte fiendens offensiv og prøve å oppnå seire for arbeiderklassen og folket. Behovet for hans eller hennes arbeidskraft og tenkeevne er umettelig. Hvor mye den enkelte klarer å yte er individuelt, og det må respekteres. Men situasjonen krever alltid at det er noen som stiller opp. Et parti kan ikke avgjøre fritt hvor mye det vil gjøre. Det er situasjonen i klassekampen og andre politiske forhold som stiller de krava partiet til enhver tid må prøve å leve opp til.

Et kommunistisk parti er derimot i stand til å gjøre *noe*, og mer enn AKP(m-l) gjør i dag for å hjelpe sine kvinnelige medlemmer til å få rom til å utfolde seg og hjelp til å utvikle seg. Nettopp fordi partiet i motsetning til familien er en organisasjon, så kan det, dersom viljen og forståelsen er til stede, organisere tiltak som i det minste har et samfunnsmessig element i seg. Et trivielt, men høyst reelt problem er å gi kollektiv hjelp til omsorg for ungene, mens foreldrene er opptatt i møter eller annen politisk virksomhet. En

Kari Mundal Johnsen har kastet en brannfakkell inn i kvinnedebatten, men har blitt møtt av en mur av bomull, hevder «Gaukatore». (Foto: Klassekampen)

annen sak, som et kommunistisk parti har plikt til å gjøre, og som AKP(m-l) har forsømt, er å ta seg spesielt av det å fostre kvinner til å ta på seg mer krevende oppgaver. Det å ta vare på og oppmuntre transcendenten hos kvinner, er en politisk oppgave og noe som i seg sjøl vil bety at partiets og arbeiderklassens ressurser øker. Det er altså ikke bare et moralsk imperativ, men det er også nødvendig fra et snevert nyttemessig synspunkt. Et kommunistisk parti har også plikt

til å drive ideologisk kamp mot kvinneundertrykkende ideologi, og deriblant den ideologien som sier at problemene kan løses på det private planet. Men det viktigste bidraget et kommunistisk parti kan gi til kvinnefrigjøringa er tross alt å kjempe for et økonomisk system som gjør kvinnefrigjøringa mulig. Til det kreves det både menn og kvinner som «går ut over seg sjøl» så langt de i det hele tatt makter.

Gaukatore

KULTUR

Gudmund Vindland — forfatteren av «Vill Når AKP'ere kan ta stilling til ro må de også kunne mene noe om

Fra tid til annen presser det seg fram forfattere som makter å kombinere levende språk med et tabusprengende innhold. En av fjorårets mest omtalte og leste forfattere, debutanten Gudmund Vindland er en av disse sjeldne fuglene, som her blir intervjuet av Jón Sveinbjørn Jónsson.

Sandemose stormet småligheten som han døpte Janteloven. Han forsvarte enkeltindividet, i sær det forsvarsløse barnets menneskeverd. Agnar Mykle skrev om den voldsomme kjærligheten på en slik måte at reaksjonen i Norge måtte dømme ham, og knekke ham. Jens Bjørneboe fikk også svi, gjennom det jeg trur en kan kalle en litterær bisetning i et stort forfatterskap: «Uten en tråd» blei dømt utuktig av Høyesterett i 1966.

Vindlands «Villskudd» var også nære på rettsforfølgelser. Bjørneboes familie ville stoppe den på grunn av skildringene av en fordrucken og homofil Jens. Gylendal villa anta boka hvis tre kapitler om forfatteren ble strøket. Vindland ville ikke. Forfatterforlaget ville ikke og dermed trakk Bokklubben Nye Bøker seg fra prosjektet.

Vindland sprenger tabuer og flytter grenser med «Villskudd». God litteratur gjør det. Så får andre ha sine kalde føtter i fred for utviklinga og en samfunnsmessig tendens, nemlig stadig nye og våkne forfattere.

Felles for Sandemose, Mykle, Bjørneboe og Vindland er en velbegrunna protest mot tradisjonelle overgrep fra Kirke, Stat og et smålig samfunns bestemmende moralnormer, protesten mot det ei sam-

funnsholdning bestemt av borgerskapet dømmer som Synd.

I Vindlands tilfelle homofilien.

Og med «Villskudd» skulle «skrullene», de psykiatriske pasientene, homofile marxist-leninister, Jonas Løvehjerte m.fl. være introdusert for litteraturhistoria.

Gudmund Vindland har gjennomlevd det meste av handlinga i boka. Det skulle ikke forundre noen. Skildringene er så ramme enkelte steder, alkohol- og pillemisbruket så totalt beskrevet, psykiatrien så utlevert og homoseksualiteten så inngående nedtegna at forfatteren må ha kjent dette på kroppen.

Han er tredivde år, født på Gjøvik og bodde i Nittedal utafor Oslo fra han var åtte år.

— Jeg bestemte meg for å bli forfatter tidlig. Kjøpte skrivemaskin for konfirmasjonspenga. Begynte å skrive saker og ting allerede da. Det meste syns jeg er dårlig den dag i dag. Jeg har vært for perfektjonistisk til å slippe ut noe av det, og det er jeg glad for.

— Du var tidlig klar over at du var homofil. Innvirka det på skrivinga da?

— Ja. Jeg var svært opptatt av foreldra mine og bakgrunnen deres. Jeg ville finne ut hvorfor jeg var blitt som jeg var blitt. Altså opptatt av årsakene til at jeg blei homofil. Denne grublinga kulminerte i «Modermord», manuskriptet jeg brente. (Nevnt i «Villskudd»). Bjørneboe blei rasende for det.

Han trodde ikke jeg kom til å bli forfatter etter en slik kremering. Men grunnen til at jeg brente manuset var at jeg hadde vært opptatt av årsakene til min homofili ut fra diagnosen *sjukdom!* Om trent all forskning på det området har til dags dato starta på det grunnlaget.

Nå stiller jeg meg åpen til ny forskning, men på et annet grunnlag: Nem-

lig at seksuell variasjon eksisterer, godtas som det det er og sees på som positivt. *Uten avviker-stemplet!* Jeg vil vise at seksualitet er ett stort sammensatt hele.

— Du har jobba mye som journalist. Fra 1970 har du skrevet i dagsavis, i Programbladet, i Forbundet av 48s Fritt Fram og i Hundre Blomster. Journalistisk teknikk er de seinere åra brukt mye i skjønnlitteraturen. Jeg tenker på Truman Capote som skreiv «Med kaldt blod», og Norman Mailers bøker. Tom Wolf og ny-journalistikken. Hvordan har journalistikken influert skrivinga di?

— Den har gitt meg skrivepraksis. Men erfaringene som journalist er veldig forskjellige. Etter at jeg ble kasta fra gymnasen i 1968, fikk jeg helt tilfeldig jobb som journalist-lærling i en provinsavis i 1970. Det viktigste jeg lærte da var å redigere et stoff. Samtidig måtte jeg skrive så kort som mulig. En dårlig erfaring var å slutte helt med blomster og følelser i språket — det er en evne du blir fratatt. Men samtidig kan du si journalistikken skjerper tenkeevnen og språkfølelsen. For meg var det også uhyre vekkende politisk å være journalist på denne tida, med EEC-kampen og alt det den medførte. Jeg lærte maktstrukturen i samfunnet å kjenne...

— Programbladet?

— Jeg hadde en relativt stigende karriere der, i to år. Fikk fler og fler skrivejobber, men måtte slutte.

— Jeg veit du har hatt en svær sak med Programbladet, en sak som har gått ganske upåakta hen. Kan du fortelle om den?

— Ja, jeg hadde altså etterhvert fått en solid posisjon i Programbladet som «dyktig reporter». Hadde mange bra jobber og skreiv ei lang rekke radikale artikler. Det hadde etter kort tid bygd seg opp visse protester mot dem. Skreiv jeg om plateindustrien, klaga den. — Jeg hadde

skudd»: ck, homofili!

en artikkel om IBM og data. Reaksjonene derfra var at «dette er urettferdig!». Så fikk jeg sterke oppfordringer om såkalt sjølsensur, i form av trusler om oppsigelse. Det var artikkelen om *Koreakrigen* som starta raset. Jeg sleit vettet av meg med stoffet, studerte og leste mye. Ennå står jeg inne for hvert ord i artikkelen. Jeg bygde for eksempel utelukkende på amerikanske kilder. Jeg tok heller ikke stilling til utgangspunktet, nemlig hvem som virkelig starta krigen. Dette sto på trykk juni 1975. Like før ble USA kasta ut av Vietnam. Det jeg kort og godt gjorde som en journalist med samvittighet, var å trekke den offisielle CIA-versjonen av krigen i tvil. Og det mobiliserte naturligvis alle CIAs venner i Norge. Og dem er det mange av! Uthengt på førstesida i VG og hele smørja.

— **Knekte dette deg?**

— Det gjorde vel det! Jeg blei jo suspendert fra jobben øyeblikkelig. Jeg fikk ikke skrive mer. De jeg regna med støtte fra gjorde ingenting. Som svar på henvendelse anbefalte *Norsk Journalistlag* meg en masse ledige stillinger i Nord-Norge. *Kringkastingens Landsforening*, som jo var veldig SV-radikal, sendte et brev til ex-mot-dagisten Elster, som han aldri svarte på. Siden fulgte ingen av disse fagforeningene saken.

— **Hva gjorde du etter alt dette bråket?**

— Dro på sommerleir! (Latter.) Og siden til Afrika. Igjen opplevde jeg at ingen ville trykke reportasjestoffet mitt fra dette kontinentet. Det eneste som har vært på trykk er det Hundre Blomster publiserte. Jeg lærte mer om kommunismen i Afrika enn alt det jeg visste fra før av.

Pressa har omfavna Gudmund Vindlands firehundre siders sang. Den angripes,

som i Aftenposten der Iver Svenning griper fatt i to ting, generelt om språket, og helst om beskrivelsene av Jens Bjørneboe. Andre er ambivalente, Arbeiderbladet forsøkte å drite ut forfatteren, noe han kom godt fra. Dag Solstad skriver i Klassekampen 27. oktober: «*Det er som sagt først og fremst blitt ei bok om kjærlighet og kjønnskamp. Og siden det dreier seg om utstøtt, forbudt og hemmelig kjærlighet, forakta til og med av folk som Yngve Vilde kjenner en djup samhørighet med, som foreldra og arbeidskameratene på et bilverksted, blir kjærligheten i all dens variasjon levd sterkere ut her enn i de fleste bøker om heterofil kjærlighet.*» Odd Eidem rykker hardt ut på sin vaklende Kentaure av solide meninger. Under tittelen «Atter en ny Gregers

Werle» angriper han Vindland for å ha skildra forfatterens forhold til Bjørneboe. Takt og tone hindrer Eidem fra å nevne Bjørneboes navn. At mannlig homofil kjærlighet er ramme for romanen *for første gang i norsk litteratur* tar ikke den aldrende Kentaure med. «Bomskudd» og «blinksudd» er også betegnelser om boka anmelderne bruker. Angrep og omfavnelser, angrepene ofte moralsk begrunna, mens gleden over boka ofte tar seg uttrykk som en homsevevn av meg sa: «Endelig en åpning, ei morsom bok om homofili, ...»

Vindland har brutt moral-muren, og slipper heldigvis lettere fra det enn forjengerne Mykle og Bjørneboe som fikk med Dorenfeldt å bestille som takk.

Hva skal han så skrive på videre?

KULTUR

— Nå er jeg snart ferdig med ei ny bok, «Tigerpuddelen Tilla Tidtrøyte og hennes bestialske bibeltolkninger».

— Og det er?

— ... et eventyr! Om framtida for lenge, lenge sida. Det dreier seg om et Norge i år 2000. Og den blir morsom! Jeg begynte på den som en flipp, men Tilla har *grepet* meg etterhvert. Nå begynner den å bli full av sarkasme og blodig humor.

— Men «Villskudd» slutter vel ikke der handlinga slutter. Boka brukes, ikke bare som et skjønnlitterært verk, men også som et politisk skrift som frigjør krefter. Objektivt er boka di med som en viktig milepæl i den homofile frigjøringa i Norge anno 1980. Og nå skriver du om pudler?

— «Tilla» kommer utenom! «Sangen om Jens» er første bindet i en trilogi, *Villskuddtrilogien*. Den skal handle om homofili, noe ikke «Tilla» gjør spesielt. Første bindet går fram til 1975, det andre skal gå fram til dags dato, det vil si det året, den måneden romanen avsluttes. Jeg vil skildre homofil kamp og strategi — og også den splittelsen som finnes i den homofile leiren. Det er en splittelse som bare blir sterkere og sterkere. Splittelsen mellom de *etablerte* og de *progressive* homsene.

— Du regner trilogien som sjølbioografi? Hva blir bind 3?

— Nei, bind 3 blir ingen sjølbioografi. Kanskje blir det en framtidsvisjon, som «Tilla Tidtrøyte» blir det. Jeg har tenkt den skal handle om et samfunn, som er så *frihetlig* at alle kan leve ut sine behov og krav.

— Er det Utopia du vil skrive om?

— Nei! Jeg vil forsøke å skildre et Norge bygd på den dialektiske materialismen, et samfunn der ingen blir stempla som avvikere.

— Jeg vil spørre deg om noe annet. Du er nå mer eller mindre offisiell homse. Hvordan ser du din rolle i homsekampen, i politikken generelt?

— Først vil jeg være helt personlig. Det er anstrengende å være en sånn *offisiell* homse. Men jeg påstår at det å være *skjult* homse, er verre! Jeg er den andre i Norge som skriver bok om homofili på en skikkelig måte. Den første var *Gerd Brantenberg*. Først skrev hun «Opp alle jordens homofile», som jeg syns gikk *for* uakta hen. Så syns jeg «Egalias døtre»,

den om det omvendte kjønnsundertrykkende samfunnet, er veldig bra.

Men til den pågående homsekampen! Inntil 1975 hadde vi et samla Forbundet av 1948. Da kuppet høyrekreftene ledelsen. De gikk først til hårreisende tiltak. Jeg trurde for eksempel sto bak bombetruslene mot Metropol og de trua med å *avsløre* skjulte homofile med anonyme telefonoppringninger, folk de mistenkte for å støtte en progressiv front. I 1976 gikk ei gruppe som blei kalt «90-gruppa» ut og danna Arbeidsgruppe for Homofil Frigjøring. Denne gruppa, AHF, utvikla seg raskt til å bli en venstreallianse blant homsene. Igjen kom det til voldsomme splittelser, denne gangen mellom m-l'ere og SVere. I 1978 meldte 26 SVere/sympatisører seg ut av AHF. Mange trudde Arbeidsgruppa skulle sprekke, eller i det minste dø hen. Men det motsatte skjedde. Linjene blei klarere og i løpet av et år fikk AHF over 60 nye medlemmer. Jeg blei forbanna på måten SV gikk fram her. De 26 gikk ut i den hensikt å svekke AHF. Det var faktisk ikke før da jeg skjønte at homo-kamp er klassekamp. Jeg vil likevel forsvare enhver høyremanns rett til å leve homofilt. Jeg syns det er flott av Wenche Lowzow å gå offisielt ut som lesbisk, samtidig som jeg er uenig med henne politisk. Det vi blant annet er uenig i, er at hun forsøker å skape *sympati* for oss homofile, jeg krever *respekt*. Det er minst 20% homofile i det norske samfunnet. Det sitter homofile i statsapparatet, gjør det statsapparatet noe bedre? Nei! Homsene i statsapparatet er med på å *sementere* det bestående, derved undertrykker de homofile også seg sjøl!

— Det er nærliggende å spørre deg om AKP og homofili. I sin tid verserte ei berymta «Fråsegn om homofili», den er trukket, men hva er holdninga di nå til partiets politikk på området?

— Jeg synes det er forunderlig at Tron Øgrim/AKP ikke kan vedta en helt klar og utvetydig resolusjon om at homofili er likeverdig med heterofili, *på alle plan*. Homofili har alltid eksistert og vil eksistere i framtida og.

— Du var inne på årsaksforskninga tidligere...

— Ja, hva slags årsaksforskning AKP ønsker må partiet også bestemme seg for. Og hvorfor kan ikke sentralkomiteen i partiet gå mot Øgrim når det gjelder avviker-stemplet hans? Ordet «*avvik*» er

ikke et nøytralt begrep. Det er et negativt lada begrep, som i dagens samfunn uomtvistelig betyr *uønska*! AKP anser arbeiderklassen som revolusjonær. Det gjør jeg og. Men revolusjonære er jo statistisk sett avikere, mens arbeiderklassen som stemmer Arbeiderpartiet i AKPs forstand nødvendigvis må sees på som politiske avvikere! Hvor havner vi da?

Men framfor alt ønsker jeg at AKP tar skikkelig stilling til homofile, jeg ser at Steigan tar stilling til rocken, da kan partiet ta stilling til homofili.

— På «Villskudd» virka det ikke som den sterkt sjølbiografiske hovedpersonen tok særlig del i direkte homofil frigjøring i noen organisert form. Gjør forfatteren av «Villskudd» det?

— Nå er jeg begynt å reise rundt som oppleser og foredragsholder for noe helt nytt i dette miljøet: Homofil bevegelse. Denne bevegelsen er blitt til på grunn av Forbundets rigide holdninger. En masse progressive homofile er nå ekskludert fra Forbundet. I protest har hele lokallag over det ganske land meldt seg kollektivt ut av Forbundet av 1948. Disse lokallaga danner stammen i Homofil Bevegelse. Denne bevegelsen har noe helt annet og noe mer verdifullt å tilby homofile i Norge enn kjøttmarkedet på Metropol i Oslo.

— Du har kommet som et velberegna skudd inn i den litterære vrimmelen i Norge. Hvor plasserer du deg i dette bildet? Hva slags litteratur har du festa deg ved i de siste åra?

— Jeg regner meg som en del av en litterær *gullalder*. Jeg skriver om nødvendige ting, blant annet fordi jeg regner meg som marxist-leninist, om ikke en ortodoks sådan. Den boka som gjorde sterkest inntrykk på meg i året som gikk var Jan Carlsens «Soria Moria».

— Men bøkene deres er jo vidt forskjellige, både i form og innhold? — Sett bort fra varmen begge skriver med...

— Jo, mulig det. Men vi har samme intensjoner. Jeg oppfatter Jan Carlsens bok som varm, menneskelig og politisk fornuftig. Dette er kriterier jeg sjøl legger til grunn for det jeg skriver.

— Men den politiske fornuften defineres ofte utfra rådende linjer og diskusjon?

— Jo, men det er holdninga til en uvergelig utvikling som bestemmer. Og varmen, menneskeligheten må til i dette, for å gi liv til politikken.

BREV

Vil AKP manipulere folket?

«Tjen Folket» er AKP(m-l)s rettesnor. Det er ikke det dette innlegget skal handle om. Det er nemlig ikke tvil om at AKP har mye bra politikk: Partiet er mot supermaktene og for verdens folk, det er mot rasisme, mot kvinneundertrykking, mot pengefolk og for arbeidsfolk. Men det jeg vil ha sagt i dette innlegget er at AKP i sin iver etter å tjene folket også vil *bruke* folket. Spørsmålet er: Er AKP mer ivrig etter å bruke enn å tjene? AKP har sine ideer om hva som tjener massene. Hvis AKP får makten i Norge, hva skjer hvis folket ikke er enig i disse ideene?

Dette dreier seg om demokrati. Rundt om på skoler, universiteter og arbeidsplasser er m-l'erne de som roper høyt om demokratiske rettigheter. Men hvor demokratiske er de selv? Ta f.eks. Studentersamfundet i Oslo: I en årrekke har det vært holdt av Rød Front. Alle vet at det ikke er ved studentenes hjelp. Eller ta Norges Gymnasiastsamband: Der slåss m-l'erne om kjøttbeina på akkurat samme måte som UH, SU etc. Den som er flinkest til å manipulere og kuppe på allmannamøter og fraksjonere på landsmøtet, stikker av med kjøttbein. Her kan jeg også nevne et annet og kjent tilfelle: Valget på landsmøtedelegater i Oslo Jern & Metall i 1977. Der ble som kjent fem AKP'ere valgt. Alle formaliteter og slikt var i orden — men tror noen at de fem hadde medlemsmassen i Oslo Jern & Met (18 000 medlemmer) bak seg?

I løpet av få år har AKP maktet å bli kjent først og fremst for denne ene tingen: manipulering og kuppung. Det er synd å si det, men det er nettopp det som er m-l'ernes arbeidsmetode. Sentralt her er spørsmålet om allmannamøter kontra uravstemninger på skoler og universiteter. M-l'erne står steinhardt på at voksne folk ikke skal ha retten til å ha et standpunkt og avgi sin stemme uten å ha stilt opp på diverse allmannamøter. Alle vet at folk flest ikke gidder å møte opp på alle disse allmannamøtene. Derfor er det en grei sak for aktivister å kuppe dem. Men kan noen benekte at folkeviljen best kommer til uttrykk ved uravstemning?

Hva slags holdning til massene er egentlig dette uttrykk for? Det er et syn som sier vi vet best, derfor skal vi bestem-

me over dere. Med ett ord kalles det elite-tenkning.

Jeg mener det er en stor *likhet* mellom de to viktigste slagene av regimer: Det er *eliten* som hersker. I kapitalistiske land (Norge, USA, Sovjet) er det eliter som har makten på alle nivåer i samfunnet — i bedriften, i kommunen, i landet. I sosialistiske land (Sovjet under Stalin, Kina i dag?) er det også eliter på alle nivåer, men der har de som sitter på toppen i staten, enda større makt. Der er de økonomiske elitene for en stor del erstattet av statlige byråkrater. Men begge steder er det *eliten* som har makten.

Var det på grunn av et udemokratisk kupp at m-l'erne kom på LO-kongressen? Det hevder «Rødøye». (Foto: Klassekampen)

Et tilfelle som burde åpne øynene på mange er Albania. Hvordan kan det ha seg at dette sosialistiske paradiset ved ett slag har skiftet farge? Er det det albanske folket som har skiftet mening? Nei, selvfølgelig ikke, massene i Albania har ingen ting å si. Det er Enver Hoxha, og eliten rundt ham, som drar i alle trådene. Slik har det sikkert vært hele tiden, også da Albania var paradiset.

Alle kan ta feil, også massene. Hva gjør man hvis man mener at folket tar feil? Lar man dem gå sin egen vei, eller tar man et fast tak i tømmene og styrer dem på rett kurs?

Jeg er enig i at f.eks. de fem m-l'erne fra Oslo Jern & Metall gjorde mye bra på LO-kongressen. De fremmet en rekke gode forslag — sendt inn fra grasrota i LO — som aldri ville blitt fremmet uten de fem. For alt jeg vet kan det også hende at denne affæren alt i alt *økte* AKP's good-

TIL REDAKSJONEN

will — at den positive siden — m-l'ernes rolle på kongressen — overskygget den negative — kuppet i Oslo Jern & Met. Men for meg dreier dette seg om prinsipper. Det er *folket* som skal styre. Det er ikke riktig å bruke massene når de støtter det vi vil, og skubbe dem til side når de mener noe annet.

Jeg innser at det er et stort problem: Hvordan nå fram til massene? Faktum er jo at det er svært vanskelig å få folk til å høre på seg, hvis en ikke er NRK-sjef eller redaktør i Aftenposten. Noen ser allmannamøter og styre-kuppung som veien. Andre mer desperate benytter seg av flykapping og ambassadeokkupasjoner.

Begge metodene viser at en ser på massene som brikker i sitt eget spill. Ingen som benytter slike metoder, kan i lengden oppnå tillit fra folket. AKP har allerede rukket å miskreditere seg grundig i folks øyne. Ja, m-l'erne har drevet det så langt at folk nesten ikke vil høre på hva de har å si! Se på dette med allmannamøter: AKP har trodd at allmannamøter var en vei der de kunne nå fram til folk med sin politikk. Men det har gått andre veien. Allmannamøter har fått et ry på seg som gjør at folk i stedet *lukker* ørene når de hører snakk om dem: «Å nei! det er bare disse m-l'erne de gidder jeg ikke høre på» — Skjønner ikke m-l'erne at de bare skader sin egen sak?

Jeg er i grunnen helt enig med folk: Når jeg ser hvordan m-l'erne sjonglerer med massene på skoler, universiteter og arbeidsplasser i dag, tør jeg ikke tenke på hva de vil gjøre den dagen de får makten!

I AKP pågår det stadig en diskusjon om Stalin, Pol Pot o.l. Jeg vil ikke si at f.eks. Stalin var reaksjonær, eller for den saks skyld gal. Jeg tror hans vilje var å tjene folket. Men jeg tviler ikke på at han brukte hardhendte og brutale metoder. Poenget er jo at vi ser de samme tendensene i AKP allerede i dag!!

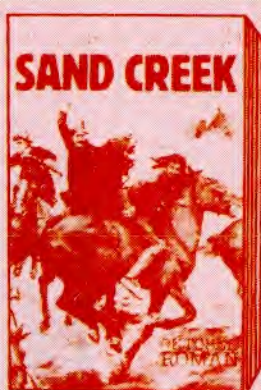
Jeg tror feilen med mange m-l'ere er at de på liv og død skal frelse verden. Den største katastrofen for en m-l'er er at massene ikke skjønner sitt eget beste. Hvorfor ikke la massene kjøre sitt eget tempo? — Javel, kanskje klarer vi ikke å overbevise folk om den 3. verdenskrig før det er for sent. Men en dag må jo folk flest skjønne at AKP(m-l) er partiet for dem. — Hvis det da er det?

Rødøye

Returadresse:
Røde Fane
Boks 83
Bryn, Oslo 6

AKTUELLE BØKER

Reidar Mathistad
SAND CREEK
En ikke helt vanlig western!

KR 58,-

Jon Michelet
TIGER BAY kr 75,- 89,-
Mari Osmundsen
PÅ VEI MOT HIMMELEN kr 67,-
Øyvind Bremer Karlsen
BRONE HESTÆR FINS IKKJE kr 62,-
Lars Amund Vaage
ØVELSE KALD VINTER kr 48,-
Jan Myrdal
KAMPUCHEAS SKJEBNETIME kr 30,-
SLIK ER SOVJETS HÆR kr 38,-

KR 30,-

KRIG I VÅR TID

Brennaktuell! Analyserer
faren for en ny storkrig etter
Sovjets invasjon av
Afghanistan.

FORLAGET
OKTOBER